

Vrye Weekblad

2 - 15 OKTOBER 1992 • R3,00 (BTW INGESLUIT)

die gees van
shaka herleef

buthelezi die stamleier
maak sy stem dik

woodstock en
sy mense

the first lady
should be elected

satanisme
is nie wat 'n
mens dink
dit is nie

INHOUD N° 194

5 - 7 Shaka se gees is besig om te herleef. Mangosuthu Buthelezi en sy Inkatha-Vryheidsparty se onttrekking aan onderhandelinge val saam met 'n nuwe aggressiwiteit en skerp aanvalle op die regering, skryf **HENNIE SERFONTEIN**, terwyl **PEARLIE JOUBERT** vertel van die geskiedenis van die Zoeloes en van Inkatha

9 - 11 In the second part of his series on the 'homelands', **IVOR**

POWELL finds he doesn't have space to so much as address issues like economic corruption. But you might get the picture even with only half the pieces of the jigsaw

13 & 14 Die spook van satanisme lóop weer die laaste tyd in Suid-Afrika. Is daar gronde vir die histerie oor bose magte? Sielkundiges sowel as teoloë, skryf **INA VAN DER LINDE**, waarsku dat Satan te maklik geblameer word vir menslike swakhede

17 - 19 In Woodstock kan die kinders nog in die strate speel, sê mense al jare. Dit is kinders van alle soorte herkoms - en hulle het nog altyd saamgespeel. **CHRISTELLE TERREBLANCHE** vertel van die plek waar die mense hulle nooit juis aan apartheid gesteur het nie.

20 - 22 Uniting the tribes: **IVOR POWELL** writes about the brave new world of Benetton

Van die Redakteur se lessenaar

'n Onsmaklike ding het dié week in die Suid-Afrikaanse joernalistiek gebeur: *Rapport* het die eksklusiewe regte van massamoordenaar Barend Strydom vir 'n groot bedrag geld gekoop.

Dit is so dat Strydom nuus is. *Vrye Weekblad* sou ook 'n onderhoud met hom wou voer as hy beskikbaar was. Dit is ook so dat dit die gebruik onder veral sensasiesoekende Sondagkoerante is om omstrede mense se stories te koop sodat hul opposisie dit nie in die hande kan kry nie.

Maar ons glo die redakteur van *Rapport* het 'n ernstige oordeelsfout begaan om dit ook in die geval van Strydom te doen.

Strydom is 'n weersinwekkende rassie en koelbloedige moordenaar van mense wie se enigste sonde was dat hulle met swart velle gebore is. In Suid-Afrika se wit en swart gemeenskappe het hy 'n simbool van naakte wit rassisme en veragting van menselewe geword.

Sy vrylating na net vier jaar was onses insiens 'n baie duur en groot fout. Maar om hom nou tot die status van 'n "celebrity" te verhef en hom boonop 'n groot klomp geld te betaal omdat hy 'n massamoordenaar is, is oneties.

Rapport se transaksie met Strydom het die grense oorstek van hoe ver 'n koerant durf gaan nêr om sy sirkulasie op te stoot.

AKTUEEL

8 A review of the week's political events

INTERNATIONAL

15 US comedienne Beth Lapidès nominates herself as First Lady

ENVIRONMENT

23 South Africa and the Earth Summit's blueprint for survival

MENSE

26 SA se leiers: Sheila Camerer skilder die politiek

28 Mona Lisa smile vir Wayne Barker

31 Nataniël oor kritici en sy 'nice boude'

GESONDHEID

27 Aids: Verbrokelede verhoudings moet ook genees

KUNS & VERMAAK

31 Huldeblyk aan Thomas Rulani Nkuna

36 New arts organisation (Network) at the Base

37 Andrea Vinassa resenseer Far And Away en A League Of Their Own

BOEKE

34 Kemeels Braytenbach se grofgeskut-satire
Two lives after death: The diaries of Warhol and Orton

RUBRIEKE & MENINGS

3 Vrydagoggend saam met Max du Preez

4 Briewe van ons lesers

12 Bittergal

30 Sport- en Geselsrubriek

32 Plant 'n Boom & Nettie Pikeur

33 Elmari Rautenbach oor dié week se TV

35 Libertyn

GIDSE

38 & 39 Watter movie wys waar

40 Vrye keuse

Vrye Weekblad is 'n onafhanklike nuustydskrif wat uitgegee word deur Wending Publikasies Beperk (Reg. No. 88/40168/06).

WENDING PUBLIKASIES BEPERK EN VRYE WEEKBLAD SE ADRES IS:

Breestraat 153, Newtown, Johannesburg.

POSADRES: Posbus 177, Newtown 2113.

TELEFOON: (011) 836-2151

FAKS: 838-5901.

PRETORIA-KANTOOR (012) 83-4879.

REDAKTEUR: Max du Preez

ASSISTENT-REDAKTEURS: Andrea Vinassa,

Ina van der Linde, Ivor Powell

POLITIEKE KORRESPONDENT: Hennie Serfontein

SUB-REDAKTEUR: Ryk Hattingh

KOPIEREDAKTEUR: Johannes Bruwer

ONTWERP: Anton Sasserberg

VERSLAGGEWERS: Christelle Terreblanche, Pearlle Joubert, Esma Anderson

REDAKSIE-ASSISTENT: Christi van der Westhuizen

FOTOREDAKTEUR: Saly Shorkend

FINANSIËLE BESTUURDER: Mark Beare

BESTUURDER (BEMARKING EN ADVERTENSIES): Lize van der Walt

ASSISTENT FINANSIËLE BESTUURDER: Louwrens Potgieter

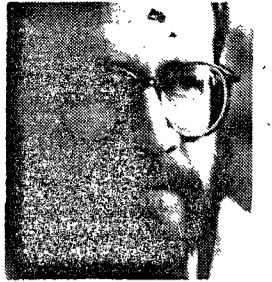
ONTVANGS: Irene Zulu

KANTOOR-ASSISTENTE: Joseph Moetaesl, Vernon Zulu

so sê hulle

vrydagoggend

met max du preez

"...Ek is nog nie heeltemal 'n vry man nie. Ek is steeds 'n tweedeklas-burger wat nie kan stem nie."

ROBERT MCBRIDE met sy vrylating uit die Westville-Gevangenis dié week. Hy was ter dood veroordeel vir die plant van 'n motorbom buite die gewilde Magoo Bar in Durban, waarin drie vroue dood is.

"I'm just waiting for one of you to come up with a robot that can give a public speech. I'm sure it will make my life easier and also yours."

GEORGE BUSH, to scientists at the Sandia National Laboratories in Albuquerque, New Mexico.

"Hul optrede (Ciskeise soldate) was so buite verhouding en opsetlik dat, op grond van die Ciskeise weermag se eie weergawe, enige versagtende omstandighede totaal oorweldig word deur die soldate se geringskatting van menselewens."

DIE GOLDSTONE-KOMMISSIE in sy verslag oor die Bisho-slagting.

"Fascism, historically, was never anti-Semitic. Those empty-headed goons have no right to use the symbols and names of an age that should be judged more fairly."

GIANFRANCO FINI, the leader of an Italian neofascist party, distancing himself from Nazi skinheads who defaced a synagogue in Leghorn.

"You cannot influence a Political Party to do Right, if you stick to it when it does Wrong."

JOHN BENGOUGH (1851-1923), Canadian Cartoonist and Poet.

"Ek kon dit nie doen nie. In my gewete is ek oortuig dat ek sal sondig as ek dit doen."

DS EUGÈNE VILJOEN van die NG Gemeente Oosterlig in Vanderbijlpark, wat geskors is deur die Ringskommissie van Vanderbijlpark omdat hy weier om vroue as ouderlinge te bevestig omdat dit "nie Bybels geregverdig" sou wees nie.

"Hier rond het mens nie juis 'n keuse nie: hoe vinniger jy bestuur, hoe langer lewe jy."

BIRNO TUFIK, 'n inwoner van Sarajevo, oor die "roekelose" gejaag van motorbestuurders in die stad wat wemel van sluipskutters.

Orin Scott/Beeld

het jy geweet?

Die langste mens oor wie se lengte daar geen twyfel is nie (die lengte van legendariese figure word dikwels oordryf), was die Amerikaner Robert Pershing Wallow (1918-1940). Toe hy kort voor sy dood gemeet is, was hy 2,72 meter (8 vt 11,1 dm) lank. Hy het op twee jaar abnormaal begin groei ná 'n dubbele breuk-operasie. Op agt jaar het hy al ses voet (1,83 m) in sy sokkies gestaan en 77 kg geweeg. Toe hy op 22 jaar dood is, was hy nog steeds aan die groei.

Die werking van die gene - 100 000 stukkies DNS wat die liggaamsfunksies beheer - word steeds gekarteer. Die wetenskaplikes Linda Buck en Richard Axel van die Howard Hughes Mediese Instituut aan die Universiteit van Kalifornië het 'n groot groep verskillende gene ontdek wat uitsluitend in die selle van die neus aktief is. Elke geen reageer blykbaar op 'n klein groepie reuke en tesame kan die gene al die sowat 10 000 reuke uitken wat soogdiere kan ruik.

Regering deur reaksie

'N MENS is amper lus om weer vir Staatspresident FW de Klerk jammer te voel ná dié week se politieke gebeure.

Onderhandelinge tussen al die belangrike partye en groepe is die enigste manier waarop die land se oorweldigende probleme opgelos kan word en stabiliteit en ekonomiese groei weer haalbaar kan word.

Die partye besef dit, en gebruik dit as 'n instrument om ander mee af te dreig. Kry 'n party nie sy sin nie, moet hy bloot net dreig om onderhandelinge op te skort - met die inherente dreigement dat geweld dan die enigste opsie is - en dan moet die ander skarrel om die onttrekker sy sin te gee.

Dit is 'n legitieme wapen om te gebruik in ekstreme omstandighede, maar nie een om te misbruik nie.

Die NP-regering het sy hand hopeloos oorspeel met Kodesa en deur sy onderhandelingsstyl en die stel van eise waaraan die ANC onmoontlik kon voldoen, gesorg dat die onderhandelingsproses tot stilstand gebring word.

Die ANC het hom aan die onderhandeling onttrek, massa-aksie begin en 'n klomp voorwaardes gestel vir sy terugkeer na die onderhandelingsafel.

Vandeeweek het die ANC besluit om weer te begin onderhandel. Die rede daarvoor is baie eenvoudig: die regering het aan al die ANC se eise voldoen, en massa-aksie was 'n daverende sukses as 'n metode om politieke konsessies af te dwing.

Maar die konsessies wat die regering aan die ANC moes maak, is toe op só 'n kru manier gemaak - in 'n konfrontasie-situasie in 'n "Notule van Verstandhouding" met die ANC - dat Mangosuthu Buthelezi van Inkatha soos 'n jalouse kind wat kla sy ouers trek sy ouer boetie voor, omgespring en verklaar het dat hy nou aan onderhandeling onttrek.

Nou moet die De Klerk-regering weer by hóm gaan witvoetjie soek sodat hy ook na die onderhandelinge terugkeer.

SOLANK DIE DEELNAME aan nasionale onderhandelinge "onderhandelbaar" is; solank die verskillende partye voorwaardes stel vóór hulle om die tafel gaan aansit, kan onderhandelinge nie slaag nie.

In elke land waar daar om 'n gans nuwe bestel onderhandel is, was daar in die een of ander stadium 'n wegbreker: Zimbabwe, Namibia, die Midde-Ooste, ens. Ons het nou ons s'n gehad. Ons swak ekonomie en hoë konflikpotensiaal bepaal dat ons land se leiers nou om 'n tafel moet gaan sit waarvan hulle nie weer mag opstaan voordat 'n oplossing gevind is nie.

En werklikwaar, as die Mosambiekers en die Angolese verkiesings kan beding en as die Israeli's en die Palestyne vordering kan maak met hulle onderhandelinge, dan kan ons ook.

Die vraag is of Buthelezi soveel bedingingsmag as die ANC het om sy wil af te dwing voordat hy na die onderhandelinge terugkeer.

Miskien nie, maar sy mag moet nie onderskat word nie. Sy krag lê nie in sy openbare steun nie - hy het volgens alle meningspeilings minder as tien persent van die kiesers se steun, en boonop lê verreweg die meeste van sy steun gekonsentreer onder tradisionele Zoeloes in Natal.

Buthelezi se krag lê juis daarin: hy kan die konflik in Suid-Afrika in 'n stam- of etniese konflik verander, en hy en Inkatha het 'n potensiaal om die land in 'n bloedbad te verander wat enige tyd gelyk is aan dié van die ANC en die regering self.

DIT IS OOK maklik voorspelbaar dat Buthelezi sy konflik met die regering en die ANC gaan gebruik om regse witmense en ander etnies-georiënteerde groepe en mense - soos tuislandpartye - aan sy kant te kry. Dit is klaar aan die gebeur.

Vir die regering kan dit ramspoedig wees, want in sy magstryd met die ANC het hy dié mense broodnodig as bondgenote. Aan die ander kant, en dit lyk of dit op die oomblik die denke in die Nasionale Party is, kan dit ook 'n welkome argument aan die NP bied om konsessies van die ANC af te dwing.

Die NP en die regering word deur die gebeure van die laaste week weer kunsmatig as die "middelgrond", die "gematigdes" tussen die twee ekstreme geposisioneer.

De Klerk gaan die wysheid van Salamo en die durf van Dawid nodig hê om Buthelezi in die komende weke en maande te hanteer en te bedwing. Dat Buthelezi se huidige posisie en standpunt in groot mate die skepping van die NP-regerings is, help De Klerk nie veel nie.

Buthelezi is duidelik besig om totaal te oorreeger. Hy het die laaste maande herhaaldelik die ANC gekritiseer dat hulle van die onderhandelinge weggebreek het net omdat hulle nie hul sin gekry het nie, en nou doen hy dit self. Hy het konsekwent gesê die regering is soewerein en moet regeer en teen die ANC en Umkontho we Sizwe optree, en nou kla hy dat teen sy party opgetree word sonder sy goedkeuring.

NOG 'N IRONIE: Tuislandleiers soos Oupa Qcozo en Lucas Mangope paradeer graag by elke geleentheid hul gebiede se "onafhanklikheid" en "soewereiniteit", maar nou dat dit hulle pas, is hulle saam met Buthelezi kwaad vir die regering oor stappe wat in die Suid-Afrika buite hul tuislande gedoen word.

Die regering van Staatspresident De Klerk is steeds vandag die wettige regering van Suid-Afrika. Dit beteken dat ons eerste na hulle moet kyk vir leiding en inisiatief wanneer dit kom by onderhandelinge vir 'n demokratiese bestel.

Die tragedie is, en dit is lanklaas so helder gedemonstreer as die laaste week, dat die NP 'n tradisie het van reaktiewe optrede eerder as inisiatief en goeie strategie. Dit is 'n ou patroon om harde eise te stel en ekstreme posisies in te neem, net om dit alles weer prys te gee as die druk te kwaai word.

Suid-Afrika mag met reg vandag sê: As die regering nie Kodesa laat verongeluk het en nie so kragdadig was die laaste paar maande nie, dan was ons vandag veel verder as wat ons nou is - sonder dat die regering in 'n swakker posisie is.

Maar bowenal: dan sou Boipatong, Bisho en massa-aksie nie nodig gewees het nie.

BRIEWE

BOORISH ATTITUDES

GREGORY SANDER OF MELROSE, JOHANNESBURG WRITES:

In response to Karel van der Merwe's letter ("Wit kafferboeties van Afrika", VWB Briewe 25 September - 1 October), I have a few things that I don't understand.

I come from an English speaking middle class family and attended a private school and enjoyed the privilege of getting a university education. I have hardly experienced the hardships that others have faced living in this country.

I don't, however, consider myself as being a member of some chosen race who has the right to claim the country as solely my domain, and the rest as intruders or peasants.

Our family came to South Africa in 1690 from North Eastern Germany and there are numerous well known historical characters in both the political and cultural history of our country that are part of our lineage. Yet for not a moment do I set myself apart from the rest of the community, or isolate myself in a sterile position of historical importance. Yet this is what Afrikaners, or at least a section of the Afrikaans speaking community, have done. What's worse and even more pathetic is the so-called sanction of God regarding what amounts to no more than boorish, narrow minded and inhuman attitudes to the rest of South Africans who don't speak the "holy taal". And there is this amazement when we come under criticism for our arrogance and lack of sensitivity.

If Afrikaners would stop imagining themselves as this hard done by community whose land has been taken from them, or is in the process of being taken from them, and face up to the reality that there are more things in life, such as a simple tolerance of others' beliefs, than preserving the memory and way of life that has caused the dehumanising and humiliation of millions of people who have as equal a stake in this land as they. Perhaps then we can consider nation building.

SOEK 'N OUMA

JAC UYS VAN

PIETERMARITZBURG SKRYF:

Ons het nou 'n "oom in die meubelhandel", 'n "oupa-grootjie" in die rugby-wêreld, 'n "oupa in die Ciskei". In die Tweede Wêreldoorlog had ons 'n "ouma" in die Weermag maar by MK is so 'n pos vakant. Enige voorstelle?

MISBRUIK

ELSA VAN DER WATT VAN

BLOEMFONTEIN SKRYF:

Ek hou van julle ingeligte artikels wat ook die ander kante wys.

Waarvan ek nie hou nie, is die misbruik van die naam van die Here. Vir diegene wat nie glo dat daar 'n God is nie, behoort die naam so min trekrag te hê soos Klaas

of Annie. Waarom dit dan as vloekwoord gebruik? Vir ons wat glo, gee dit aanstoot. Sit tog maar ander kragwoorde in as kragwoorde dan nodig is.

(Ons neem kennis - Redakteur)

SALVATIONARY GONZO

JUSTIN ARBUCKLE OF KLOOF

WRITES:

"Fear and Loathing, King-Hell, Gonzo" these are the trappings of Hunter S Thompson (Raoul Duke). Contrary to popular belief, in order for the epithet "Fear and loathing" (inalienably linked to that journalistic style: Gonzo) to be authentically applied to a piece of writing, it is not sufficient that such writing be slapstick Gus Silber-like (God help us) black-comedic assault on sex, sanctity and psychiatry. I refer to Jeff Zerbst's article (VWB 4-10 September) in this regard. Jeff "Five in one night" Zerbst is a journalist whose work I admire. VWB is known for top-notch feature journalism, but it seems that you are unaware of the resources of irreverence and reinformation that may be tapped via Gonzo Journalism.

Gonzo can only be understood as a way of delivering social and political comment so punked up by side-noise that the textual message itself is sometimes totally lost. What remains however is a more powerful "image" of the situation criticised - visceral stuff. As Hunter S Thompson put it, "The eye and mind of the journalist would be functioning as a camera": Editors don't get to dilute and journalist doesn't direct, thus the power of the sense image. Apart from the obvious demands of perception this makes on a journalist, she/he is also required to be an active participant in the story. Hunter S Thompson rejects his classic, *Fear and Loathing in Las Vegas* as a failed attempt at true Gonzo (*The Great Shark Hunt* 1979, Picador p114) due to unavoidable overdirection and the imposition of a fictional framework on the story. Thus the only useful way of looking at Gonzo is in the light of this fictional side-noise; and it does indeed bear fruit.

The exact ideological identity (which for many tags knee-jerk agreement/disagreement with the article) of the journalist is disguised by Depravity and Gung-Ho, and if well crafted, the message left behind achieves a level of effectiveness that can only come from subterfuge: This is journalism best suited for combatting high-brow liberal fence sitters that feel the need to remain up to speed with all that is hip (explaining their willingness to read fringe journo) and apply self-righteous platitudes to the first hint of controversy that they haven't checked for political correctness. They can't attach a "PC" (Politically Correct) or "Not PC" tag to this type of writing very easily, but what they are left with is the kernel issue translated into an inexpressible sense assault which will make

IDEOLOGIE OF VOORKEUR?

K ERASMUS VAN HILLBROW SKRYF:

Nie-heteroseksisties is hoe julle juisself getipeer het in 'n inskrywings-advertensie van nie te lank gelede nie. 'n Mens wonder wat intussen daarvan geword het. Ek verwys na Christelle Terreblanche se resensie van Nataniël se kabaret *Naked* (VWB 11-17 September 1992). Daarin praat sy van hoe niks en niemand deur Nataniël ontsien word nie - ook nie "homoseksualisme" nie.

Behalwe dat me Terreblanche oënskynlik effens met die taal sukkel (vanwaar die koppelteken?) maak die "isme" aan die einde van die woord nie werklik sin nie. As agtervoegsel kan 'n "isme" een van ses betekenisse aan 'n woord gee (volgens die *Oxford Dictionary*).

In die sin waarin Terreblanche dit gebruik, lyk dit asof sy probeer impliseer dat ons hier met 'n ideologie te doen het. En uit die backlash teen gays in die VSA op die oomblik wil dit lyk dat die heteroseksiste homoseksualiteit juis só sien: 'n "lewenstyl" wat deur subversiewe en dekadente degenerates ten koste van mooi, goeie en Christelike "wese" bevorder word. Terwyl dit eintlik maar oor seksuele voorkeur gaan (wat verder steurend is in Terreblanche se resensie is hoe "heteroseksualisme" in dieselfde asem as gewoon siekmakende seksuele wandade genoem word). Nee Terreblanche, vreemd genoeg stel ons nié belang in jou "lewenstyl" nie. Daar mag mense wees wat dink dat hierdie nou weer net niks is nie. 'n mens egter in ag neem dat taal as beperkte medium die mense se kommunikasie is, moet 'n mens die gewigtheid daarvan bevestig. 'n mens moet nou weer 'n vlag van hernieude diskriminasie en blatante haat-veldtogte moet belê. (Goete vraag, sit. - Redakteur)

them regard incidences similar to those recounted in the article (the importance of real life participation) with the attitude twist provided by the reinforcing journalist. Many conventional articles lose this central "convincingness" element amidst all their pedantry.

South Africa needs to be peopled by the reformed: the press is responsible for conceptually beating its readership into the future. The snotty two-year-old that is South African Politics is fickle and the first to be innovative in expression will claim the allegiance of a lengthy sosatie of fence sitters: Braaivleis with which to taunt the baby!

STALINIST EARTHLIFE

VIVIEN VAN DER SANDT OF BELLEVUE, JOHANNESBURG,

WRITES:

Since my name (albeit incorrectly spelt) has been dragged into the current debate in your publication on Green politics, please allow me to respond to Craig Esterhuizen's letter "No Centralised Hierarchy" (VWB Briewe 11-17 September). I understand Esterhuizen's need to utilise petty, personal attacks - it is, after all, the recourse of a man who has no case to argue, and I do not intend replying in the same vein.

It is interesting that he raises my experience of Earthlife Africa (ELA) to negate Andrew Wajs' argument; if any incident proved just how centralised and Stalinist the organisation is, that was it.

I ran the seal campaign for the organisation between June and September 1990. Throughout that period, I was constantly harassed, badgered and persecuted by a small number of men in the organisation. Leading the field was Chris Albertyn of the Pietermaritzburg branch, who constantly jammed my answering machine with a spate of instructions as to what I could and

could not do (so much for the independence of each branch - after all, I had been democratically elected by my branch). Albertyn made only nine telephone calls before he announced to the world that "nine branches" supported his call for my expulsion. What he had done, of course, was to phone one crony in each branch, who took the decision on behalf of the branch, and without consulting the branch. When the membership of ELA woke up to read about "my decision" in the national press, there was in fact a massive outcry, and a mass resignation of members from the organisation. The Johannesburg branch was reduced to a shell of its former membership, and which they have not recovered to this day. Other branches suffered the same fate. In fact, one whole branch (Garden Route) withdrew their alliance to ELA.

I would be very flattered if, as Esterhuizen suggests, this was done only in consideration of a personal relationship with me. I, for one, am not bitter and twisted; in fact, I have never more enjoyed surveying the law of cause and effect playing itself out: Albertyn's public flagellation of me was intended to humiliate and crush me. The move boomeranged very smartly on him when the membership humiliated and crushed him. One of my more fulfilling moments came when I read this description of events at the ELA conference, written by one of my allies:

"Chris, close to tears, confessed to having a nervous breakdown over the issue..."

It is time someone told the ELA hierarchy that Stalinists don't cry.

Briewe korter as 300 woorde geniet voorkeur.

Rig briewe aan:
Die Brieweredakteur VWB
Posbus 177 Newtown 2113

Terug na die stampolitiek van die "warrior nation" Gatsha in die spore van Shaka

MANGOSUTHU BUTHELEZI probeer deesdae om in Shaka se voetspore te loop. Soos sy befaamde voorganger in die twintigerjare van die vorige eeu 'n dekade lank groot dele van Suid-Afrika vanuit sy vestings in Zoeloeland oorheers het, probeer Buthelezi vandag dieselfde magsbasis gebruik om vir homself, KwaZulu en sy Inkatha Vryheidsparty (IVP) 'n invloedryke plek in die "Nuwe Suid-Afrika" te beding, skryf **HENNIE SERFONTEIN**

MANGOSUTHU Buthelezi se onttrekking aan verdere onderhandelinge met die regering en sy bittere veroordeling van die "ooreenkoms" verlede naweek tussen Staatspresident FW de Klerk en die ANC-president, Nelson Mandela, is die duidelikste teken nog dat Buthelezi aggressief van sy sterk stambasis gebruik gaan maak om te sorg dat hy steeds as 'n sentrale politieke magsfiguur erken gaan word.

Buthelezi se optrede die laaste weke is betekenisvol: hy tree deesdae meer as ooit tevore in stamdrag op met 'n luiperdvel en skild, en beklemtoon by elke moontlike geleentheid die Zoeloes se nasionalisme, etnisiteit, geskiedenis en tradisies.

Dit is 'n verskerping van Buthelezi se veldtog die laaste twee jaar om die ANC se aanvalle op Inkatha en die KwaZulu-regering - en meer onlangs, die beoogde opmars na Ulundi - simplisties voor te stel as 'n regstreekse aanslag teen die Zoeloevolk en -tradisies.

Daardeur wil hy vir hom, vir KwaZulu en vir die IVP 'n vastrapplek probeer kry in die verdere onderhandelingsproses en die ontwerp van 'n nuwe grondwet, want op stemme in 'n demokratiese verkiesing alleen kan hy nie staatmaak vir oorlewing nie.

Sy opposisie beskou dié strategie egter as 'n "gevaarlike misbruik en uitbuiting" van die Zoeloe-bewussyn om die meerderheid van die Zoeloes polities agter hom te mobiliseer.

Koning Goodwill Zwelithini self raak ook nouer by die politieke konflik betrokke. Tydens laasnaweek se vieringe van Shaka-dag het hy saam met Buthelezi, sy oom, die ANC se kritiek op en dreigemente teen KwaZulu as 'n regstreekse bedreiging vir die voortbestaan van die Zoeloes self bestempel. Op die konferensie oor federalisme wat De Klerk drie weke gelede byeengeroep het, het die koning gewaarsku dat dit verreikende politieke gevolge sou hê as hy persoonlik toegang tot die Kodesa-onderhandelinge geweier word. Dit sal 'n "growwe belediging vir die Zoeloe-volk" wees, het hy gesê.

MET SY GEBRUIK VAN die Z-faktor - die Zoeloes is met meer as agt miljoen mense ook die grootste enkele etniese

groep - wil Buthelezi druk op sowel die ANC as die regering plaas om hom as gelykwaardige rolspeler te erken en wil hy dit duidelik stel dat geen vreedsame politieke skikking moontlik is sonder 'n spesiale plek vir hom, KwaZulu en die IVP nie.

Gebeure die laaste weke wys dat Buthelezi probeer om sy politieke dreigemente in politieke daade om te skep. Vir die eerste maal in sy politieke loopbaan van veertig jaar dreig hy met sesessie en om slegs op 'n losse konfederale grondslag met die res van Suid-Afrika verbind te wees. Dit strook nie met sy persoonlike politieke filosofie nie - veral nadat hy vier dekades lank volstrek geweier het om die politieke "onafhanklikheid" van 'n bantustan te aanvaar.

Buthelezi het ook gou gewys dat hy ernstig opgeneem moet word, en dat hy selfs die vermoë het om bondgenote vir sy stryd te kry. Hy was die krag agter die vergadering dié week met Lucas Mangope, die president van Bophuthatswana, en Oupa Gqozo, die militêre leier van Transkei, waar die "ooreenkoms" tussen De Klerk/Mandela so skerp verwerp is.

Ironies kan dit die begin wees van 'n breë veelrassige regse front, want leiers van sowel die Konserwatiewe Party as die Afrikaner Volksunie het die drie leiers se standpunt geesdriftig ondersteun. Veral die KP verwelkom dit - want soos Mangope en nou ook Buthelezi, is hulle geesdriftige ondersteuners van die konfederale konsep.

Verdere getuienis van die nuwe toenadering tussen tuislandleiers en wit regses is dié week se ontmoeting tussen AWB-leier Eugene TerreBlanche en Oupa Gqozo.

MAAR NIKS weerspieël die vrees van Buthelezi en sy volgelinge dat hulle deur 'n "ooreenkoms" tussen die ANC/NP opsygeskuif sal word duideliker nie as die bitter snedige kommentaar oor FW de Klerk self.

In sy derde verklaring binne drie dae oor die De Klerk/Mandela-ooreenkoms sê Buthelezi Dinsdag dié week kaalkop: "Ons wag nou op hom (De Klerk) om aan ons te vertel wat agter sy sell-out ooreenkoms met dr Mandela sit." Buthelezi

het dié beskuldiging die laaste paar weke al verskeie kere privaat én in die openbaar uitgespreek.

In uitsprake Maandag en Dinsdag was Buthelezi nog kwaaiër: hy het die De Klerk/Mandela-akkoord vergelyk met die verraderlike Von Ribbentrop-Molotov ooreenkoms tussen Hitler se Duitsland en Stalin se Sowjet-Unie in 1939. 'n Mens kan kwalik aan 'n groter politieke belediging vir De Klerk dink.

In sommige regerings- en IVP-kringe word beweer dat die huidige offensief wat Buthelezi om die Z-faktor bou, waarskynlik deels te wyte is aan vrese dat ondersteuning vir hom en die IVP kwyn onder die Zoeloes.

Dit het aan die lig gekom tydens 'n konferensie twee weke gelede in Kaapstad. Laurie Schlemmer, hoofnavorsers van die RGN, het aangekondig sy jongste meningspeiling wys dat steun vir die IVP in die stedelike gebiede van Natal veel minder is as wat aanvanklik geglo is.

Hoewel die peiling wys dat die IVP "geweldige" steun in die landelike gebiede het, sal dit nie genoeg wees om die party in staat te stel om 'n Kwazulu-Natal federale staat of provinsie te regeer nie. Die IVP sal dit in medewerking met die NP moet doen.

Buthelezi se aanvalle op De Klerk en sy berekende strategie om 'n onafhanklike rigting in te slaan en 'n regse front te stig, is 'n politieke turksy vir die regering. Die Johannesburgse NP-gesinde dagblad *Beeld* het dié week in twee agtereenvolgende hoofartikels Buthelezi probeer maan, gewys op die gevare as hy met die "rassistiese" KP saamwerk, selfs toegegee dat hy regverdige griewe teen die regering mag hê, en gehoop dat dit spoedig besleg sal word. En Donderdag het FW self probeer om Buthelezi se ego verder te streel (sien meegaande berig).

DIT IS duidelik dat die verhoudinge tussen Buthelezi en De Klerk waarskynlik slegter is as wat dit op die oog af lyk. Dis regstreeks in stryd met die indruk wat De Klerk - doelbewus of nie - verlede week by die byeenkoms met Mandela gewek het. Sy manier van antwoord het dit vir talle joernaliste laat klink of hy Buthelezi se steun het vir sy beoogde stappe oor

sensitiewe sake soos gevaarlike wapens en hostelle.

Maar die memorandum wat Buthelezi by daardie ontmoeting op 17 September aan De Klerk voorgelê het - en wat hy dié week woedend uitgereik het - wys die teenoorgestelde is waar. Buthelezi verkwalik De Klerk omdat hy talle sake wat hy die laaste ses maande aan hom geopper het nie bevredigend geantwoord het nie. Hy waarsku De Klerk dat hy verhewe status aan die ANC toeken deur voortdurende bilaterale gesprekke met die ANC te voer en hy dring aan op die erkenning van KwaZulu se plek by die konferensietafel. Hy spel 'n aantal struikelblokke in die weg van die IVP se deelname aan onderhandelinge uit - onder meer eis hy die ontbinding van MK en die verwerping van die ANC se eise. Hy dreig De Klerk ook dat hy vir die eerste maal ernstig dink aan sesessie en 'n konfederale stelsel.

En in 'n skerp verklaring dié week verwerp hy De Klerk se aankondiging dat hy nie met Buthelezi via die media wil debatteer nie. Hy stel De Klerk in kennis dat hy voortaan in die openbaar met hom menings sal wissel en reik sy memorandum uit.

Maar daar lê nog groter probleme met Buthelezi en KwaZulu vir die regering voor. Een van die vier uitstaande sake wat nog tussen die ANC en die regering bespreek moet word, is die kwessie van 'n "klimaat vir vrye politieke aktiwiteite". Vanuit die ANC se oogpunt gaan dit in die eerste plek oor die omstrede kwessie van gebrek aan politieke vryheid in tuislande soos Ciskei, Bophuthatswana en KwaZulu. Die ANC beweer hul politieke aktiwiteite word gekortwiek, toestemming vir vergaderings en politieke optogte word geweier en geriewe vir byeenkoms word

Shaka Zulu se kinders

Oorspronklik was die Zoeloes nie een volk nie - hulle is deur oorlog saamgestel uit verskillende stamme. Vandag voer die Zoeloes hul geskiedenis veral terug na Shaka Zulu, wat in 1816 die hoofmanskap oor 'n klein groepie oorgeneem het en hulle uitgebou het tot die magtigste stam in Suider-Afrika. **PEARLIE JOUBERT** skets die geskiedenis

Buthelezi gooi 'n Molotof-cocktail

MANGOSUTHU BUTHELEZI kon sy woede en bitterheid teen die Staatspresident beslis nie meer minagend en beledigend uitgespreek nie het as deur hom in dieselfde asem te noem as Adolf Hitler en Josef Stalin. Twee maal dié week het Buthelezi die Notule van Verstandhouding tussen De Klerk en Mandela verlede Saterdag met die "Ribbentrop-Molotof ooreenkoms tussen Hitler se Duitsland en Stalin se Sowjet-Unie" vergelyk. "...En ons weet wat die gevolge van daardie ooreenkoms was," voeg Buthelezi by. In Augustus 1939 het Joachim von Ribbentrop, die Duitse Minister van Buitelandse Sake en Vaycheslew Molotof, sy eweknie van die Sowjet-Unie, 'n nie-aanvalsverdrag tussen die twee diktature onderteken. Dit het die demokrasieë in die vrye wêreld tot in hul fundamente geskud. Maar niemand het geweet dat die ooreenkoms 'n weerspieëling was van geheime onderhandelinge tussen Duitsland en die Sowjet-Unie dat Poland onder hulle verdeel sou word as Duitsland die land binneval nie. Skaars meer as 'n week na die Von Ribbentrop-Molotof ooreenkoms het Duitsland Pole binnegeval - en enkele dae later volg die verraderlike Russiese inval van agter af. Dit was een van die mees verraderlike politieke optredes van alle tye. Buthelezi beskou De Klerk dus in dieselfde lig as 'n Stalin en 'n Molotof, wat hul oënskynlike bondgenote aan die waansinnige Hitler uitverkoop het.

VANAF BLADSY 5

afgekeur. Dit is om die aandag op dié probleme te vestig dat die Bisho-opmars plaasgevind het en waarom optogte na Ulundi en Mmabatho beoog word.

DIE REGERING VERKEER in 'n dilemma. Die ANC hou hom verantwoordelik vir alles wat in die tuislande, "onafhanklik" of nie, gebeur. Die ANC verwag dat die regering druk op Buthelezi en sy bondgenote moet plaas om hulle toe te laat om daar as 'n party te funksioneer. Maar die regering sit met die probleem dat die drie tuislande en veral Buthelezi in KwaZulu ook die hoeksteen is waarop die

NP sy hoop vestig om 'n anti-ANC front onder die "gematigde stille swart meerderheid" te bou.

'n Senior NP-bron is egter nie te pessimisties nie, al erken hy dat daar op die kort termyn probleme voorlê - veral ook omdat dit die regering was wat feitlik alle korttermyn-toegewings by die onlangse byeenkoms aan die ANC moes maak.

"Maar ons konfrontasie met Buthelezi is nie sonder voordele nie," sê hy. "In sekere sin balanseer dit die skaal vis a vis die ANC. Ons beeld kom ook nou na vore as dié van 'n gematigde party tussen twee ekstreme pole, en dit kan ons hand in die onderhandelinge versterk."

WAAR kom die Zoeloes vandaan en wie is dié volk wat hulself steeds as 'n volk met 'n aparte identiteit definieer?

Daar is min geskryf oor die ontstaan van die Zoeloe-volk, maar 'n Britse priester, AT Bryant, het destyds geskryf die oorspronklike Zoeloe-stam het ontstaan uit Prins Zulu, wat in die 17e eeu die Mhlatuze-gebied verlaat en met sy ma suid getrek het.

Dié Zoeloes was een van die kleinste van die 800 oorspronklike Nguni-stamme en was afkomstig van die Ooskus van Afrika en die sentrale gedeelte van Zimbabwe. Hulle het hulle tussen die Wit Umfolozi-rivier en die eThaleni-heuwels in die suide gaan vestig.

Vir vandag se Zoeloes begin die geskiedenis van die Zoeloe-volk by Shaka Zulu - die koning van die Zoeloes - wat in 1816 die hoofmanskap oor die Zoeloes oorgeneem het.

Shaka was 'n kryger in die leër van Dingiswayo, leier van die Mthethwas. Toe Dingiswayo vermoor word, vermoor Shaka - seun van Senzangakhona, die leier van die klein Zoeloe-stam - sy halfbroer en stel homself as hoofman aan. Hy stel dadelik militêre diensplig in. Alle ongetroude mans tussen 20 en 30 jaar oud word opgeroep en mag net trou indien hulle uitblink as soldate.

Shaka het dié losse groepering van verskillende stamme geregeer deur sterk klem te lê op nasionale simbole soos die inkatha, 'n geweeëde gras-tou, seremonies, meestal 'n openbare vertoon van mag en vegtegnieke. Onder Shaka word alle juridiese, uitvoerende en militêre magte aan die koning toegewys.

Talle verhale word vertel van die grusame wredehede wat die Zoeloes onder Shaka se leierskap gepleeg het: Gevangene lede van verslane stamme is lewend gebrui, lewende mense se binnegoed is uitgesny sodat hul geeste nie na hul liggeme kan terugkeer nie.

DRIE JAAR LATER is Shaka die onbetwisbare leier van al die stamme tussen die Tugela-, die Pongolo-, die Nyatini-rivier en die Indiese Oseaan. Shaka doop dié gebied KwaZulu en almal binne dié gebied word as Zoeloes beskou.

Die Zoeloe-nasie roem hulle vandag nog veral daarop dat Shaka 'n vreeslose kryger was. Die huidige koning van die Zoeloes, Goodwill Zwelethini, noem Shaka 'n genie: "...die genialiteit van koning Shaka en sy staatmanskap in die stigting

van die Zoeloe-koninkryk was 'n genialiteit wat ek weet vandag nog in die koppe en harte van alle Zoeloes werk".

Shaka word beskryf as die vader en stigter van die Zoeloe-nasie. Shaka, sê Zoeloe-leiers, is die simbool van die Zoeloe-identiteit, -kultuur en -etnisiteit.

Reg van die begin af regeer hy met 'n ysterhand. In 1827 sterf Shaka se ma en geskiedskrywers van daardie jare (meestal sendelinge) sê Shaka word toe openlik psigoties - wat natuurlik nie vandag aanvaar word deur die tradisionele Zoeloes nie.

Tydens Shaka se rou tyd word 7 000 Zoeloes vermoor. Hy verbied sy stam vir 'n hele jaar om gesaaides te plant of melk te drink - die stapelvoedsels. Uiteindelik word hy in 1828 deur sy halfbroer, Dingaan, vermoor. Teen dié tyd het Shaka egter reeds só 'n sterk solidariteit onder dié "veglustige volk" geskep dat die Zoeloes eers vyftig jaar later deur die Britte in die Zoeloe-oorlog (1879) verslaan is.

IN 1830 WAS DIE Zoeloe-koninkryk die magtigste in Suider-Afrika. Teen die einde van dié eeu is Zoeloland egter geïnkorporeer in die kolonie Natal. Britse imperialisme veral, maar ook die Voortrekkers, het die eertydse mag van die Zoeloes verslaan. Tydens Dingaan se heerskappy kom groot getalle Voortrekkers in Natal aan.

Piet Retief en sowat 100 Voortrekkers word in opdrag van Dingaan in sy kraal vermoor. In 1838 wreek die Voortrekkers Retief se dood in die Slag van Bloedrivier. Die Voortrekkers sluit 'n verbond met Mpande, Dingaan se halfbroer, en vroeg in 1840 val dié twee groepe met 17 000 soldate Zoeloland binne. Dingaan vlug en word vermoor.

Mpande, wat byna 30 jaar regeer het het onder sekere Zoeloes bekend gestaan as 'n "Boer puppet" weens sy ooreenkoms met die Voortrekkers. Hy was gewild onder sy onderdane.

In 1856 breek 'n burgeroorlog in Zoeloland uit met gevegte tussen Mpande se oudste seun, Cetshwayo, en die naasoudste seun, Mbuyazi, oor die koningskap. Cetshwayo verslaan Mbuyazi in gevegte waarin derduisende Zoeloes gedood word. Cetshwayo word in 1861 tot Mpande se opvolger verklaar.

HOE HET DIT gebeur dat die magtige Zoeloes in die Anglo-Zoeloe-oorlog van 1879 verslaan is? Geskiedkundiges meen dit is omdat die Zoeloes verdeeld was;

hulle is kunsmatig saamgestel uit 'n verskeidenheid stamme en sosiale strukture. Weens die onderlinge verskille en herkoms van dié groepe mense was die Zoeloes nooit werklik 'n homogene groep nie.

Die Zoeloes het eerste onder druk gekom toe die Voortrekkers van Transvaal al dieper in Natal ingetrek het. Tydens die Britse anneksie van Transvaal in 1877 word Shepstone hoof-administrateur van Transvaal en kies hy kant teen die Zoeloes se eis om outonomie.

'n Britse gesant, sir Bartle Frere, is in 1877 na Suid-Afrika gestuur om die toekoms van Natal en Zoeloeland te ondersoek met die doel om hulle in 'n konfederasie te verenig. Vir die Britte was daar geen plek vir 'n onafhanklike Zoeloeland nie. Frere het gemeen dié doel kan net deur oorlog bereik word. Kort hierna rig hy 'n ultimatum aan Cetshwayo: Die Zoeloes se militêre stelsel moet verdwyn en beeste moet as boetes betaal word vir diefstalle oor die grens. In Januarie 1879 val Britse troepe Zoeloeland binne.

DIE BRITTE IS verslaan by die slag van Isandhlwana, maar tydens die slag van Ulundi word die Zoeloes verslaan. Die nuwe hoë kommissaris, Garnet Wolseley, belooft dat die Zoeloe-koninkryk gespaar sal word en die oorlog is verby. Cetshwayo word gevange geneem, die Zoeloe-koninkryk vernietig en 13 koninkryke ingestel - elk met 'n Brits-aangewese hoofman. Dié hoofmanne was niks meer as skoothondjies van die Britse regering nie.

Cetshwayo se volgelinge was egter diep ongelukkig en 'n afvaardiging is na die Britse regering gestuur. Cetshwayo is na Engeland om sy pleidooi vir sy land te lewer en die Engelse het hom, as enigste voorwaarde waarop hy na Zoeloeland

mag terugkeer, 'n kleiner en in tweegedeelde stuk grond en minder magte aangebied. Hy het dié terme aanvaar.

Spoedig vind bloedige gevegte plaas tussen Cetshwayo se volgelinge, Usuthu, en die Brits-aangestelde hoofmanne. Cetshwayo is verslaan en toe hy in 1884 dood is, was die Usuthu 'n verslane en verdeelde volk.

Dinuzulu, Cetshwayo se seun en opvolger, teken in 1884 4 000 hektaar Zoeloeland-grond weg en Zoeloeland verloor een derde van sy oorspronklike grond. In 1887 annekseer Engeland dié stuk Zoeloeland wat oorbly en die Goewerneur van Natal word aangewys as hoofman oor die Zoeloes. Dinuzulu word na St Helena verban. En die Britte los Zoeloeland en die verdeelde Zoeloe-volk om dood te bloei.

NA DIE UITBREEK van die Anglo-Boere-oorlog word nóg grondgebied wat vroeër deel van Zoeloeland was, aan die wit boere gegee. 'n "Poll tax"-stelsel word ingestel en wydverspreide weerstandbreek in Natal uit.

Ná Uniewording in 1910 volg die Zoeloes die weg van alle swart stamme en val onder die regstreekse beheer van die witmense. Omdat die Zoeloes tot op daardie tydstip in só 'n hegte eenheid saamgesnoer was, was dit vir 'n wit regering makliker om die Zoeloes deur die stelsel van tradisionele stamhoofde te beheer. Dit was die einde van hul trotse tradisie van gevegte teen kolonialiseerders en Voortrekkers.

Die Unie-regering se strategie in dié tyd was om die verdeeldheid en ekonomiese armoede in Zoeloeland uit te buit en te probeer om stamhoofde te koöpteer as agente van die staat, soos later met die tuisland-beleid gebeur het.

Die resisgeskiedenis: Hoe die politieke

"manipulasie" van etnisiteit, veral deur die stigting van Inkatha, die geskiedenis van die Zoeloes geword het - naas die Afrikaner, die nasie met die sterkste en grootste etniese mobilisasie in Suid-Afrika.

HISTORIES EN POLITIES is dit betekenisvol dat Buthelezi se oorspronklike besluit in 1951 om die kapteinskap van die Buthelezi-stam te aanvaar en tot die Zoeloe-etniese politiek toe te tree, op regstreekse advies en onder druk van die ANC-leierskap gedoen was.

Hy studeer regte aan Fort Hare en gradueer in die begin van 1951. In dié tyd is hy lid van die ANC se Jeugliga. Buthelezi moes kies tussen kapteinskap óf om leerling-prokureursklerk in die kantoor van Roley Arenstein, die vandag-bekende veteraan-kommuniste te word. In gesprekke met kaptein Albert Luthuli, tóe Natalse leier van die ANC, Nelson Mandela en Joe Mathews, destyds die president en sekretaris-generaal van die Jeugliga, is hy oorreed om sy ambisie om prokureur te word, te laat vaar.

Dié raad was om politieke strategiese redes. Die Buthelezi-stam is die grootste en invloedrykste onder die Zoeloes en tradisioneel was die hoof daarvan meestal die senior adviseur van die koningshuis. Die ANC wou 'n vastrapplek in die Zoeloe-etniese politiek kry ingeval die organisasie

onderdruk sou word. Destyds was talle van die tradisionele kapteins van ander etniese groepe bereid om met die NP saam te werk in die skepping van 'n aparte etniese politieke strukture.

Só was Buthelezi dan in die jare 60 en 70 die binnelandse swart politieke leier wat hom uiters fel teen apartheid uitgespreek het. In daardie jare het die regering deur middel van die veiligheidspolisie verskeie pogings aangewend om Buthelezi se gesag te ondermyn en hom tot 'n val te probeer bring deur aktief ander groepe en leiers teen hom te ondersteun.

Oliver Tambo, die ANC-president, het in 1985 gesê die ANC-leierskap het inderwaarheid die stigting van Inkatha in 1975 ondersteun - maar die Buthelezi-kamp verwerp dié stelling.

Wyle Johnny Makatini, self 'n Zoeloe en ANC-leier wat jare lank hoof van die ANC se Departement van Internasionale Verhoudinge was, het dit verskeie kere onomwonde aan joernaliste gestel: Die ANC sal tot in lengte van dae vir Buthelezi dankbaar wees omdat hy konsekwent tuisland-onafhanklikheid verwerp het en Suid-Afrika aseen onverdeelde land beskou het. Het hy onafhanklikheid aanvaar, sou dit vir die ANC 'n ernstige terugslag gewees het.

Buthelezi word gepaai

NOU'S dit weer tyd om hoofminister Mangosotho Buthelezi se gekrenkte ego te paai, blyk uit 'n nuuskonferensie Donderdag in Pretoria waar Staatspresident FW de Klerk verklaar het daar kan geen "omvattende oplossing" wees sonder die Inkatha Vryheidsparty nie.

Die nuuskonferensie was volgens De Klerk daarop gemik om die "wye misverstande" wat ontstaan het na die ooreenkoms met die ANC op 26 September, uit die weg te ruim. Ná die ooreenkoms met die ANC het Buthelezi hom aan verdere onderhandeling onttrek.

De Klerk beklemtoon dat die regering se bilaterale gesprekke met die ANC nie die bedoeling gehad het om enige party uit te sluit van volle deelname aan konstitusionele onderhandelinge nie. "Inteendeel, die bilaterale gesprekke met die ANC was 'n noodsaaklik stap na die hervatting van inklusiewe multiparty-onderhandelinge, wat die uiteindelik doelwit bly." Dit is nie moontlik om 'n werkbare grondwetlike skikking te bewerkstellig wat net party van die belangrikste partye insluit nie. En, sê De Klerk, die ooreenkoms tussen die regering en die ANC moet nie enige ander party te keer om 'n ander posisie in te neem by toekomstige veelparty-onderhandelinge nie. Die ooreenkoms wat op 26 September met die ANC bereik is, beteken nie dat ander partye voor 'n bilaterale "fait accompli" te staan gekom het nie. Al die ooreenkomste wat bereik is oor toekomstige grondwetlike ontwikkelinge, is in ooreenkoms met en 'n herbevestiging van ooreenkomste waarvoor wye konsensus reeds deur die meeste hoofpartye by Kodesa bereik is. De Klerk sê hy sal alles binne sy vermoë doen om die misverstande en kommer van die IVP uit die weg te ruim met die oog daarop om bilaterale en multilaterale onderhandelinge so gou moontlik te hervat. Dis nie 'n onoorkomelike probleem nie en hy is spyt oor die "verdere vertraging" wat nou veroorsaak is. Dis nie nou tyd vir boikot-politiek of vir politiek van eise en verdeling nie.

Terselfdertyd het De Klerk geen twyfel gelaat dat hy werk vir 'n grondwet wat die onderdrukking van minderhede sal teenwerk en dat hy nie bereid is om wetgewing te steun wat "tot chaos" lei nie. Hy het verwys na "sekere woordvoerders" van die ANC wat die indruk wek dat baie van die ooreenkomste wat bereik word, in 'n later stadium ongedaan gemaak kan word. "Ek onderhandel binne 'n raamwerk van spesifieke beginsels en ek is ten volle daaraan verbind. Ek kan nie ja sê vir ooreenkomste wat 'n oorgangsparty willekeurig opskort nie". - INA VAN DER LINDE

Die skepping van 'n Zoeloe-identiteit

DIE identiteit-"skepping" van die Zoeloe-nasie onder Buthelezi stem baie ooreen met die regering se skepping van 'n Afrikaner-identiteit: Buthelezi begin om die Zoeloe-nasie te definieer in terme van wie die "vyande van die Zoeloes" is.

"Ek sê vir julle (Zoeloes) wat met mense en organisasies werk wat vreemd vir die Zoeloes is - indien julle nie terugkeer na waar julle hoort en werk met julle eie mense nie, moet nooit dink dat hulle lank sal kan ontsnap nie."

Buthelezi en koning Goodwill Zwelethini bou die idee uit dat die Zoeloe-identiteit 'n historiese, byna mistieke gegewe is: 'n vegtersnasie gebore uit oorlogvoering en oorwinnings. Zwelentini beskryf die Zoeloes as "broers gebore uit krygersbloed" en Buthelezi sê: "Nie alleen is die Zoeloe krygshaftig nie, nie alleen is ons ontembaar en verstandig nie, maar die Zoeloe is superieur... die grootste krag van die Zoeloe lê in sy wysheid en dit is wysheid wat ons konings en krygers gelei het na oorwinnings en besittings."

En om 'n Zoeloe te wees, beteken volgens Buthelezi dat mens 'n lid van Inkatha moet wees: "...Alle lede van die Zoeloenasie is outomaties lede van Inkatha as hulle Zoeloes is. Daar mag mense wees wat onaktiewe lede is, maar niemand ontsnap lidmaatskap solank hy of sy 'n lid van die Zoeloenasie is nie."

Buthelezi word die simbool van Zoeloeskap: veral as die bevegter van verraaiers van die Zoeloes. "Ons sal hulle (verraaiers en vyande van die Zoeloe-nasie) skud en uit ons midde dryf en as hulle nie versigtig is nie, loop hulle die gevaar dat hulle skedels gebreek kan word want niemand kan voorspel watter vorm die Zoeloes se woede kan aanneem nie."

En tot vandag toe koester Zoeloes, onder Buthelezi se leierskap, dié houding dat die Zoeloenasie se nasionalisme 'n historiese gegewe is, so oud soos die geskiedenis van Suid-Afrika self en dat dié nasionalisme en homogene etnisiteit nooit vernietig kan word nie. "...Daar is sekere Suid-Afrikaners wat net die diepte van toegewydheid aan Zoeloe-wees verstaan nie. Hulle verstaan nie dat wanneer jy een Zoeloe beledig, jy elke Zoeloe beledig nie. Hulle verstaan nie dat wanneer jy KwaZulu beledig, elke Zoeloe beledig word nie en dat elke Zoeloe wat sy naam waardig is, sal opstaan en sê genoeg is genoeg."

The political logjam has finally broken - so suddenly that the government may lose its political balance and fall in the water, argues **IVOR POWELL**.

Pulling the tiger's teeth

WATCH a drop of water collecting on glass, gradually, imperceptibly swelling, gathering energy and force, but still frozen in the plays of internal and external pressures. Then suddenly the droplet has enough energy stored up and it rushes down the surface of the glass.

Well the political transition in this country behaved a bit like that over the past week. After months of deadlock, the transition is suddenly rolling at breakneck speed. It won't look the same by the time it draws to a halt again.

- First there was the eleventh hour breakthrough which allowed the Saturday De Klerk/Mandela summit on violence to take place after all.
- Then there was the summit itself and the Record of Understanding which came out of it.
- Next Chief Mangosuthu Buthelezi pulled out of talks with the government and the ANC, on the grounds that he would not be bound by bilateral agreements concluded between the government and the ANC.
- Buthelezi next popped up in Bophuthatswana forging a potentially separatist front with other homeland leaders, including Bop's Lucas Mangope and Ciskei's Oupa Gqozo, with the Conservative Party waiting in the wings.
- Then, Mr Justice Richard Goldstone on Wednesday released his Commission's report on the Bisho Massacre of September 7, bitterly indicting the Ciskei Defence Force for killing 28 ANC marchers and recommending that murder charges be investigated.
- Finally the ANC formally agreed at a meeting of its National Executive Committee that the government had done enough in terms of ANC demands for the organisation to re-enter Codesa-style negotiations.

WHATEVER PRESIDENT DE KLERK or his colleagues may say about the consummation of the summit and the rough foreplay which led up to it, the truth is his government was forced to capitulate before the ANC's three demands on violence, namely the banning of dangerous weapons, the securing of the hostels and the release of groups of political prisoners who not only did not qualify according to government interpretations as political prisoners, but had formally been repudiated by ANC representatives in terms of closed-door agreements contracted last year.

In exchange for all this the government succeeded only in extracting a qualified assurance from the ANC that it would

review its mass action policies, and vague and later repudiated mumblings about a blanket amnesty.

That, and of course the thing that the ANC knew De Klerk needed just a little more desperately than they did - a strong but still qualified agreement that the ANC would return to the negotiating tables.

When the ANC's NEC met on Wednesday, it did review mass action and - with qualifications, for instance that it would take greater precautions in future, and with the cancellation of a threatened strike on October 12 (which had not actually been organised anyway) - decided to go ahead anyway.

It also gave due consideration to government plans to introduce a general and unconditional amnesty in the October legislative sitting of parliament, and duly decided this was not a good idea at all, issuing a statement to the effect that any amnesty legislation introduced by the all-white parliament would be considered null and void.

This pre-emptive strike proved sufficiently successful for a government press conference scheduled to deal with new amnesty legislation to be called off, and replaced instead by De Klerk begging Buthelezi to reconsider his withdrawal.

At the same time the NEC responded to the Goldstone recommendation that fire-brand NEC member Ronnie Kasrils be publicly censured for leading the rampage through the fences at Bisho which resulted in all the killings by more or less politely declining to do so. Spokesperson Gill Marcus explained the (unanimous) decision by saying it was a committee decision to storm the fences and that if there was to be any censure, the leadership committee as a whole would be on the receiving end - but even then it would be made in private.

IN SHORT THE ANC is in a position to be just a teeny bit smug. The same is not true of De Klerk. It is finally being forced to reverse legislation which for reasons best known to itself it introduced two years ago, empowering the carrying of dangerous so-called cultural weapons by Inkatha. It is finally being forced to make an active intervention in the hostels violence, whose continuation, whether state sponsored or not, nevertheless did have the effect of making it difficult for the ANC to build its organisation. It has been forced to throw in the one card represented by high profile political prisoners like Robert McBride which it believed could still ensure the no-questions-asked amnesty it needs against the crimes of apartheid. And while Goldstone's Bisho report does not directly

implicate the South African security forces in the massacre, it did place increased pressure on the government to rein in the homelands and guarantee free political activity. Which means the ANC is in a position to consolidate its huge potential support base.

The most significant point about Goldstone's new reports however is that he is beginning to call what appears to be a bluff on the part of the authorities. He is putting time frames onto recommendations, where in the past the pattern was for government spokespeople to vaguely agree to act upon recommendations - like those pertaining to dangerous weapons securing the hostels - and then do nothing more for upwards of six months. The same has applied to Goldstone's recommended prosecutions, some of which are outstanding by more than ten months. It is clear that Goldstone is beginning to insist that his commission be treated with more respect than has been accorded it in the past, and the impression is further strengthened by the fact that Major Frank Dutton, the man who brought the Trust Feeds killers to justice, has actually taken up his new post and his "Untouchables" and will henceforth be investigating on behalf of the judge, with potentially embarrassing results. Think of Boipatong.

But if all of this may be causing the State President some worry, it will not be as much as that occasioned by the fallout with his IFP allies. Thursday morning a Union Buildings press conference, originally scheduled to deal with announcements concerning amnesty, turned out to

be little more than a plea to Buthelezi to come back into the fold.

The reasons why De Klerk had thus to humble himself are many. In the first place there is the knowledge that without Buthelezi in his camp, De Klerk's mooted federal alliance is worth little more than the paper it is written on.

This is particularly true since the rift with Buthelezi is threatening to take far more than just KwaZulu away. What appears to be on the cards is something more radical, a front of homeland leaders threatening secession.

While Buthelezi has little enough popular support, he and his party are capable of taking the violence to levels not yet recorded even in nightmares. And suddenly it has become De Klerk's problem: with Buthelezi refusing to abide by the proposed banning of dangerous weapons, international and local pressure may force De Klerk to intervene. Or he may be forced to use his constitutional powers to declare the KwaZulu Legislative Assembly's version of his dangerous weapons legislation null and void.

This would make further co-operation between the two more or less impossible. Meanwhile the ANC's NEC has effectively shifted its strategy. Placing itself at centre stage, it decided on Wednesday to enter into bilaterals with the KwaZulu authorities in an attempt to reduce conflict and ensure free political activity in advance of elections. Marching on Ulundi would be held in reserve as a threat, but the ANC's energies would be directed towards reaching agreement - and reducing De Klerk's centrality to the political process.

UNIVERSITY OF NATAL
PIETERMARITZBURG

Honours Program in Rural Sociology

This innovative one year program is offered jointly by the departments of Sociology in Pietermaritzburg and Durban, in association with the School of Rural Community Development.

It aims to equip students with a broad understanding of rural social relations and social change in a comparative perspective as well as in Southern Africa.

Courses available include: Theories of Rural Social Change; Methods and Approaches to Rural Research; Gender and Rural Development; Media and Rural Development; Environmental Issues in Rural Sociology.

All enquiries to the Co-ordinator, Rural Sociology Honours Program, Department of Sociology, University of Natal, P O Box 375, Pietermaritzburg 3200.

Apartheid's afterbirth: Pretoria's homelands

In the second part of the series on the 'homelands' **IVOR POWELL** finds he doesn't have space to so much as address issues like economic corruption, read: rip-offs. But he thinks you might get the picture even with only half the pieces of the jigsaw

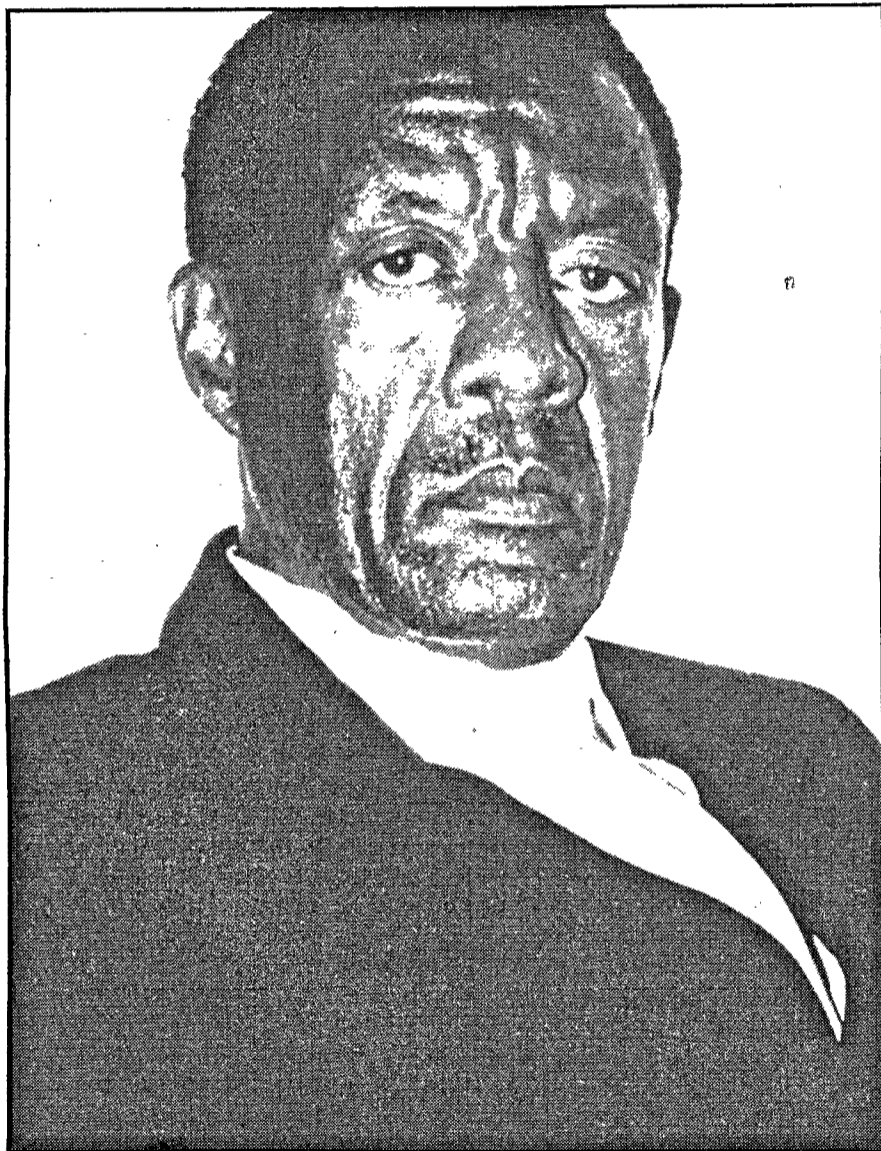
THEY used to say in America during the Great Depression that everything that wasn't nailed down would eventually end up in California. There is probably some version of that barbed truism which applies to Pretoria's "independent" and "self-governing" homelands: like everything that is corrupt in South Africa is eventually going to end up in one or other of the bantustans, or everything that is shady is eventually going to find its shadow there.

At one level one might speculate the problem arises out of the very nature of the homelands as political entities: that they were created in the first place in order not to empower their putative citizens, but to deprive them of political rights; not to create economies which would sustain their populations, but to keep their families dependent on the South African economy, thus preserving labour reservoirs while easing the pressures of urbanisation; not to meet the demands of tribal nationalisms but to force them and thereby enforce a cynical arithmetic which would leave whites as the largest single population group inside the country.

Such observations are of course passe in the extreme. I mention all this only in order to make two somewhat more specific and immediate, if equally obvious points. One is that the regimes which exist for the most part in the homelands are the ones that Pretoria deserves and it was no accident that the homelands threw up the Matanzimas, the Sebes and the like with all their corruption and brutality - nor for that matter the Buthelezis or the Mangopes. None of the current homeland regimes are in any real sense of the word either elected or representative of their putative citizens. It is extremely doubtful that any one of them would survive a free and fair election.

Let us here briefly look at two examples of election in the homelands.

ONE IS THAT of QwaQwa, where the territory's only elections thus far resulted in victory for Chief Kenneth Mopeli's Dikwankwela Party over its rivals. How-

Bop President Lucas Mangope... see page 11 for the other side of the coin.

ever the victory remains relatively questionable: somewhere around one percent of the total electorate brought the party into power. The total poll was hardly bigger, and a good deal of rigging had, allegedly to be embarked upon; but the results were clearly good enough for Pretoria, and Mopeli remains in power.

Just how odd the QwaQwa situation really is can be pointed to by the fact that in June of this year the ANC embarked on a voter education programme in the area, culminating in a mock election the results of which were announced on June 16. Of the 25 000 people who participated (not ANC

members by definition), more than 20 000 voted in favour of the ANC. More than 1 000 ballot papers were spoiled, and most of the rest voted either for State President FW de Klerk's National Party or for Mopeli. Now all of this took place against the backdrop of seemingly sustained and systematic attempts on the part of Mopeli to disrupt and hijack the campaign. Learning that the voter education programme was in progress, Mopeli would apparently go out of his way to double book amenities already reserved - via local authorities and tribal chiefs - for the use of the ANC. Being the "elected" power, Mopeli would be

given precedence. In theory, the ANC voters education outfit would be left without a venue for its meetings. However, instead of fighting toe to toe on the issuing of amenities and the times for which they were allocated, the ANC responded by holding open air meetings in the vicinity of the venue whose use had been cancelled. The ANC succeeded in every case in pulling far larger crowds than Mopeli, or his representatives.

If this is the quaint and morality play end of the QwaQwa elections story, there is also a more familiar one. On numerous occasions the QwaQwa police intervened to break up ANC meetings and many beatings and detentions resulted, with allegedly no provocation being given. At the same time a series of attacks were launched in relatively remote villages by groups of vigilantes identifying themselves as "Inkatha", and groups of vigilantes appeared who had close links to a security firm in Richards Bay believed to have connections with covert arms of the South African military machine. When questions began to be asked and the ANC began to mobilise objections to this kind of treatment, QwaQwa simply pulled out of the National Peace Accord.

(This of course is not an unfamiliar ploy. In advance of the Bisho Massacre last month, Oupa Gqozo's Ciskei authority had also questioned the legitimacy of the accord - though in a somewhat different way. In December last year Gqozo simply withdrew from the Accord when a deadline was set for the ban on free political activity set in terms of his Internal Security Act to be lifted. Following this he made two further interventions: he banned key ANC representatives on the Regional Dispute Resolution Committee from the territory on pain of detention; and he set up his own RDRC without ANC participation. The ban on ANC organisers, duly enshrined in law, remains in force to this day.)

THE SECOND IS the case of Bophuthatswana where the

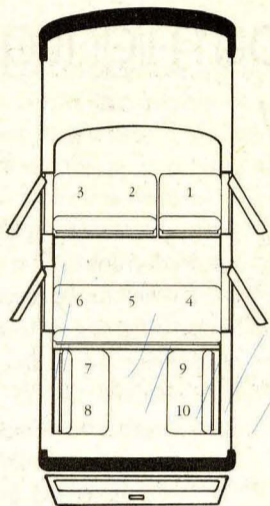

Hierdie knaap pas eintlik nêrens in enige motorkategorie in nie. Want daar's 'n hele paar

6+4-sitplek wat jy propvol mense kan laai (ook te kry in 'n 8-sitplekmodel). Of as jy

nuwe Venture 1800 is sy prys. Vergelyk dit bietjie met die

Toyota se opslaan-afslaan-sitplek-pakplek-sensasie. Die nuwe Venture 1800.

Alles loop reg, altyd reg
TOYOTA
VENTURE 1800

verskilletjies tussen die Venture 1800 en 'n opslaan-afslaan-sportmotor.

Verskil nommer een. Die Venture 1800 ry gerieflik sag.

Verskil nommer twee. Hy's groot en ruim – 'n allemintige

die agtersitplekke platslaan, kan jy hom propvol vrag laai.

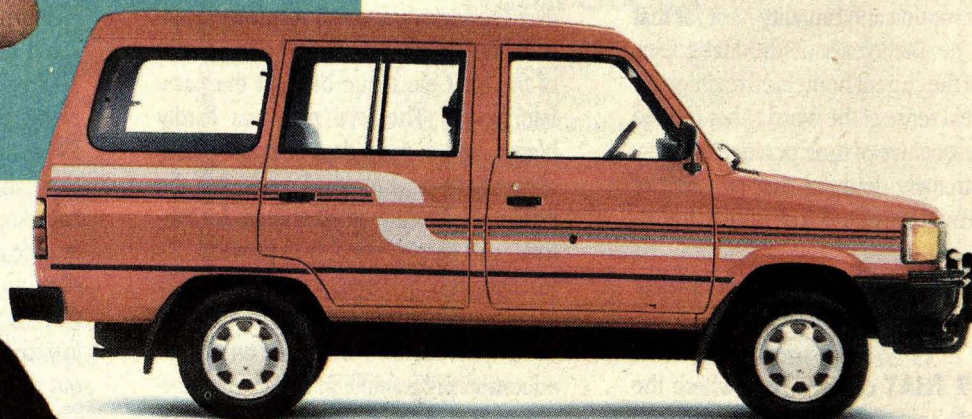
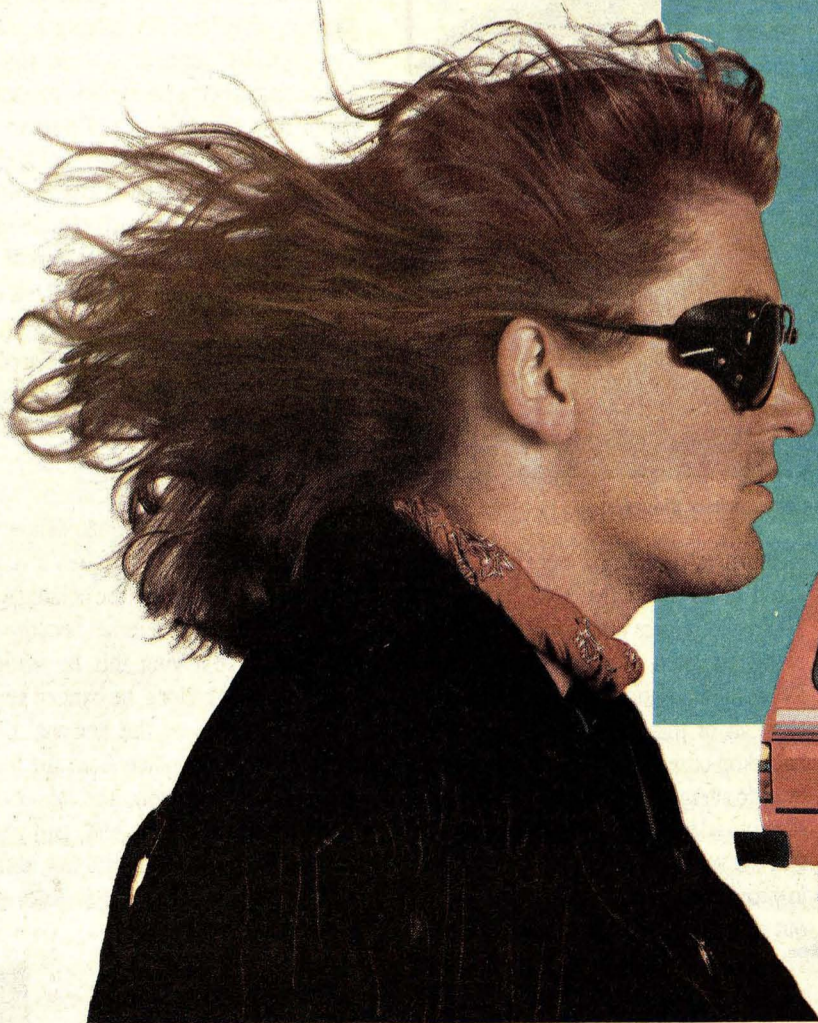
goedkoopste minibus of die goedkoopste stasiewa op die mark!

hoër van die grond af as 'n gewone sedanmotor, maar is rats in stadsverkeer en hanteer so lig soos 'n klein motortjie.

En so van lig gepraat ... hoe voel jou beursie? Want die lekkerste lekker van die

Die Toyota Venture 1800 – half motor, half stasiewa, half kampeerder, half bussie ...

en 'n hele klomp meer waarde vir jou geld!

Vertoon met Aksiepakket.

LINDSAY SMITHERS FCB 2349/A

Rowan Cronjé, formerly of Ian Smith's UDI cabinet, formerly cabinet minister in Ciskei, now holding three portfolios including Defence in Bop.

ANC is not, as it is in Ciskei, formally banned from organising and operating inside the homeland. Not technically that is.

Now in Bop, there is, in theory, free political activity, as mentioned in the first part of this series. But in effect, "foreigners" are not allowed to address political gatherings, nor are they allowed to organise. In effect this means the ANC is not able to function, and is liable to be a) beaten up, b) detained, c) otherwise harassed if it attempts to do so.

Nor is a large chunk of the total population of Bophuthatswana in a position to function politically. There are many communities resident inside the borders of Bophuthatswana - removed forcibly from their original settlements inside the borders of South Africa proper - which have, en masse, refused to take out Bop citizenship, on the grounds that they were dumped inside a territory whose constitutional integrity they do not recognise. Thus, for instance, vast communities like that at Winterveld (the largest single community in the whole of Bop), being overwhelmingly ANC supporting, are not allowed to express themselves politically at all. Neither legally nor de facto.

Similarly, the Bop Labour Relations Act effectively prevents the trade union movement (read Cosatu, the third pillar of the ANC alliance) from serving as a means of political organisation inside the country - again by denying "foreign-registered organisations" the right to function inside Bop.

There are as mentioned last week, also other restrictions on political activity inside Bop, but these should make the pattern clear enough.

And should suffice to make the point that when the Bop government last year invited the ANC to contest elections, they were not being entirely serious. By the same token it should be clear enough why they are entirely serious when they refuse to hold a referendum to establish whether the Mangope regime really is the authentic representative of the people.

Mangope's major internal opposition of course has effectively been silenced: rival politician and attempted coup leader Rocky Malebane-Metsing remains banned from Bop, despite having been indemnified by the South Africans in terms of political prisoner release programmes.

NONE OF THE restrictions on political activity, however, appear to apply to another group of "foreigners", the Inkatha Freedom Party. Chief Mangosuthu Buthelezi has frequently addressed political gatherings despite the fact that he is not a citizen of Bop, and so for that matter have various of his lieutenants, notably IFP Youth Brigade leaders Themba Khosa and Musa Myeni. The IFP has also actively recruited inside the territory and mooted plans to establish branches, without any interference from the authorities.

But it is worth entering a qualification in this regard: Mangope, like Buthelezi, has always, relatively speaking, enjoyed greater support in his territory than, say, Mopeli.

An intricate network of CCB connected and CCB type operations ties nearly all of the homelands together. Many of these began their activities in then South West Africa, when the South Africans launched their anti-Swapo hearts and minds information and disinformation campaigns, many with SA Military Intelligence's Communications Operations.

Even in March last year, when his popularity was certainly not at its highest, surveys showed that around 30 percent of registered Bophuthatswanans thought he was doing a reasonable job as president.

Since then, despite well directed political attacks on Mangope as well as a series of political blunders - that in which Bop came within an ace of giving the liberation movement its first hunger-striking-political-prisoner-martyrs being merely the most familiar - Mangope's registered popularity has risen dramatically.

The reasons for this are many. One however is that Mangope has begun to campaign actively on his own behalf, moving around the countryside, addressing rallies and meeting constituents from door to door. Another, and observers believe the chief, is the fact that Mangope has pulled in a slick and professional Pretoria based outfit to handle his publicity.

Dixon Soule Associates - aka Q-Group in a name change believed to have been precipitated by allegations of involvement in Military Intelligence connections - not only do much of Mangope's PR work, but also and in common with white connections of a number of other homelands regimes, serve as advisors and representatives at Codesa and other negotiating forums. They were named by former Military Intelligence operative in the communications field, Nico Basson, as a front company for Military Intelligence and as one of his contact groups when he fronted for the military during the Namibian elections campaign.

More recently, towards the end of last year, Dixon Soule/Q-Group were involved in another scandal when one of its directors, Abel Rudman, had to leave Botswana in a hurry after his pro-SA newspaper *Newslink Africa*, long suspected of being funded by the South African government and/or military went suddenly bust. The publication, also named by Basson as an SADF front, suddenly ran out of funds in the wake of the Inkathagate scandal, and at the time this journalist received solid information to the effect that director Gary Dixon was told funding would be cut off as part of President De Klerk's cleanup of covert

operations. Rudman absconded with millions' worth of sophisticated printing equipment registered to associated printing company Magnum Press, some of which is believed to have ended up in Mmabatho at Bop-government owned printing houses.

THE INVOLVEMENT of Dixon Soule in the affairs of Bop is merely one among a number of military connected individuals and groupings to have reappeared inside the homelands. According to Gert Hugo, former Military Intelligence chief of the Ciskei, who earlier this year exposed covert networks inside the territory, an intricate network of CCB connected and CCB type operations ties nearly all of the homelands together.

Many of these began their activities, he claims, in then South West Africa, when the South Africans launched their anti-Swapo hearts and minds information and disinformation campaigns, many with SA Military Intelligence's Communications Operations. Included in this number was Jan Anton Niewoudt, Niewoudt headed the so-called International Research operation which in the middle of last year more or less became the Ciskei Intelligence Service. Niewoudt was also involved in the abortive coup attempted by Colonel Craig Duli in Transkei and personally commanded the roadblock in which former Ciskei strongman Charles Sebe was killed. But what

What makes his career especially remarkable is that, according to Hugo, Niewoudt was also involved in the training of 200 "loyal Zulus" at a secret training base in the Caprivi in the mid 1980s - in such techniques as torture and abduction.

Two other Ciskei-connected operatives (names and details on reasonable request) were later connected to the Mkuze training base where IFP paramilitary forces were allegedly trained.

And now, in Ciskei former 32 Battalion commander Colonel Jan Breytenbach - one of the architects of the CCB - is busy training paratroopers. It has also been alleged that many of his Portuguese mercenaries are also operating in the area.

Bittergal

Die Wit Wolf is uit sy hok

'n Man besluit op 'n dag op sy eie om 'n klomp mense op een slag te vermoor. Hy is bang hy gaan dit nie regkry nie, so toe oefen hy eers 'n paar keer op doodgewone, niksvermoedende mense. Die eerste paar dooies laat hom goed voel, en daar stap hy die dag toe die middestad binne, ruk sy pistool uit en skiet voor die voet plat. Agt is dood en baie gewond.

Minder as vier jaar later stap dieselfde man weer in die strate rond, so vry soos 'n voël. Vir baie is hy 'n held.

Watter soort waansin is dit?

Drie maande gelede nog sê Barend Hendrik Strydom uit sy sel in 'n onderhoud met Rapport hy het geen berou nie: "Om berou te hê oor 'n saak of gebeurtenis moet iets verkeerd gedoen word. Ek het sonde en ek doen dinge verkeerd. Maar Strijdomplein kan nooit verkeerd wees nie."

Dieselfde Rapport het die massamoordenaar nou 'n groot bedrag geld aangebied vir sy eksklusiewe storie. Dit is 'n openbare skande.

Robert McBride moes in die tronk bly sit het, minstens totdat 'n nuwe, verkose regering hom kon begenadig. Maar Strydom is nie naastenby in dieselfde klas nie: hy was nie lid van 'n organisasie wat hom 'n opdrag gegee het nie; hy het gemoor uit haat vir mense met swart velle. Daar is volgens sy argumente vandag meer rede as wat daar op 15 November 1988 was om swartmense af te maai. McBride sê hy is jammer en sal dit nie weer doen nie; Strydom hou vol dit was 'n dappere daad van patriotisme.

Strydom moes van ouderdom in 'n tronk doodgegaan het. Sy vrylating gaan lank 'n klad op ons land se moraliteit bly.

Adolf ook

Die raakste kommentaar hieroor kom van Pieter-Dirk Uys. Hy stel in 'n brief 'n nuwe teaterstuk voor: "Adolf Hitler, you are guilty of the cold-blooded murder of six million Jews!"

"Nein! It was politically motivated!"

"Oh well, that's different. Sorry. Next?"

The end

Oorloë en gerugte van oorloë

Oorlogspraatjies is skielik dik in die lug. As dit nie Gatsha die Hoofman oor 'n Halfmiljoen en van sy ander tuisland-handlangers is nie, dan is dit Ferdi Hartzemolshoop van die KP.

Ferdi sê mos nou as die ANC 'n verkiesing wen en 'n regering vorm, gee die KP hulle minder as 70 uur om aan die bewind te bly.

As Bittergal nou 'n keuse het vir wie hy skrik, dan skrik hy veel eerder vir Gatsha en sy impi's.

Nou wat is dit wat julle gaan aanvang, Ferdi? Wit lakens aantrek en boe-hoe skreeu voor die Uniegebou? Spelde in poppies druk wat lyk soos Mandela en Ramaphosa?

Of gaan julle dalk jul kakie-bende byeenroep onder die leiding van die Dappere Generaals Piet Skiet en Eugene Pap Karwats?

Ag nee wat. Dis alles koue pampoens.

Hier is 'n beter voorstel: as die ANC wen, moet al die ver-regses op 'n eetstaking gaan en daarmee aanhou tot die ANC bereid is om self as regering te bedank.

Brand vir Koos

Die regses se ware, agterlike mentaliteit is weer duidelik geïllustreer met die besluit van Ermelo se KP-stadsraad om André P Brink en André Letoit se boeke uit die biblioteek te gooi omdat dit "anti-Suid-Afrikaans" en "blasfemies" is. Daar was selfs raadslede wat wou hê dit moet verbrand word.

Bittergal stem saam met briëfskrywer Robert Buller wat dié week aanbeveel het dat die regses soos die Amishes van Pennsylvania na hul klein dorpie moet terugtrek waar hulle hul anachronistiese lewenswyses kan beoefen en terselfdertyd toerisme kan bevorder, want baie buitelanders sal graag wil sien hoe dié snaakse witmense lewe.

Sluit aan!

Die Police and Prisons Civil Rights Union (Popcru) wat destyds deur Gregory Rockman gestig is, het glo die laaste 24 uur sy ledetal verhoerddubbel en kan nie voorbly om aan nuwe lede, ook wit lede, lidmaatskapkaartjies uit te reik nie.

Want voortaan as die Azanian People's Liberation Army (Apla) 'n polisieman wil doodskiet, gaan hulle eers lidmaatskapkaartjies vra, en as jy nie 'n Popcru-teen het nie, dan is jy in die knyp.

Die ander Sakkie

Verskeie koerante het die laaste weke berig dat Sakkie Burger van die SAUK in Londen nou teruggebring word nadat hy uitgeskuif is omdat hy destyds vir PW Botha kwaad gemaak het.

Maar Bittergal het 'n heel ander storie oor Sakkie se verplasing gehoor wat niks met PW of die politiek te make had nie. Watch this space...

Al op 'n Vrydag of Saterdag na **Vrye Weekblad** gaan soek net om te hoor dit is uitverkoop?

Hier is die oplossing: laat dit elke Vrydagoggend op jou voorstoep aflewer.

dis net jou skuld as jy iets mis

Ons doen huisaflewings op die volgende plekke:

Die PWV-gebied, wat insluit Johannesburg, Pretoria, Verwoerdburg, Midrand, Sandton, Randburg, Rodepoort, Randfontein, Krugersdorp, Florida, Germiston, Alberton, Bedfordview, Kemptonpark, Benoni, Boksburg, Springs, Brakpan, Vereeniging en Vanderbijlpark. In Transvaal is ons ook beskikbaar in die sentrale dele van Witbank en Nelspruit, en in die Vrystaat ook in sekere dele van Bloemfontein. In die Kaapse Skiereiland lewer ons af in Woodstock, Rosebank, Observatory, Mowbray, Claremont, Newlands, Bishopscourt, Wynberg, Kenilworth, Constantia, Tuine, Oranjezicht, Vredehoek, Higgovale en Bellville (slegs sekere dele). WVB word ook in Stellenbosch en Somerset-wes afgelewer.

En as jy buite een van dié streke val, stuur ons WVB teen dieselfde koste per pos aan. So moenie elke Vrydag skarrel om jou gunsteling nuustydskrif in die hande te kry nie, stuur liever nou R150 en ontvang WVB vir 'n jaar of R80 vir ses maande (BTW en aflewering ingesluit).

Vul dié vorm vandag nog in en stuur saam met jou tjek of poswissel aan: WVB Verspreiding Posbus 177, Newtown 2113.

Stuur WVB vir my per pos/tuisaflewering aan vir

1 jaar

6 maande

Naam

Adres (aflewering)

Adres (korrespondensie)

.....Poskode

Telefoonnommer

Die spook van satanisme loop die laaste tyd weer skouspelagtig in Suid-Afrika. Gerugte van bose bedrywighede is volop en 'Satan se hoofkwartier' skuif met verbysterende spoed van die een uithoek van die land na die ander. Maar is daar gronde vir die histerie oor bose magte? Sielkundiges sowel as teoloë, skryf **INA VAN DER LINDE**, waarsku dat Satan te maklik geblameer word vir menslike swakhede soos rassisme, vooroordele, vrese, ens. Ware boosheid - soos apartheid en Nazisme - kom uit die samelewing self

satan

word 'n sondebok

"EK en die meisie is beïnvloed deur 'n bose mag - waarskynlik soortgelyk aan satanisme. Ek het gevoel of die duivel binne-in my oorneem." Toe gryp hy 'n draadhanger en sy meisie 'n braaipan om mev Joan Orsö van Rugby te vermoor.

So getuig Lawrence van Blerk, 18, een van die aangeklaagdes in die hofsak ná 'n sogenaamde "satanistiese" moord wat vroeër dié maand in die Kaap gepleeg is.

Van Blerk sê hy is deels deur heksery beïnvloed, maar satanisme moet ook 'n rol gespeel het.

Ja-nee, die duivel is weer los in die land. Dié keer is hy aandadig aan 'n grusame moord, as mens Van Blerk kan glo. Maar dis al asof die duivel die laaste vier jaar bedrywiger is in Suid-Afrika as in die Middeleeue.

Die merkwaardige hiervan is dat die SAP se eenheid vir okkultiese misdade en regse godsdienstige groepe, die enigste bron van kennis is oor die afmetinge wat die beweerde werksaamhede van die Prins van die Donker aanneem. Hierin speel lt-kol Kobus Jonker 'n belangrike rol. Dit word beaam deur Stefan Sonderling, dosent in Kommunikasiekunde aan die Universiteit van Suid-Afrika.

Sonderling monitor die laaste vier jaar noukeurig media-berigte oor satanisme. Hy sê dit wil byna voorkom asof die vreespsigose oor satanisme doelbewus lewend gehou en aangeblaas word. Die laaste vier jaar was daar byvoorbeeld gereeld berigte oor satanistiese bedrywighede: gerugte oor jongmense wat verdwyn, menslike slagoffers, die rol van popmusiek in duivelstreke, elf babas wat oor die laaste vyf jaar vermoor is "deurdat hulle kele afgesny is en hul harte uitgeskeur en geëet is", verhale van beeldskone jong meisies wat as seksslawe aangehou word, grafskendings en katte wat geoffer word, en van die skynbaar rondreisende "hoofkwartier" van Satan wat met verbysterende spoed skuif van Port

Elizabeth na Ermelo na Gonubie na Bloemfontein na Kaapstad na Benoni, na Johannesburg.

In die meeste gevalle is niemand aangekla nie, geen lêers geopen nie en was die aantygings vaag en niksseggend. Net in twee gevalle het mense in dié tydperk in die hof beland - die Koekemoergrafskennders van Oos-Londen, en 'n vrou in Kaapstad wat onskuldig bevind is. Die bron van inligting oor die meeste van die gevalle was Jonker.

SONDERLING IS NIE die enigste wat vrae vra oor die nodigheid van 'n spesiale "taakmag" teen Satan nie. Prof Willem Saayman, hoof van sendingwetenskap aan Unisa, wil ook weet.

"Dis heeltemal laf om 'n spesiale eenheid vir sogenaamde satanistiese praktyke te hê. Daarvoor is daar te veel ander belangriker sake in die land aan die gang. 'n Ander interessante vraag is hoekom dit nou op die voorgrond gedruk word. Het dit moontlik te maak met die konsep-handves vir godsdienstvryheid? Dis nie verniet nie dat die opstellers van die handves gereeld gevra word of dit beteken dat sataniste ook godsdienstvryheid moet geniet."

Dan is daar natuurlik ook die local satan-kenners wat in die Amerikaanse new right-styl allerlei ongesubstansieerde boeke oor die onderwerp skryf. Een is Rodney (Backward Masking) Seale wat landwyd vir kinders vertel watter sappighede hulle agteruit op plate kan hoor. En die jongste is 'n boek geskryf deur 'n oud-redakteur van *Personality* en sy vrou, John en Helen Gardiner. Hierin word verskeie eienaardige verhale vertel soos die duiwelse invloed wat He-Man en Master of the Universe-speelgoed op kinders kan hê.

'n Pastorale berader wat pas terug is in die land nadat hy sy studie in die psigologie van godsdiens aan die Southern Baptist

Theological Seminary in Louisville, Kentucky, voltooi het, sê dit val hom op dat die eens ligte paranoia en obsessie met die vermeende gevare en inherente boosheid wat met satanisme gepaard gaan, nou 'n algemene histerie geword het. Televisie (M-Net inklusief), en koerante doen lustig hieraan mee.

Wilhelm J Loots sê aangesien satanisme duidelik met Satan identifiseer, wat die bose teensy van die heilige Jesus verteenwoordig, is dit maklik om tot die gevolgtrekking te kom dat alle sataniste en alle satanistiese rituele boos is. Maar wanneer iemand hom/haar met 'n literêre karakter soos Satan - wat nie 'n historiese figuur soos Jesus, Mohammed, of Boeddha is nie - identifiseer, beteken dit nie noodwendig dat so 'n mens individuele boosheid in bese dade uitdruk nie. Dit word gesteun deur die feit dat niemand nog in die hof skuldig bevind is aan 'n misdad waarvoor die rede of die doel van dié misdad direk toegeskryf kan word aan demoniese besetenheid, satanistiese ritueel of okkulte verskynsels nie. Die "boosheid van sataniste" blyk beperk te wees tot wreedheid teenoor diere - diereliefhebbers en diereregte-aktiviste kan wel deeglik hieroor besorg wees - plundering en skending van begraafplase en sado-masochistiese rituele.

"Die geskiedenis het ons geleer dat ons versigtig moet wees nié vir diegene wat ons waarsku dat hulle boos is nie, maar vir diegene wat daarop aanspraak maak dat hulle net goeie bedoelings het en die kwaad nie ken nie. Ware boosheid is nie bo-natuurlik nie; dit is menslik. Ware boosheid kom in die vorm van Apartheid, Nazisme, of Stalinisme. Laat ons nooit vergeet nie: die argitekture van die brutale stelsel van apartheid was goeie ou NG dominees, ouderlinge en diakens wat nie diere geoffer het nie, maar 'n stelsel help ontwikkel het wat menselewens geoffer het."

'n Illustrasie uit die 18-eeuse Franse manuskrip oor die okkulte La Magie Noire (Swart Toorkuns).

Sê Willem Saayman: "As 'n mens die duivel wil soek, hoef jy wragtig nie te soek na swart kerse nie. Dis oop en bloot in Boipatong, in Bisho, in hostelle. Dis alive and well, maar nie onder die Vanstadensrivierbrug of in die moord om watter rede ook al van een arme vrou nie."

DIE RITUELE EN simbole rondom satanisme word gekenmerk deur grieselrige, bloedige offer-rituele. Daar is vele verslae oor offerande van katte, die drink of besprinkeling van bloed en die skending van die liggaam. Oppervlakkig gesien is dié rituele barbaars en primitief. Maar dis nie net sataniste wat sulke rituele beoefen nie. Dit kan in alle "primitiewe godsdienste" wêreldwyd gevind word. En, sê Loots, "ons moet onthou dat selfs die Christene hul hele bestaansrede te danke het aan die offerdood van Jesus, die Lam van God, in wie se bloed almal wat hom as Heer en Verlosser aanvaar, skoongewas word, al is dit net simbolies."

Loots, wat vyf jaar ervaring het in pastorale berading, sê hy verstaan ouers se kommer dat hul kinders betrokke kan raak in satanistiese praktyke. Maar daar is een troos: Kinders wat gelukkig is by die huis hardloop nie weg nie. Kinders wat die liefde van hul ouers ervaar, het nie nodig om in 'n satanistiese gemeenskap te loop soek vir liefde en aanvaarding nie.

"Psigoterapie en pastorale berading met individue wat betrokke was by satanisme, ondersteun die teorie dat diegene wat daarop aanspraak maak om sataniste te wees, individue is

satanisme

met diepliggende emosionele behoeftes. Hulle kom uit gebroke huise, is mishandel en herhaaldelik persoonlike verwerping ervaar.

"Vir dié behoeftige individue bied die satanistiese gemeenskap aanvaarding, 'n identiteit, die gevoel dat hulle êrens behoort en belangrik is - alles dinge wat kinders van hulle ouers, onderwysers en ander belangrike mense in hul lewens wil hê."

Sê Saayman: "Altyd in die geskiedenis wanneer mense begin karring aan satanisme, maak ons die kinders nuuskierig daarvoor. Kinders is de hel in vir die dubbele moraliteit in die samelewing en enigiets wat die samelewing só kan ontstel, maak dit net meer aanloklik. Dis vir hulle verskriklik lekker om goed te doen wat die samelewing skok. En as hulle boonop nog kan sê 'the Devil made me do it' en die koerante raap dit op, deste beter. As iemand 'n slegte ding gedoen het en hy sê ek was lus om dit te doen, is dit een ding - maar om te sê die duivel het my dit gemáák doen, beteken hy ontduik sy verantwoordelikheid vir die daad.

"My standpunt is dat ons nie aan die een kant in Christus kan glo wat sê 'aan my is alle mag gegee' en aan die ander kant sê die duivel sit om elke hoek en wag vir my nie."

Gepols oor 'n psigologiese verduideliking vir sogenaamde duivelsbesetenheid sê Loots: "Ek het nog nooit iemand teëgekom wat beweer hy/sy is duivelsbesete waarvoor daar nie 'n psigologiese verduideliking, 'n psigiatriese diagnose is nie. 'n Duidelike bewys hiervoor is dat mense wat vir duivelsbesetenheid behandel word, reageer op anti-psigotiese medikasie."

van toepassing wees:

- 'n Sindroom wat bestaan uit 'n wegraak van die bewussyn, gevoelloosheid, 'n verandering in die toon en aard van die stem, die pasiënt kan glad nie tot die werklikheid teruggeroep word nie, gevolg deur geheueverlies.
- 'n Verandering in die bewussyn of 'n trans wat doelbewus meegebring word deur sekere kultusse.
- 'n Staat wat iemand aan homself toedig en waarvan die eie weergawe die enigste getuigenis is.

BESETENHEID WORD vanuit twee verskillende hoeke bestudeer. Antropoloë sien besetenheid as deel van die sosiale struktuur van sekere kulture. In sekere kulture of kultusse word gedrag wat

onnatuurlike krag, godslastering en 'n vrees vir die naam van Christus. Die breë konsep van "ware" besetenheid word nie oral ewe geesdriftig aanvaar nie. 'n Christelike psigiater soos B. Jackson van Minneapolis, Amerika, wy'n ernstige diskussie aan die kriteria wat hy gebruik om besetenheid te bepaal, maar kom tot die gevolgtrekking dat hy nog nooit 'n enkele ware geval teëgekom het nie. Daar is wel verskeie ander psigiaters wat ware sowel as valse besetenheid beskryf het.

Bodemer vewys na sy ervaring by Weskoppies Hospitaal. Daar kon nege gevalle opgespoor word wat as "besete" beskryf kan word. Onder hulle was mense met gevoelstoornisse, 'n paar gevalle was skisofreen en die grootste aantal het gely aan neurose.

oomblik wat hulle nie langer die moontlikheid om besete te raak, ernstig oorweeg nie, is die nodige outosuggestie vir besetenheid daarmee heen." En daarmee saam, sê Bodemer, ook die behoefte aan eksorsisme.

MAAR HOE VERSTAAN ons dan tekste in die Bybel waar Jesus duivels uitgedryf het? Terwyl mense wat die Bybel letterlik wil opneem, sal vashou aan duivel besetenheid, verduidelik moderne teoloë dit so: Jesus het in die idoom van sy tyd gepraat, omdat hy ten volle mens van sy tyd was. Wat ons vandag as psigotiese gedrag, histerie- of konversie-reaksies, en selfs epileptiese aanvalle ken, was destyds nog nie gediagnoseer en beskryf nie.

Sê Loots: "Ware integriteit en emosionele

TWEE PSIGIATERS, CW

Ward en MH Beaubrun, het in 1982 'n studie onder Wes-Indiese pentakosteliste gedoen om die verhouding tussen besetenheid en neurotisme psigometries te bepaal. Hulle het twintig ywerige lidmate van 'n gemeente ondervra en getoets. 'n Ontleding van die data het gewys dat die tien lidmate wat as "geestesbesete" bestempel is, aansienlik hoër punte as die kontrolegroep gekry het op die twee skale wat histerie en neurotisme meet. In die lig van dié data het hulle tot die gevolgtrekking gekom dat besetenheid 'n kultuur-gebonde neurotiese versteuring is.

Prof W Bodemer, hoogleraar in psigiatrie aan UP, sê in 'n bundel oor satanisme wat deur die CB Powell-Bybelsentrum by Unisa uitgegee is, dat besetenheid op twee maniere vertolk kan word. Dit kan óf beteken dat 'n individu in 'n metafisiese sin van buite deur 'n bonatuurlike entiteit oorgeneem word, óf dit kan dien as 'n beskrywing van 'n individu wat sekere kenmerke toon wat met besetenheid geassosieer kan word.

Dit kan op drie verskillende toestande

gepaard gaan met besetenheid, aanvaar en ver wag.

Waar psigiatriese navorsing op sulke kulture gedoen is, is gevind dat die meeste van die betrokkenes net as lig of tydelik neuroties beskryf kan word. Waar psigotiese individue tot dié kultusse toetree, funksioneer hulle sleg en word nie gehelp nie. Die moontlikheid dat "normale" mense in sekere kultusse besetenheid kan ervaar, beteken dat die kulturele opset van die grootste belang is om individuele gevalle van besetenheid te kan verstaan.

Die meer tradisionele Westerse benadering om besetenheid te verstaan, fokusseer op die individu. Die vraag is dikwels hoe om "ware" besetenheid van pseudo-besetenheid te onderskei. "Ware" besetenheid, word dan gesê, is die oorsaak van inmenging deur 'n bonatuurlike entiteit.

Deur die eeue heen het kerke lyste met onderskeidende kenmerke opgestel. Hieronder tel 'n verandering in gesigsuitdrukking, die verandering van stem en persoonlikheid, spreek in tale,

Om sulke pasiënte te help, sê Bodemer, moet mens bewys wees van hul godsdienstige oortuigings, en hoe hulle verstaan wat met hulle gebeur. Hierdie oortuigings moet gerespekteer word en nie behandel word as deel van die simptome wat die pasiënt moet afskud nie. Sulke pasiënte glo dikwels self dat hulle duivelsbesete is en vra dikwels vir 'n predikant om te kom help.

Pasiënte met hoogs individuele en eksotiese oortuigings, word moeiliker gehelp. Hulle huldig moontlik oortuigings wat deur jare heen uit verskillende godsdienste versamel is, en is dikwels tot die okkulte aangetrokke. Sulke individue is rusteloos en ongedurig. Die probleme waarvoor hulle te staan kom, is om waanbeelde van geloof te onderskei en om advies en voorligting oor wat met hulle gebeur, te aanvaar.

Hy haal die psigoloog TK Oesterreich aan wat sê: "Besetenheid onder beskaafde rasse begin verdwyn die oomblik dat die geloof in geeste hul krag verloor. Van die

LINKS: Lucifer verslind Judas, 'n houtsnee deur Bernardino Stagnino, 1512.

REGS: Die kake van die hel met Lucifer en Satan, deur Michel le Noir, 1568.

volwassenheid beteken om nie ons swakste eienskappe op ander mense te projekteer nie, maar eerder na binne en ons eie emosionele bagasie te ontdek. So kan ons die demone in onself opspoor, in plaas van in andere. Demone soos rasse-onverdraagsaamheid, vooroordele, vrese, ens. Solank as wat ons weier om ons eie skaduwee, ons eie demone, raak te sien, sal ons aanhou om ons skadu op andere te projekteer, hetsy sataniste, kommuniste, of swartes.

"Ons het niks van sataniste te vrees nie. Hulle grootste bedreiging is hulself. In die lig van die Aids-bedreiging is satanistiese rituele wat onbeheerste, onbeskermdes seks en die deel van bloed insluit, eenvoudig gek."

Dus: Te hel met die sataniste! Laat ons aan die vredesproses bou deur heel eerste met ons eie skadu-self vrede te maak.

Should the US President's wife automatically become the First Lady? Certainly not - it's undemocratic, says **BETH LAPIDES**. People should be able to pick and pay the First Lady they want - not just accept anyone just because she's sleeping with Mr Big. And guess who's the first candidate?

Beth Lapidés: First Lady-to-be

I MAY be the only candidate for First Lady that *Family Circle* did not invite to compete in the famous chocolate-chip cookie bake-off. Which is just as well. I've never made chocolate-chip cookies. Although once I made a low-fat cheesecake that came out pretty dam good. But somehow I'm guessing that *Family Circle* is not interested in that recipe. Much less any recipes I might have to solve America's problems. I don't think *Family Circle* considers me a real candidate for First Lady. Which is ironic, because I'm the only one really running.

My idea is to make First Lady an elected position. I say, let's pick her and let's pay her. I mean let's face it, First Lady is really a pretty important job. And how does she get it? Sleeping with the President. Let me be completely clear - I'm not saying I want to have sex with the President. The way I see it, the President would have his, or her, or no spouse. And the First Lady could have her, or his, or no spouse. Yes, men could run. They probably will, they'll probably win and they'll have everything again. But we have to be fair.

It's true that making First Lady into an elected position would legitimize the wife-baiting and First Lady bashing that marks this election season. But this unseemly spectacle only exists because voters are so fascinated by the woman who's come to represent our social agenda and moral conscience. So why not capitalize on this? Putting First Lady on the ballot would lure people into the voting booth. And something's got to. At this point, fewer people are going to vote for President than voted for an Elvis stamp. And they had to pay 29 cents for their Elvis stamp vote.

GIVING AMERICANS the right to choose a First Lady would also give broader choice in presidential candidates. By detaching the two positions we would remove the onus of being First Lady-less from women, single men and gay candidates. Plus, having an elected First Lady would let us pick our own social agenda. As it is now, we usually get an agenda that props up the First Lady's husband's politics. For instance, Barbara Bush's literacy campaign enabled more Americans to read George's lips. Of course, that did backfire, because now even the kids know George was lying. But this is not an anti-

Barbara campaign. In fact, I say "Free Barbara!" If Barbara wants to be First Lady, then let her run. If she doesn't want to run, then let her run free!

True colours: the way I see it, the First Lady would be elected outside the two-party system. (I'm running with my own party: the Surprise Party.) And she would work on issues outside the law. Our hopes, our dreams. Of course, the President and Congress will never fund this position, so as First Lady I would use that oft-touted American ingenuity to improve America without spending a cent.

In fact, my first project would update our concept of cents. I propose that we abolish pennies. Think of all the time we lose searching for exact change. We could be doing important things with that time, like saving the rain forest. Or doing stomach crunches. But my main complaint about pennies is that every time you have to think in terms of pennies, you're living in denial. Because the human mind cannot comprehend a penny and a \$4 trillion deficit at the same time. I mean, at this point a penny saved is a dust collector.

MY IDEA OF a new tax package? Tax the packages. And I want to re-do America's colours. Red, white and blue? It's so old-fashioned. What do they even stand for? Blood? Purity? And besides, they're "winter colours". I think we need pinks and greens. Acceptance and growth, you know, "spring colours". Because America's still in its youth. We're coming of age. Which is tough. But not as tough as not coming at all.

I think we need a new national anthem, too. Because rockets' red glare is so over. I'm not sure what our new anthem should be, though. Maybe "Smells Like Teen Spirit." Or "Que Sera Sera." Or maybe it should change every four years to keep up with the times. And while we're at it, maybe we should move the government itself every four years, give the economy a boost in other parts of the county. Everyone always complains about "Washington." Well, maybe Washington's the problem. After all, it was built on a swamp.

I'll tell you my idea for gun control. I control the guns. Give the guns to me. If you need one you can ask for one. If you have a good reason maybe I'll give you one. But no bullets.

And I have an education agenda. I would like to institute breathing in schools. It would heighten our awareness of the environment while it raised our consciousness. And I like the idea of prayer in school. But not everybody believes in God, so then we would pray to God and the Goddess. But then what about the secular humanists? So we would have to pray to God and the Goddess and the *New York Times*. And at that point why not just throw in Elvis? (I know this is my second Elvis reference, but apparently invoking the King is a requirement this campaign season.)

WITH ME AS First Lady, the White House would stand for change. In fact, the White House itself would change. I would convert it to the Multi-Cultural Home. Multi-Culti-Gendi-Friendi Home. Not that I would ever be home. I'd be out facilitating 12-step meetings across the country - helping people channel all that personal-healing energy into a huge public-recovery movement.

Full disclosure: But the most important part of my proposed changes is simply converting First Lady from a mere accessory for presidential hopefuls into a national figurehead elected on her/his own

merits. I'm not even sure I'm the best one for the job. But I seem to be the only one stepping forward. So I think it's important that you know as much about me as possible. That's why I pledge to make this a tell-all, dirty-laundry, full-disclosure campaign.

That's right, full disclosure. I'll tell you right up front. I've taken drugs. Not just to try them, but because I liked them. I inhaled. I exhaled. I utilized my entire respiratory system. People actually ask me

if I'm running for First Lady just to have a drug-rehab centre named after me. I'm not, although I would like a drug named after me - something like Crystal Beth. When people took it they would get all Bethed-out. It would make them feel like they were really centered and about to have a nervous breakdown at the same time.

YES, IT'S A full-disclosure campaign. I've had one-night stands - more than one,

less than Wilt Chamberlain. I even had an affair with a woman, although I am not actually a lesbian, I'm just a dyke. In fact, I am married to a man and he is a dyke, too. Everyone wants to know if I became First Lady would he become First Man. He'd be the first spouse. We think Adam would still be the first man.

Full disclosure. I had an abortion. I didn't have to have one. I wasn't pregnant or anything. But I had the time. I had the money. And I figured, you know, maybe

I better get one while they still let us. I wonder what those so-called right-to-lifers would have told poor Rosemary? "We know it's the Devil's baby, dear, but you can put it up for adoption." I can just see some nice born-again couple going, "Beelzebub, little Beelzebub spit out the kitty!" Quite frankly, I'm not even sure I believe in "family values". If "family values" means that Murphy Brown's a degenerate, then I'm not for "family values". If "family values" means you show up at 6 pm and eat the shane'n'bake, even though your parents are too drunk to chew, then I'm not for "family values." And if "family values" means believing that heavy metal music causes teen suicide, then I'm not for "family values." Although nothing can make me listen to Judas Priest.

FULL DISCLOSURE. I'm a Jew. Actually I'm not a Jew - I'm Jew-ish. It is like being a Jew, only it's a lot more vague. I feel vaguely guilty, I feel vaguely oppressed, I feel vaguely like eating a bagel. I get jealous of other groups that are more definitive, like Protestants, Catholics, blacks.

You never hear black people say they are black-ish. The Black-ish Panther Party? Blacks just don't say they are black-ish, except maybe Michael Jackson or La Toya. She's had extra plastic surgery - and now she looks Asian, so they are calling her La Toyota.

Don't get me wrong, that is not an anti-Asian reference. As far as I'm concerned, this xenophobic Jap-bashing has to stop. If they want to make cars, fine; we'll just do haiku. I've been experimenting with the form. It is perfect for the '90s - ecological and economical. Here's one called "Madonna" - you are supposed to write them about natural phenomena:

Madonna's cocky

I wish she had more self-doubt

I guess I shouldn't

Yes, 5-7-5, it's all right there. And if it sells, the proceeds will go to the Fund to Free the Cultural Elite.

BACK TO FULL disclosure. I've bounced checks, and I intend to bounce many, many more. I don't even reconcile my checkbook with my bank statement. I don't have that kind of time. I'm running for a political office that doesn't exist.

Finally, I went into therapy this year. It's not that I didn't have problems before, it's just that I was waiting 'til I was really fucked up so I could get my money's worth. And my therapist asked me the hardest question. She goes, "How are you going to pay for this?" I'm like, "National health care?" But she helped me admit I'm not OK. But who is? So now I'm writing a self-help book: *I'm Not OK. You're Not OK. But That's OK.*

Call me crazy, but I believe an elected First Lady will soon be a reality. In the meantime, I'm waiting for *Family Circle* to sponsor a First Lady essay contest.

Beth Lapidès is a performer/comedian following in the footsteps of other entertainers-turned-politicians like Ronald Reagan and Jello Biafra.

© In These Times, 1992

SUID-AFRIKAANSE VERDEDIGINGS- UITSTALLING '92

**DEXSA '92, GEBORG
DEUR KRYGKOR, SAL
SUID-AFRIKA SE
GROOTSTE EN KRAG-
VOLSTE VERDE-
DIGINGSUITSTALLING
TOT DUSVER WEES.
EN DIS OOP VIR
DIE PUBLIEK!**

**PLEK: NASREC,
JOHANNESBURG.**

**OOP DAE:
20 - 21 NOV. 1992,
VANAF 10H00.
KAARTJIES BESIK-
BAAR BY HEKKE.**

**HOU DIE PERS DOP
VIR BESONDERHEDE.**

AGTER ELKE OPLOSSING SIT 'N MEESTERBREIN.

Gebore uit oorlogsnood, het dit iets geword om op trots te wees: die Suid-Afrikaanse krygstuig-nywerheid.

Noudat daar vrede aan ons grense heers, is Krygkor in die belang van die land herstruktureer en sy vervaardigingsvermoë elders heen gekanaliseer. Maar in vrede tyd is 'n nasie se behoefte aan militêre paraatheid net so groot soos in tye van oorlog — ongeag politieke verandering. Dit is al waarborg vir vrede.

Krygkor bly dus die meesterbrein wat verseker dat die Weermag en Polisie goed toegerus is, nou en in die toekoms. Dit doen hy deur die ontwikkeling van hoëtegnologie-spesifikasies, die kontraktering van

produksie, die toets van toerusting voor aflewering en die bestuur van die onderhoudsprogram dwarsdeur die toerusting se lewensiklus. So rig en ondersteun Krygkor die plaaslike krygstuignywerheid.

Krygkor handhaaf en slyp sy vermoëns om te kan voorsien in die militêre behoeftes van al die toekomstige geslagte Suid-Afrikanners wat vrede begeer. Sonder vrede, geen vooruitgang. Maar sonder paraatheid, geen vrede.

KRYGKOR

TEGNOLÓGIE AAN DIE VOORPUNT

Foto's Paul Grendon

Woodstock: Almal se plek (met elkeen op sy plek)

In Woodstock kan die kinders nog in die strate speel, sê mense al jare. Dit is kinders van alle soorte herkoms - en hulle het nog altyd saamgespeel. **CHRISTELLE TERREBLANCHE** vertel van die plek waar die mense hulle nooit juis aan apartheid gesteur het nie

VAN die Kaapse hawe af lyk Woodstock asof hy altyd met sy rye en rye 19e-eeuse huisies daar teen die hange van Duiwelspiek gelê het. Staan jy halfpad teen die berg op kan jy menige winteroggend die rookwolke van nywerhede in die stil lug vasgevang sien lê tot waar die stadstoneel teen die hawe begrens word. Dit is wanneer die Suidos, wat in dié woonbuurt op sy felste woed, nie waai nie.

Maar dié wat al in Woodstock gewoon het, weet dit is nie net nog 'n gesaniteerde Suid-Afrikaanse woonbuurt nie: dis 'n plek met 'n diep-gewortelde kultuur, wat vier dekades van groepsgebiede nie kon uitwis

nie. Woodstock het sedert sy rustige, landelike begin in die vroeë 18e eeu ontwikkel tot die amper-kosmopolitiese, aspirerende middelklas-nywerheidsbuurt van vandag - een van die min plekke in Suid-Afrika waar die werkersklas, wit, bruin en swart, soos in ander lande naby die sakesentrum kan woon.

Wat Woodstock miskien meer besonders maak as baie ander "voorstede" is dat die inwoners min of geen ag op die Groepsgebiedewet geslaan het nie, hoewel Distrik Ses net langsaan die fokuspunt van die wêreld se veragting van dié apartheidswet geword het. Woodstock en Soutrivier langsaan het in dié jare die

sentrum van protes geword waar die afgryse oor Distrik Ses en die latere noodtoestande gedebatteer is.

"IN CAPE TOWN you get brown stock and white stock and then there is Woodstock," lui 'n ou grappie in die omgewing. Maar dis gegrond op 'n ernstige werklikheid. In dié buurt het talle families onder apartheid jare lank aan albei kante van die kleurskeidslyn beweeg.

'n Bruin-geklassifiseerde akademikus vertel toe hy met sy bruin vrou in 'n huis in Woodstock intrek, kom hy agter die "witvrou" langsaan, getroud met 'n Spanjaard, is eintlik sy niggie. Sy "meer

blanke" ma is destyds bruin geklassifiseer, maar haar "bruiner" suster het dit na die wit kant "gemaak". Sy "witter" tannie woon nou langsaan by die "wit" niggie en sy ma kom gereeld deur die kombuis-venster loer na haar blank-geklassifiseerde suster - wat al jare niks meer met haar te doen wil hê nie. Die "witter" gesin stuur dikwels koekies oor vir die "bruin" bure, hoewel hulle nie beseft dit is eie bloedfamilie nie.

Waar die strook tussen Lower Main Road en Main Road deur die jare amptelik meer bruin as wit en die deel bo Main Road meer wit as bruin was, was dit in werklikheid net in naam so.

Ná die afskaffing van die

woodstock

Wet op Groepsgebiede verlede jaar het die werklike inwoners meer openlik op hul stoepe begin sit - en dit het duidelik geword dat Portugees nog altyd langs oud-Distrik Sesser en Afrikaner net so gemaklik langs sogenaamde Slamse gebly het.

Vandag is die huise 'n mosaïek van chelseafied yuppie-huisies en skakelhuisie in wissellende grade van verval. Die meeste wonings dateer uit die vorige eeu toe die gebied 'n bloeityd beleef het. Die winkels en nywerhede is meer onlangs - sedert die begin van die eeu - opgerig.

DIE OORSPRONKLIKE Woodstock, 'n lap grond "aan die flank van Kaapstad" tussen die Kasteel en die Soutrivier, is in 1794 aan Pieter van Papendorp, 'n immigrant/setlaar en silwersmid van Nederland toegeken.

Ná sy dood is die huis - Papendorp-huis - na La Belle Alliance herdoop en dit was hier waar die Hollanders in 1806 ná die "Slag van Blaauwberg" die kontrak van oorgawe aan die Britte onderteken het. Die huis is toe herdoop na Treaty Cottage, maar in 1935 is dit gesloop om plek te maak vir 'n fabriek. 'n Gerug het toe posgevat dat die kapitulasie eintlik onder 'n boom buite die huis plaasgevind het. Die boom, Treaty Tree, is in 1967 tot Nasionale Monument verklaar.

Naby dié boom is heelwat vroeër al die eerste sooi gespit vir die heel eerste stawe van Suid-Afrika se duisende kilometer spoorweë.

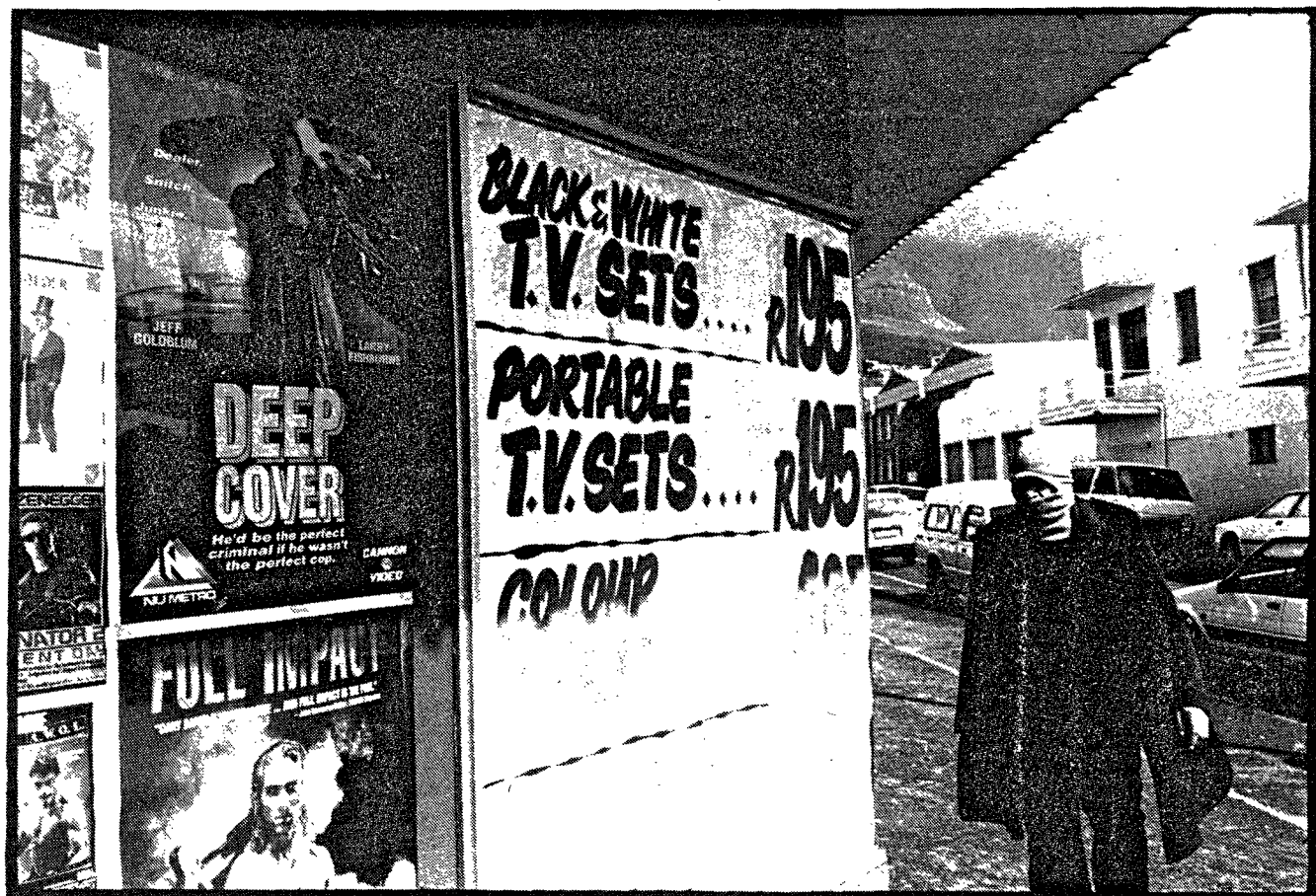
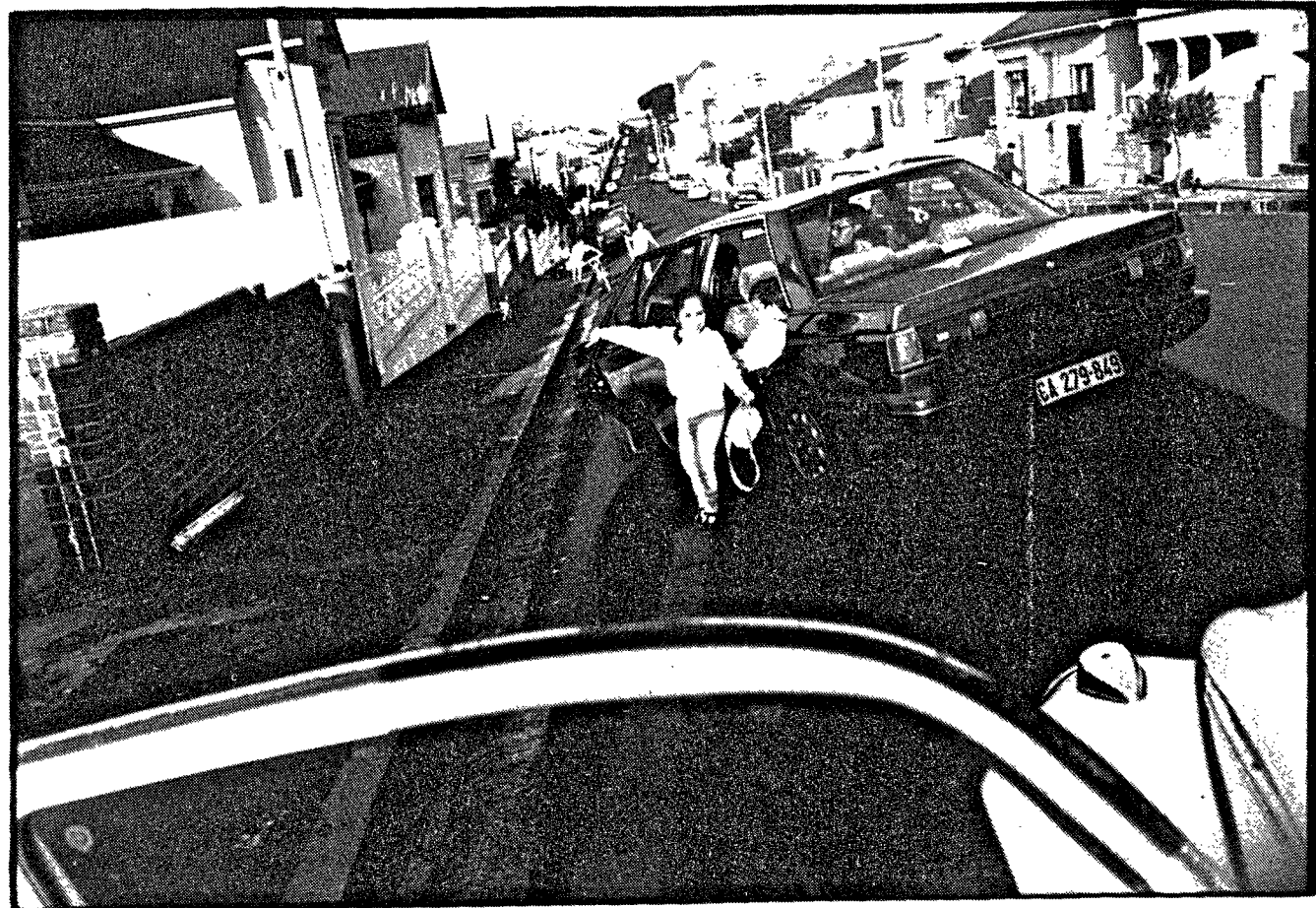
Aanvanklik is die klein nedersetting wat aan die rand van die silwersmit se grond verrys het, Papendorp genoem. Tot die laat 19e eeu is dit beskryf as 'n "straggling row of houses with pleasant gardens".

Eers aan die begin van die 19e eeu het dienste en geriewe in die nedersetting begin verbeter en dit het later in 'n gewilde strandoord ontwikkel (die strand is in dié eeu drooggelê). In dié tyd het sir Henry Cloete - wat as spesiale gesant van die koningin vrede moes probeer bewerkstellig tussen die Voortrekkers en die Zoeloes - ook sy plaas, Altona Estate, langsaan Papendorp, vir erfontwikkeling verkoop. Die naam oorleef nog in die Altona Hotel in Lower Main Road, 'n gewilde plek vir pool speel.

In 1881 is die gebied munisipale status toegeken. Woodstock het met Roodebloem, Leliebloem, Soutrivier en Altona Estate saamgesmelt vir dié doel.

Inwoners is gevra om 'n nuwe (Engelse) naam vir die dorp te kies. Baie wou die ou naam hou, maar 'n groep ondersteuners van die New Brighton Hotel (genoem na die Engelse kusdorp "waar die nuwe gier om in die see te baai" in 1848 ontstaan het) wou die gewilde strandoord van Papendorp na dié hotel laat doop. 'n Teenstryd is toe deur die Woodstock Hotel begin - en uiteindelik is bewys dat meer Papendorpers dáár hul dors les. Alle Papendorpers was nie tevrede nie en in 1886 verskyn dié gedig in *Knobkierrie*.

There was a young lady of Woodstock;
They say that she came of a good stock,
Papendorp was her name,
But she changed the same,
To her sponsors she did give a great shock.

FABRIEKE HET VROEG in dié eeu begin verrys, namate die Woodstock-strand sy gewildheid - soos Clifton vandag - afgestaan het aan Muizenberg, waarheen 'n spoorlyn toe voltooi is.

Teen 1936 was 67 persent van Kaapstad se sowat 350 000 inwoners "nie-blank", en die meeste van dié mense het in Distrik Ses, die Bo-Kaap en Woodstock gewoon. Woodstock was in terme van "wit" en "ander" die mees "gemengde" van die drie buurte en min het deur die jare verander.

Die gebied se kultuur is dikwels met Distrik Ses s'n vergelyk. Teenoor die meer losbandige en kosmopolitiese stemming wat Distrik Ses as smeltpot van kulture gekenmerk het, is Woodstock as rustiger, meer gevestig en middelklas beskou. Maar die buurt het altyd sy eie kwota "gangs" gehad, wat vandag nog bestaan. Laer af staan Gympiestraat vandag bekend as Kaapstad se dagga-sentrum en dwelmsmokkelaars doen bedrywig hier sake.

Die gemeenskap was ook altyd vir hul

protes bekend - van klagtes oor Kaapstad se vullis wat op "hulle strand" gestort word, tot solidariteit met Distrik Ses se lot en uiteindelik die stigting van die eerste civic-organisasies wat as voorlopers van die UDF beskou word.

Tussendeur het 'n kultuur van respek vir die andersheid van bure gegroei, 'n lewenswyse van verdraagsaamheid teenoor die hond langsaan wat heeldag blaf, nie-inmenging in ander se sake, maar hande vat wanneer groter probleme dit verg.

'n Dag in die lewe (Die karakters is nie uit die duim gesuig nie)

'N VISSERIGE hawereuk hang saam met die mis van die see oor die huise teen die laer hange van Duiwelspiek. Dit gaan warm word.

Uit die rigting van mnr Abdulah se kafeetje op die hoek in Roodebloemstraat kom John aangestap. Hy is diep ingedagte oor die graffiti wat hy teen die kafee se muur gesien het: "John the Lover".

Moet hy gevele voel of bekommerd? John dink hy is Koning van Woodstock. Die graffiti kan ook 'n soort oorlogsverklaring wees.

Het die Ama-Americans dit gedoen, of was dit die Jihad-gang? Gisteraand is die Jihad glo weer van die contact in Gympiestraat af na die Space Odyssey toe en daarna het hulle weer die strate gevat...

Hy gaan sit op die stoep van die skakelhuis waarin sy ouers steeds bly sedert hulle 40 jaar gelede uit Madeira aangekom het. Sy ma kom sit ook en laat haar kop sak.

John is 'n mooi jong man, maar hy kon nooit leer lees nie. Simple minded, sê hulle. Hy kan nie werk nie. Sy vra nie eens meer waar hy snags is nie. Haar man sê dis haar skuld. Daarom het hy haar weer vanoggend geslaan. Toe trek hy sy baadjie aan en sit sy pet op en gaan Altona Hotel toe om pool te speel.

HULLE SIT IN die oggendson en sien hoe mnr Bassingwaithe bo in die straat in sy maroen Toyota klim om sy foto-boekie te lees. Hulle weet hy lees nie regtig nie: hy sit die wêreld met valkoë en bespied. Hy waak dat "vreemde elemente" nie die straat oorneem nie. Hy doen dit al 12 jaar lank elke dag, come rain or shine, vandat hy ongeskiktheid kry.

Syvrou, Susan, sit in die sitkamertussen haar tien Tretchikoff-prints en 500 glasvoëltjies op die rakke van speëls gemaak en raak driftig oor die baie nuwe intrekke sedert die group areas verlede jaar afgeskaf is. Daar was nog altyd bruinmense in die straat - maar hulle was nie so ryk en opgetrek nie, besluit sy en Rose Watson, wat al 20 jaar in haar skakelhuis onder in die straat bly.

Dis nie dat ons rassisties is nie, stem die twee vroue saam. Ons het mos self toentertyd al geveg dat die skole maar ook die bruin en die half-Chinese kinders invat. En gewen, nê?

Mev Bassingwaithe sit elke dag in haar groen terylene overall oor 'n beker tee en mor oor die mense in die straat. Sy doen dit al 30 jaar hier in die hoekhuis. Vir haar is mense óf goed óf sleg.

Nou die dag moes mev Watson vir iemand die saak verduidelik: "Jy sien, dis nou al 16 jaar dat die Bassingwaithe nie weet hoekom hulle laatlam-dogter nie so wit is soos hulle nie. Hulle het haar darem in die skool in gekry. Maar moenie daarvoor praat nie."

Op die stoeptrap voor die hoekhuis sit Sandra. Sy het lang, donkerbruin krulhare

en 'n blas vel en gesels af en toe met haar pa in die kar terwyl sy Subeida en Patricia se ewe-lang hare vleg. Hulle is in die laerskool en aanbid Sandra.

Wanneer John 'n bietjie later weer verbystap na die kafee op die hoek, hou Sandra op vleg en glimlag - soos die vrou op die Tretchikoff-print wat halflyf in die water staan. John kyk nie eens nie.

Die Portugees oorkant die straat se hond begin weer huil. Hy hou nie van John nie. Die Rottweilers langsaan begin ook blaf.

Sandra se pa kyk hoe John teen die kafeemuur onder die graffiti gaan hurk saam met Faziël en Peter, wat al sy geld Nuwejaar op poker verloor het. Faziël het pas die Valiant wat uit die township ingetou is, se agterstewe op bakstene gepak, maar maak nou eers 'n pypie voor hysy informele besigheid hervat.

In die kafee glimlag meneer Abdulah tevrede. Hy is hier gebore en dink die buurt kom nou uiteindelik reg. Hy vertel 'n klant hy weet nie waarom nie, want hy verkoop dan deesdae weer so baie pampoene. Sy oorlede pa het altyd gesê as jy baie pampoene verkoop, dan is daar weer baie Afrikaners in die buurt.

Maar nou kry meneer Abdulah maar weer pampoene in. Sodat sy kinders dalk soos hy in Indië kan gaan leer. Hy vertel op sy beste Engels hy trek 'n streep by Afrikaanse leesstof soos *Die Burger* - dit is teen sy beginsels.

Wanneer die kinders ingehardloop kom, praat sy vrou egter Afrikaans: "Ons gaan vroeg eet vanaand. Daar is 'n ANC-meeting by die civic hall. Miskien sal ons agt uur toesluit. Julle moet hier wees, né."

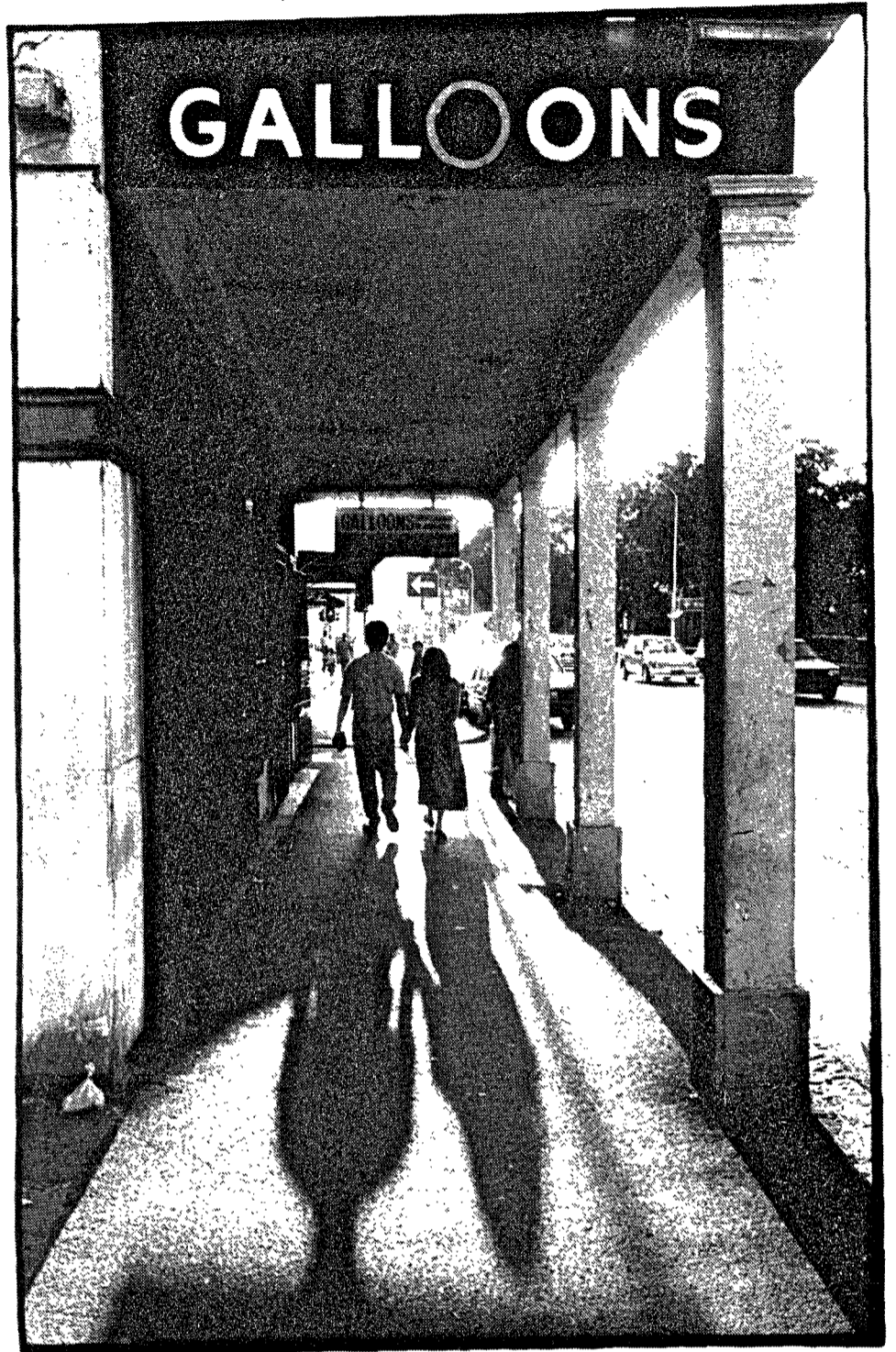
"Have you got a pamphlet?" vra Abdulah. Hy vroetel onder die toonbank en haal 'n strooibiljet uit oor die vergadering waar Thabo Mbeki gaan praat. Hy plak dit nie op die kafee se venster nie, want hy het in die eighties so onder die toonbank geleer operate en vertrou nog nie die boere nie.

MEV WATSON GROET die Bassingwaithe en stap af teen die bult na die Portugese kafee onder op die hoek van Main Road vir melk vir nog tee. Sy koop nie by die Indiër nie.

Sy stap verby die dubbelverdieping-huis waar nou so baie swartmense bly. Sy praat nie met dié mense nie. Maar elke dag is daar meer.

Binne maak Nomsa kos. Vanaand begin sy weer met 'n nuwe groep witmense wat wil Xhosa leer, sodat sy darem genoeg kos vir die huurders en kinders in haar huurhuis kan koop. Haar pa het haar en haar ma jare gelede net so hier in Woodstock gelos vir 'n ander vrou. Nou woon sy uiteindelik weer hier en kyk maar na die kinders wat nie huise in die townships het nie. Dit gaan goed.

In Main Road rumoer dit soos die taxi's toetend verbysnel stad toe en vragmotors hul vragte op- en aflaai.

Op die straathoek staan 'n jong man, byna nog 'n seun, in kakie met 'n geweer. Hy kyk senuagtig rond terwyl 'n bus oorkant die straat 'n groep mense uit Nyanga aflaai.

Net voor mevrou Watson die kafee instap, klink 'n gil op. Twee mans hardloop weg, een met die geweer. Iemand sit hulle agterna.

Die jong man in kakie lê op die grond met 'n meswond in sy borskas. Hy lyk dood.

Mense drom saam. 'n Noodhulpvoertuig daag op. Twee swart Mercedesse jaag verby. Die polisie kom aangeloei.

Die Mercedesse parkeer by die ANChooftkantoor oorkant die systraat. Nelson Mandela en ander hooggeplaastes word haastig na binne begelei. Niemand sien hulle nie. Die bebloede jong man op die straathoek kreun. 'n Ambulans kom haal hom.

In die kafee het die kinders opgehou "games" speel. Die ou manne met pette van Madeira het ook opgehou kyk na die eindronde van die Paris du Cap-wedren op TV. Van die onderpunt van die straat, agter die kafee, kom selfs 'n paar fishnet-stockings uit die Charmant Dating Service met die pienk neon-uitgangborde gehardloop om te hoor wat het gebeur.

"DIT WAS die gangs," sê een. "Ja," sê 'n bruinman met die *Cape Times* onder die arm, "die man met die geweer was 'n comrade. Die gangs wou sy geweer hê."

"Ag nee man, dis almal tsotsi's," lag Sue de Bruyn, wat onder in die straat bly. Sy sit haar literbottel gemmerlim en die drankwinkel-papiersak met Paarl Perlé in neer om te betaal. " 'n Pakkie 30 Stuyvesant ook, asseblief."

Sy betaal en sê: "Dit gaan warm word vandag."

Sy loop om die bloedkol op die sypaadje na haar huis om die draai oorkant Charmant en gaan sit met haar jeans op die stoepmuurtjie en wag vir haar vriende. Koos, die aspirant-groentesmous wat in Gympiestraat grootgeword het, maar nou in die boonste deel van Woodstock bly, kom vertel. Die bergie wat altyd alleen was en gewag het dat die ander bergies Maandagoggende vóór hom deur die vullissakke voor dié huise krap voor hy kom aas, is vanoggend in Bartonstraat gekry - "dood in sy winkeltrouwe". Nee, dit was nie drank nie, het hy by die cops gehoor. Hy is vermoor.

Hulle skink die Paarl Perlé om die helfte met gemmerlim. Op Seinheuwel bulder die kanon die twaalfuur-sein uit.
- CHRISTELLE TERREBLANCHE

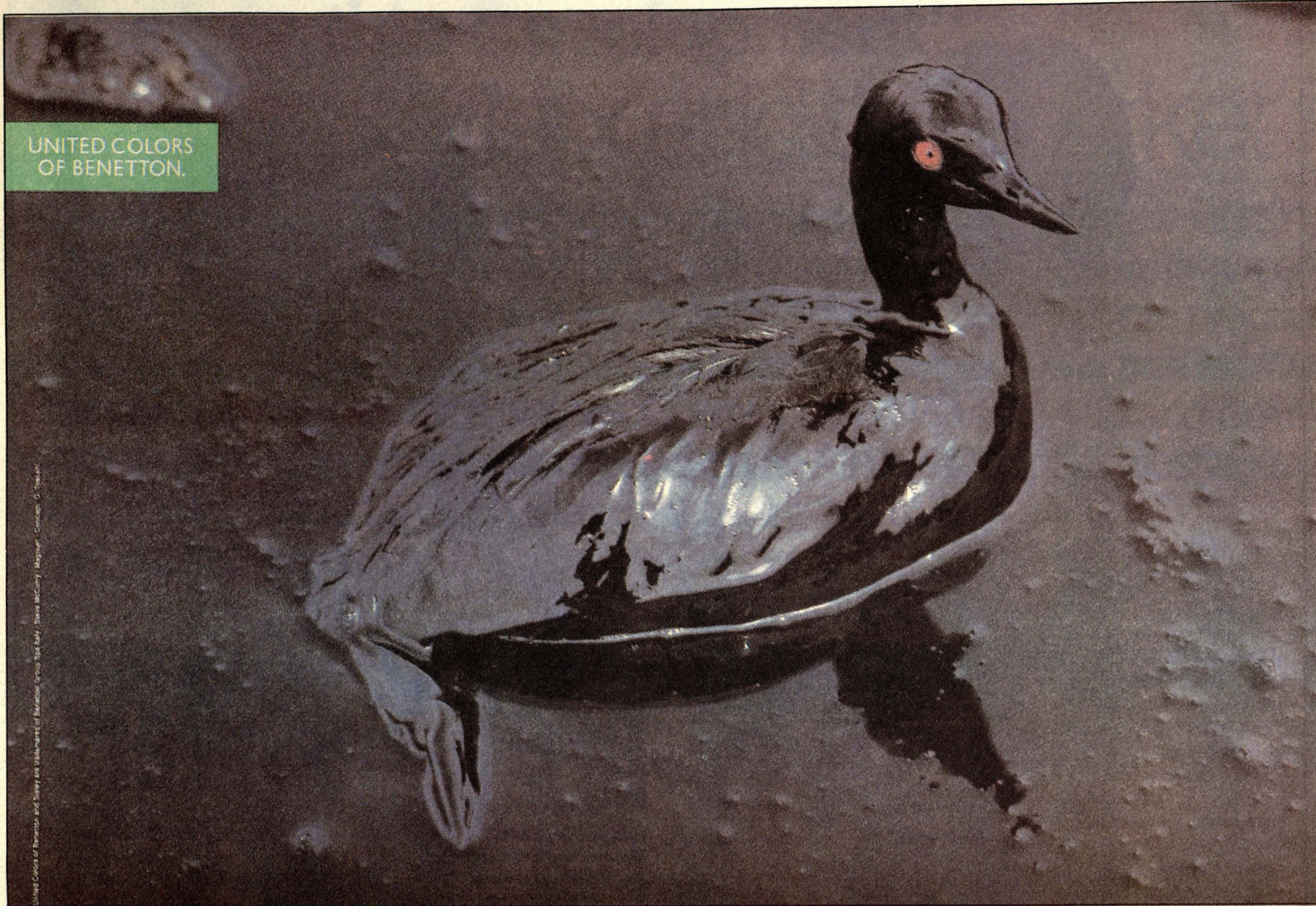
UNITED COLORS
OF BENETTON.

Uniting *the* tribes

- the brave new world of **Benetton**

The next step would be to leave out the logo, writes **IVOR POWELL**

A SEABIRD coated in viscous black slime, floating on a thick black tide. Colours black on black, only a fire red eye burning, mutant, alien accusing out of the oil-slicked head.

The execution chamber at Greenhaven Correctional Facility, New York State. Strong verticals and horizontals of a heavy, graceless, plain chair, picked up in floorline, black painted skirting and silhouetted against the barest of white walls; set on rubber matting the diagonals making a half-hearted recession to vanishing point. Tubes and wires and clamps snaking around the space, the only trace of the human is in the tracery of the horribly scuffed, bruised and dented padding which holds the feet in place. Colours stark: grey-black, black, blue-grey and white.

A three or four year old child, busy earning the daily crust in brickfields somewhere in the third world, holding a single clay brick, far too big, in crooked child's arms. Another, only a year or two older, pushing a ramshackle wheelbarrow bearing two similar bricks, a third looks on. Expression empty, pointless. Colours: dirtbrown, sandbrown, cheapgreen, nasty orange.

Colours? The colours in the latest seven-picture United Colors of Benetton advertising portfolio are, to say the least, hardly the most remarkable thing about them. The fact that the pictures are being used as advertising is the most remarkable thing.

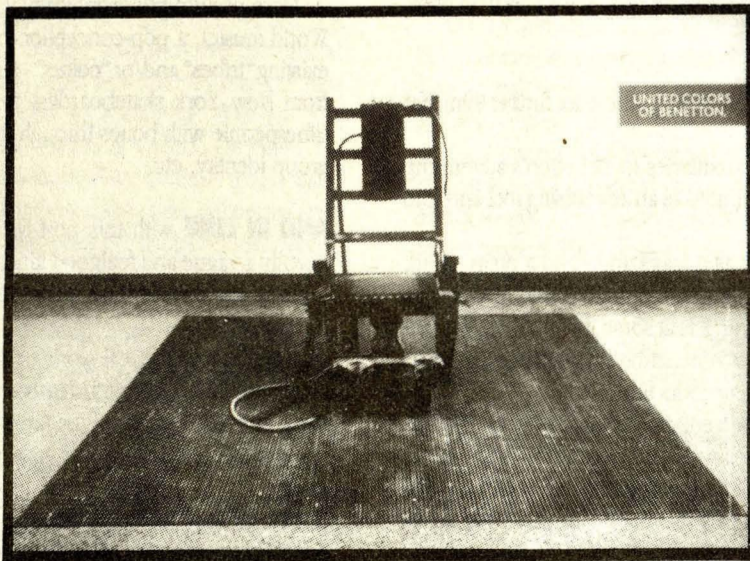
THE SEVEN photographs in the package are in fact news photographs, culled from their original places of publication by Benetton's presskit-proclaimed "genius" creative director, Oliviero Toscani, and transformed into "promotional material" by having the company's very discreet "United Colors of Benetton" logo added, but so self-effacingly positioned it is all but edging out of frame. Also by the fact that they will be splashed all over the media and featured on two-storey high billboards. But mainly by the hype which does already and will continue to surround them.

It is not merely facetious to suggest that maybe the creative team at Benetton is already

considering the possibility of leaving the logo out altogether when the next campaign is designed.

That would really be in the "Post-Advertising" style of promotion, and it would really be taking the current thinking in the creative department of Benetton through to its logical conclusion.

Think about it: to not so much as identify the product would be to triumphantly and definitively effect the postmodern alchemy: that of advertising into pure publicity, of pseudo-information into real information.

You would be moving into Warp 7, the final barrier between our world and the full realisation of the global village. You would be entering that hyperreality which is the Platonic realisation of media-as-advertising-as-intelligence-as-lived-reality.

Toscani and his intrepid pioneer cohorts have travelled as far as Warp 6 - the one at which product-advertising becomes immediately dissociated from the product; where advertising transcends selling, becomes a media exercise in itself; where controversy becomes both the medium and the message of the promotion.

Campaign after campaign, the Benetton people release a series of increasingly outrageous and/or increasingly bizarre and/or increasingly calculatedly offensive images into the advertising and media industry: terminal Aids patients, a mercenary with a human thighbone in his hand; images of flood and disaster. Then they wait for the taboo to generate some kind of visceral

clutch, and then the advertising does itself for them.

At one level, and leaving aside for a moment the putative Benetton philosophy, that is all there is to it, the ultimate in manipulative anti-advertising, founded on the late twentieth century truism that there is no such thing as bad publicity.

It might however be noted that at a media-structural level, Toscani and cohorts have

prêt à porter

Convaincre un homme de mettre un préservatif, rien de plus facile, si vous avez fait le bon choix: pour l'homme comme pour le préservatif.

For Heine, ...
Pour Heine, ...

For Heine, ...
Pour Heine, ...

COLORS

pulled off something very like subliminal advertising; they have yoked reality - as given in the journalist's photographs, in the magazine - to the dream building which is the business of advertising. They have subjected the real world, real time - and "real" response - to the fantasy pitch. When you look at the picture of the oil-slicked bird for instance, or better the child labourers, your horror, your concern becomes precisely the currency which then buys, according to the theory of it, your product loyalty.

THE ADVERTISING/LIFE playoff, to parody art jargon, goes a whole lot further than that though.

The point is made abundantly clear by one of the auxiliaries to Benetton's advertising campaign, a magazine called *Colors*, which is both distributed as an advertising tool and sold as a publication in bookshops.

The magazine functions not as junk mail but in fact as a magazine - and a pretty good, hip, wise and trendy one at that. While it continues to feature substantial chunks of Benetton advertising and even deigns to show some of the clothing, it is at some pains to hide the fact that it is in essence an advertising tool - despite the fact that Benetton's advertising team also happen to put it together and the company pays for its production.

"We don't see this magazine as advertising," the launch editorial of *Colors* insists. "But we do think its making a statement about what Benetton believes" and goes so far as to suggest the reader make up his or her own mind, check out Benetton's advertising policy with its human and environmental resource policy before you buy its image, its advertising, or its products.

In one sense it is of course the ultimate hardsell, one which relies on the reader, flattered by being given a choice, to decide on your product for him or herself.

But, be that as it may, the contents of the magazine do bear out the claims. Dedicated to the "simple idea: diversity is good" the magazine avoids any more direct connection with its principal than that it takes the "United Colors" logo for a long metaphorical walk. It explores the social, anthropological, political implications of diversity in a number of different, often wittily conceptualised, and usually charmingly irreverent ways. For instance

it features in the margins of one edition a series of rude gestures from around the world; another story is about "pizzas" from around the world; yet another contrasts inherited royalty with royal status in other spheres of life (Queen Victoria with Divine, Queen Elizabeth with the Garlic Growers festival queen).

More pseudo-philosophically it pushes a kind of world-consciousness (in the sense of World music), a pop-conception of the world as a more or less infinite collection of co-existing "tribes" and/or "colors" - as in both race groups and gangs and covering a spectrum from New York skateboarders to Bombay eunuch prostitutes to gays to New Guinea tribespeople with bones through the nose - each with its own customs, forms of worship, group identity, etc.

AND IN LINE with this post-Nationalist, postmodern, postmedia conception it pushes equally a vague and feelgood kind of green and socially aware consciousness, inviting you to adopt amoebas for pets, celebrating environmentalists and creating a series of "heroes for the real world".

It is of course the real world of the television set and the magazine boom, this wonderful, terrifying and baffling world in the comfort of your very own living room. Sound bites, picture bites, bite sized pieces of the far-off and the exotic; the other side of the Andy Warhol coin of mass-media mindlessness, its romanticisation. The new optimism, or if you like the new idiocy.

But value judgements aside, the way that the advertising functions is of deep interest precisely because the message being given out is that this is not advertising. This is real, it is something you can use for living; it is information not persuasion.

In a sense the distinction is that where traditional advertising sells dreams Benetton, so the campaign want us to believe, sells glasses.

To a subculture it is creating at the same time. Your life is Benetton, your whole world is Benetton.

It's a nice, bold Brave New World idea. Now, maybe they can give some attention to the jerseys.

'Sustainable Development' Marrying Marx and the Market?

At the Earth Summit the world officially embraced a brave green future - turning its back on the ruinous ideological antagonisms of the past. But have they really been put to rest? And how well equipped is South Africa to put into practice the UN's blueprint for survival? **KAREN BARRETT** and **CHRIS VAN DER MERWE** attended the recent United Nations Conference on Environment and Development (UNCED) in Rio de Janeiro and South Africa's first major 'sustainable development' indaba held in Pietermaritzburg this month. Here are their reports

Strange Bedfellows: The question of ideological polarities

WITH his die-hard revolution fallen on hard times, Fidel Castro can remember his five-minute oratorical tour-de-force at the Earth Summit as one of the finer moments of his career. By all accounts, Cuba's economy is reeling from the collapse of its trade partnership with Eastern Europe. But the aging warrior in his ceremonial uniform - blending fiery conviction with formidable force of personality - nonetheless stole the show.

"Let the environmental debt be paid," he boomed. "Not the foreign debt. May hunger disappear, not man."

The rich nations, he says, could now mobilise new and additional resources to support development, since "the pretexts" of communism and the Cold War no longer required strategic billion-dollar investments.

"The greatest damage to the global ecosystem has been caused by emulating the consumption-based development models of the industrialised countries," he charges. "The only way to break the vicious circle of under-development and environmental degradation is to recognise that poor countries are merely the victims of the international economic order imposed on them."

This unusually brief speech - from a man renowned for three- and four-hour addresses - elicited thunderous applause from the packed house, which included 113 other national leaders. The roar was sustained as he proceeded slowly back to his seat. Even George Bush, cast as Conference-wrecker by practically everyone, put his hands together in a semblance of enthusiasm.

Rhapsodised a Rio newspaper: "With disrespect to no other leader, Fidel Castro is different - not just a world leader but a metaphor, too, as rebel and conqueror,

representing in his person the aspirations and ideals of a world just dismantled." Was there, it asked, in his slow march from the podium, the exit of an era from the world stage and a dream changing form?

Was there, indeed? One of the most striking features of the Earth Summit was the ease with which RedSpeak faded into Greenspeak.

Which is not to say that the Green Movement world-wide is being hijacked by unrepentant apostles of a discredited system. However, there is necessarily a strong element of socialism in "sustainable development", the Earth Summit's clarion call. And the temptation to use it in advancing Marxist agendas must be great.

It was ironic that, despite the parade of former members of the Soviet republic recounting the ecological evils wrought by wrong-headed and secretive communist regimes, Fidel was able to seize the moment amid so absolutely. Was that just because Castro is Castro? Or might his triumph imply that Marxists - traditionally styled as champions of the oppressed - can easily reactivate the struggle under a green banner?

MEANWHILE, THE CONCEPT of sustainable development has also been co-opted by the forces of capitalism. Hailed by UNCED's organisers as a major agent of environmental and social change and roped in to help finance the Conference budget, big business played a role in formulating key elements of the Rio plan of action known as Agenda 21.

Well-funded associations of business and industry were on an "eco-efficiency" bandwagon at Rio, offering to internalise the full environmental costs of resources used in production and resources wasted through pollution. And, they promised, if

Fidel Castro ... one of his finest moments

governments would refrain from imposing cumbersome controls, market forces would reward the most ecologically friendly enterprise.

On the surface, it might have seemed like a miraculous convergence of objectives as traditional enemies rallied around a single compelling idea. But many Greens at Rio, displaying various degrees of common sense and ingrained paranoia, were highly sceptical of industry's insistence on self-regulation. They charged big business with lobbying for removal from Agenda 21 of references to a code of conduct for transnationals; and with engaging in "greenwash" PR while continuing to pursue environmentally destructive practices.

Although it made little distinction between business boosters and hard-core activists, Rio legitimised the participation of non-governmental organisations (NGOs) in policy-making as never before. A number of prominent environmentalists were included in the government delegations to the Summit, and many of the issues in Agenda 21 were put there by NGOs of various stripes. In fact, they were charged with carrying the torch for sustainable development in the post-Summit era.

BUT THERE WAS not just a split between the profiteers and the not-for-profit groups. Among the latter, there were endless and inevitable debates about democracy, legitimacy and representativity, all leading to the inescapable conclusion that environmentalism - once the province of natural scientists and educators - has now become a deeply political matter. With all the divisiveness, suspicion and polemics that go with movements, and even the spectre of "dirty tricks" directed against it.

But, as Third World Network's Ecology Advisor, Vandana Shiva, reminded participants at Rio's Global Forum (the mammoth gathering of NGOs and social movements that ran parallel to the governmental Summit), "NGO involvement is not environmental democracy." For all that they cast themselves as watchdogs over governments, NGOs have in most cases no real mandate from the people.

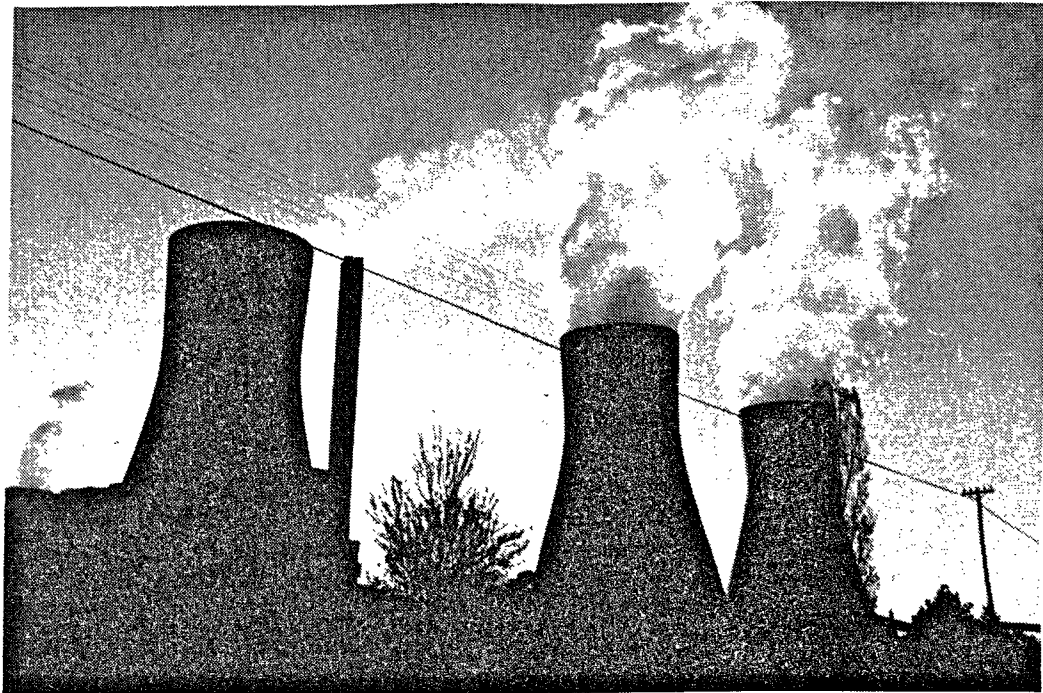
What with all the power plays, debates over definitions and confusions about methodology, as well as the inertia within human societies, positive change is bound to be painfully slow.

As Martin Holdgate, Director-General of the International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) told the Global Forum, "Governments have to balance the gains of change against the inevitable costs of upheaval and tend to develop policies through a succession of cautious steps. People cling to what they have, especially if they perceive that change threatens their personal power and wealth. It will be difficult for many communities to switch resources from war to peace, national to global advantage, or immediate gain to future welfare."

THE ROAD FROM RIO may also be a dangerous one. According to another famous greenie, the UK's Jonathon Porritt, Director of Friends of the Earth International, also addressing the Glo-

Suid-Afrika se groeipyne: Ontwikkeling teenoor verwoesting

Die begrippe en beginsels wat op die Aarde-spitsberaad in Rio de Janeiro na vore gekom het, is bespreek op die konferensie vandeemaand in Pietermaritzburg oor "Wat dit beteken om Groen te wees in Suid-Afrika"

"Elektrisiteit is die antwoord," sê minister Louis Pienaar

die konteks van die omgewing sowel as die ekonomie. Die ekonomie moet horisontaal groei; en in die strukturele transformasie daarvan moet mense erken word as "die middel sowel as die doel van volhoubare ontwikkeling". Groei op die hoogste vlak moet bevries word, sê hy: DeBeers se wins, byvoorbeeld, is die naashoogste van enige maatskappy ter wêreld - 24 persent van verkope. Ook hoog op die ranglys is Yskor en Sasol.

Die land se huidige "wolkekrabber-ekonomie", wat 'n elite wit minderheid verryk terwyl hulle deur blikkiesdorpe omring word, moet nie toegelaat word om te groei nie, sê Turok. Die groei koers moet nie berus op hoë tegnologie en buitelandse investering nie. Suid-Afrika moet massaverbruikersware vir die meerderheid produseer, anders sal ekonomiese groei al hoe groter verskille in inkomste meebring, soos oral in Latyns-Amerika gebeur het.

Bonile Jack van die ANC, 'n landbou-ekonomoon aan Fort Hare, sê die tuisland- en landboubeleid het dit vir opgeskuifde swartmense onmoontlik gemaak om enige vorm van volhoubare ontwikkeling na te streef. Al groei wat die land in onlangse jare nagestreef het, was nywerheids groei om die vervanging van invoer tydens sanksies moontlik te maak. En die nywerheidsproduksie was skouspelagtig ondoeltreffend. Terselfdertyd is landbou-ontwikkeling verwaarloos en landbouwerkers verbied om te organiseer.

Bonile haal die riglyne aan wat die ANC einde Mei gepubliseer het en sê alle Suid-Afrikans moet toegang hê tot bronne om in hul basiese behoeftes te voorsien. Die tradisionele toegang tot bronne moet herstel word en wat keuses oor die bestuur daarvan betref, moet alle mense toegang hê tot inligting, besluitneming en die howe.

PIENAAR BEROEP HOM op die konvensionele "bevolkingsontploffing"-spook, wat bots met die Rio-perspektief en met die sienings van latere sprekers wat Pienaar nie aangehoor het nie. Hy stel Suid-Afrika se omgewingsprobleme gelyk aan mense - "te veel van hulle, en te min wat omgee vir omgewingsbewaring". Daarvan, sê hy, is hy nog net so oortuig

soos toe hy sy amp opgeneem het.

Die minister betreur dit dat die regering "steeds die enigste is" wat bevolkingsbeheer voorstaan. "Dit sou waarskynlik nie 'n gewilde ding wees vir ander partye om te doen nie, maar dit sou beslis verantwoordelik en realisties wees." Ontwikkeling, sê hy, is noodsaaklik: "Die verskaffing van elektrisiteit aan stedelike gehugte en plattelandse nedersettings kan die antwoord wees," stel hy voor - wat mens laat wonder watter elektriese toestel (die televisie? die 100 watt-gloeilamp?) veronderstel is om die nodige demper op voortplanting te plaas.

Die minister toon 'n vreemde geloof in die panasee wat Eskom voorhou. Toe 'n lid van die gehoor voorstel dat die herverdeling van grond 'n sleutel is tot die verligting van armoede, antwoord die minister dat dit nie genoeg is om mense kaart en transport te gee nie: hulle moet ook die middele en die kundigheid hê om die grond te versorg. Die verskaffing van elektrisiteit sal keer dat hulle die grond verwoes, voorspel hy.

Weer het Omo-Fadaka 'n ander perspektief: Ontwikkelende lande is nie arm omdat hulle nie bronne het nie. Volgens 'n Wêreldbank-verslag van 1986 het Uganda, byvoorbeeld, genoeg bronne om vier keer die huidige bevolking te onderhou. Wat bewerkbare grond, water en minerale betref, is Afrika die rykste vasteland - maar die internasionale mark trek voordeel uit dié bronne, eerder as Afrika se mense. Die vasteland het 'n netto uitvoerder van kapitaal en 'n netto invoerder van kos geword.

Die fokus moet verskuif word weg van pogings om die aantal mense te beperk - Afrika se mense moet eerder beskou word as 'n bron wat ontwikkel moet word. In dié stadium sou dit beter wees om die geld wat aan gesinsbeplanning bestee word te belê in die ontwikkeling van vaardighede onder die opgeskuifde mense.

BARBARA KLUGMAN van die Sentrum vir Gesondheidsbeleidstudies aan Witswou nie betrokke raak by die ou debat oor kulturele tradisies wat groot gesinne hoog op prys stel nie: die bevolking groei om

miljoene werkloos en basiese geriewe te verskaf aan die miljoene mense wat in informele nedersettings woon. Dit sal noodwendig 'n uitwerking op die omgewing hê, voeg hy by.

"Armoede is 'n groter bedreiging vir die omgewing as ontwikkeling," sê min Pienaar - wat mens laat aflei dat as jy opheffing wil hê, jy nie te kieskeurig kan wees oor skade aan die omgewing nie.

Maar ander sprekers, soos die Nigeriër Jimoh Omo-Fadaka van die African Network of Environmental NGOs, het die strewe na ekonomiese groei - geskoei op die Amerikaanse lees - primêr verantwoordelik gehou vir burgerlike onrus, armoede, uitgeputte bronne en maatskaplike verval regdeur Afrika. Samelewings wat oorreed is om van hul tradisionele stelsels af te sien en ekonomiese mededingers te word in die vryemark-stelsel, raak al hoe meer agter by die ryk lande, sê hy.

Ben Turok van die Johannesburgse tak van die Instituut vir Alternatiewe in Afrika (IFAA) sê Suid-Afrika het nie groei nie, maar volhoubare ontwikkeling nodig - in

radiation would only be made if there were similar advances in uplifting their peoples from poverty.

Opinions vary as to whether this post-Summit period is a time of gestation, or a time of stalemate. There are a few sustainable development policies on which there is widespread agreement. Things like removing subsidies that encourage excessive use of fossil fuels, irrigation water, and pesticides; clarifying land-ownership rights; investing in education (especially for girls), clean water and sanitation; providing agricultural extension services and credit to encourage self-sufficiency in food; involving local communities in decision-making about resource usage.

But old habits die hard, and political and economic expediencies persist. With all its talk about a global commons and a North-South partnership, Rio took only a few steps towards the exorcising of old mindsets and the mutual distrust and antagonism between haves and have-nots.

The greatest challenge in nurturing sustainable development may be to prevent it from being hijacked and perverted by the various forces willing to use environmentalism to advance other agendas.

EEN van 'n dosyn internasionale sprekers was die Indiese omgewingskundige en -aktivis Vandana Shiva, wat ook die Aarde-beraad bygewoon het. Verteenwoordigers van sowat 100 Suid-Afrikaanse nie-regeringsorganisasies (NRO's), civics, vakbonde en ander belangegroepes het die probleemkwessies van die United Nations Conference on Environment and Development (UNCED) in 'n Suid-Afrikaanse konteks beskou: onder meer die ongelyke verspreiding van bronne, onhoudbare landboumetodes en die misplaaste manier waarop die skuld vir die verrinnering van die omgewing op arm mense met baie kinders gepak word, terwyl die rykes veel groter skade aan die natuur doen.

In sy toespraak "Mense, krag en ontwikkeling" het die minister van Omgewingsake, Louis Pienaar, gesê ekonomiese groei is die land se hoogste prioriteit. Omdat die land "spartel in die windstilte van minus-twee persent groei", sê hy, moet ekonomiese bedrywighede uitgebrei word om werk te skep vir die

bal Forum: "Now that America has seen off the evil empire of Communism, all of those vested interests - large, powerful corporate interests and military interests - need a new enemy..."

"The vested interests have finally woken up to how much they are going to lose if green politics become ascendant... So it is inevitable that we will find ourselves at the receiving end of that massive economic and political firepower."

Rio was a landmark event in a global Pilgrim's Progress towards a more equitable world order. But it spelled out the existence of two different "environmental crises": in the North, it is a pollution crisis, driven by over-consumption and wasteful production patterns; in the South it is a resource crisis, driven by poverty and compounded by rapid population growth.

With the East-West schism fading, the North-South divide stood out in sharp relief. Northern nations were urging responsible stewardship of Southern resources, and pleading recession when called on for financial help. The Southern countries were united at Rio as never before; they made it very clear that significant progress in addressing environmental deg-

baie redes wat meer te doen het met ontwrigtings in die huidige samelewing as met keuses wat mense sou doen in 'n meer stabiele tradisionele samelewing. Die trekarheid-stelsel en instromingsbeheer het persoonlike verhoudings radikaal ontwig en die konteks verander waarbinne mense kinders het. Eweneens dwing wanvoeding en armoede mense om meer kinders te hê om te oorleef.

Wat baie mense nog nie besef nie, is dat "die meeste bronne deur die ryk mense in Suid-Afrika verbruik word... Die regering sê dis water waarvan ons te min gaan hê [Pienaar het dié spook in sy toespraak laat loop], maar dis nie die arm plattelanders met baie kinders wat dit opgebruik nie, dis die nywerhede en diegene van ons wat in huise met tien krane woon."

Terwyl mense stry oor die ekologiese voordele en nadele van kinders hê, is Klugman teleurgesteld dat hulle nie vroue se posisie in oënskyn neem nie. Vroue was byvoorbeeld byna volslae afwesig by Kodesa. Die kwessie van geboortebepערking gaan nie daaroor dat bevolkings nie moet groei nie, maar dat vroue die mag moet kry om hul eie lewenservaring te beheer.

Nie net toegang tot voorbehoedmiddels nie, maar ook tot seksopvoeding is nodig: daar is 330 swangerskappe per 1 000 vroue onder 19. "Om te sê ons wil nie hê ons kinders moet kinders hê nie beteken nie ons wil nie hê daar moet meer baba's wees nie; dit beteken 'n erkenning dat 'n 13-jarige wat 'n kind het, baie beperkte langtermyn-voorsigte in die samelewing het."

BUITELANDSE SKULD is ook bespreek, asook die feit dat arm Afrika-lande se pogings om dit af te betaal tot vinnige verswakking van die omgewing en maatskaplike verval gelei het. Daar is opgelet dat die Internasionale Monetêre Fonds na Suid-Afrika begin kyk met praatjies van lenings vir droogtehelp.

Turok sê: "Pas op vir die IMF wat geld bring... Pas op vir geskenke wat met voorwaardes gepaard gaan." Dit is moeilik om dokumente of besonderhede van die IMF te bekom; daar is geheimhouding in die Fonds se werking. "As julle na dié land wil kom en betrokke wil raak, doen dit dan asseblief openlik en reguit, soos ons verwag van regerings en aspirant-regerings," sê Turok.

Omo-Fadaka sê: "Die IMF se resepte is altyd dieselfde: 'Ons wil julle help om te ontwikkel... As julle wil ontwikkel, moet julle staatsbesteding besnoei. Julle moet die aantal mense verminder wat vir die staatsdiens en semi-staatsdiensinstellings werf, selfs al vererger dit werkloosheid. Julle moet staatsubsidies aan die landbou uitsny."

Dié stappe maak dit aantrekliker vir buitelandse kapitaal om in te beweeg, verduidelik hy. "Frankryk en die VSA gee hul boere geld om nie te produseer nie, maar Afrika word aangesê om van subsidies ontslae te raak." Dan sê die IMF die voornemende ontvanger aan om sy geld te devalueer om meer mededingend te word; dit beteken buitelandse kapitaliste kry meer vir hul waardevolle geld.

Die Ugandees William Lumé van IFAA se kantoor in Londen loop ook lig vir die IMF se voorskrifte: "As jy in Uganda wil hê

jou koffie moet in die internasionale mark verkoop, devalueer jy jou geld. Binnekort kweek Brasilië en Jamaika en Kenia almal hope koffie, devalueer hul geld en die pryse tuimel." Die IMF is nie goed vir die omgewing nie; as dit eers begin lenings toestaan, moet al hoe meer bome vervang word deur kontant-gewasse om dié lenings terug te betaal.

Dave Cooper van die Groep vir Omgewingsmonitering wys eger uit dat die betrekkinge tussen die Suid-Afrikaanse regering en die multilaterale finansieringsagentskappe ver in die verlede terugstrek. Die Wêreldbank ondersoek nou die voorwaardes vir moontlik herinvestering in Suid-Afrika, sou dit deur die regering versoek word. Die ANC het ingestem om op sekere voorwaardes met die Wêreldbank saam te werk, deels om vertroude raak met die bank se prosedures.

Terwyl sommige meen Suid-Afrika moet die betrokkenheid van die Wêreldbank en die IMF vermy, meen ander die land kan nie bekostig om sonder hulle oor die weg te kom nie omdat dit so lank weerhou is van buitelandse kapitaal, wat nodig sal wees vir die ontwikkeling van infrastruktuur.

IN 'N OORSIG van regeringstappe waarop hy trots is, het die minister die nuwe Riglyne vir die Geïntegreerde Bestuur van die Omgewing (RGBO) genoem. Dit is ampstaal vir Omgewingsimpakstudie (OIS): dit klink vriendeliker en minder gereguleerd, en dit is. Soos die minister verduidelik, sluit dit 'n evaluering in van die sensitiviteit van 'n gebied wat vir ontwikkeling beoog word, wat dan bepaal of 'n OIS nodig is en hoe omvattend so 'n studie moet wees.

Die goeie nuus is dat ander departemente nie meer 'n versoek van Omgewingsake vir 'n verpligte evaluasie kan veto nie. In die mynbedryf in die besonder word nou vereis dat die Omgewingsake betrokke moet wees by die vasstelling of 'n bepaalde plek vir mynbou gebruik kan word. Omgewingsake, sê Pienaar, is ook nou betrokke by omgewingsekonome studies en kyk ook na die koste van die alternatiewe gebruike van bronne in gebiede wat vir mynbou beoog word.

Die slegte nuus is dat RGBO net nuwe projekte geld. Daar is breë riglyne vir vooruitskouende konsultasie, maar geen terugskouende beleid nie en die opvolgprosedures is swak. En hoewel RGBO meer mag as voorheen gee aan 'n staatsgesag wat die omgewing beskerm, maak dit geen voorsiening vir konsultasie met gemeenskappe wat geraak word nie.

Op die voorstel dat die herverdeling van grond nodig is om die primêre oorsaak van armoede en verswakking van die omgewing aan te spreek, antwoord Pienaar dat alle beperkings op grondeienaarskap opgehef is. Hy is "verstom" dat die gehoor daaroor lag.

Wat die Aarde-Spitsberaad betref, sê Pienaar dit het "Caring for the Earth" opgelewer ('n verslag wat in werklikheid 'n jaar gelede deur die IUCN gepubliseer is). Die Departement is heeltemal ten gunste van die verslag se benadering, hoewel dit nog nie al die voorstelle volledig ontleed het nie, sê hy.

SPREKERS HET gepraat oor die herverdeling van grond, nasionalisering, sosialisering en 'n nuwe benadering van bronne sonder om tot enige duidelike gevolgtrekkings te kom.

Turok waarsku teen die "roekelose begrotings" wat dikwels met herverdeling gepaard gaan en voorspel dat Mandela nie so lank soos Kaunda of Mugabe sal hou as hy dié weg volg nie. Die nuwe regering moet bronne herkanaliseer na infrastruktuur, plattelandse ontwikkeling en die ontwikkeling van produksievermoëns wat histories ontken is: "Oral oor dié vasteland kan mense dinge maak wat swartmense in Suid-Afrika nie kan maak nie omdat hulle nie die vaardighede en die bronne het nie."

Die meeste van Suid-Afrika se vervaardigde produkte word volgens die voerband-metode aanmeekaargesit, dikwels met ingevoerde onderdele, sê hy. Waarom moet die land Mercedesse vir die elite vervaardig met onderdele waarvoor dit buitelandse valuta gebruik?

Dis nie so eenvoudig nie, sê Cooper: "Om te sê 'n mens kan luukse-goedere uitsluit uit ons portefeulje spreek nie die vraag aan of ons uitvoer elders 'n mark sal vind nie." Hy sê hark-kopstukke wat in Suid-Afrika gemaak word kos vyf keer duurder as dié wat in Taiwan gemaak word (nogal met Suid-Afrikaanse staal). Maar dis moeilik om die vraag te beantwoord of dit beter is om Suid-Afrikaanse werkers te betaal om dié implemente te maak as om hulle goedkoper in te voer tot voordeel van die mense wat hulle moet gebruik.

VANUIT DIE RIO-PERSPEKTIEF, blyk dit, word die Suid-Afrikaanse omgewing nie net deur 'n beleid van voorskrytelike ekonomiese beheer en die opskuiwing van die meerderheid bedreig nie, maar ook deur 'n gebrek aan openlikheid.

Die gebrek aan 'n wetlike "reg om te weet" is bespreek as 'n groot beperking op aktiviste se vermoë om wag te hou oor die regering en die nywerhede. Besonderhede soos water soort permit aan 'n fabriek toegestaan is om water soort afval in 'n rivier te sort, of wat die Watersake-inspekteurs gevind het toe hulle monsters uit die rivier geneem het, is of Staatsgeheime of handelsgeheime, of albei.

Die vakbonde, almal goed verteenwoordig op die konferensie, is uitgewys as 'n belangrike bondgenoot in die versameling van inligting. Die Britse vakbondeleier Vic Thorpe moedig hulle aan deur te vertel hoe chemiese en energiewerkers in die Verenigde Koninkryk hul gewig by groen aktiviste ingegooi het, oortuig daarvan dat 'n groen-gesinde publiek vuil aanlegte gesluit sou kry, al kon dit hulle hul werk kos.

Suid-Afrikaanse vakbonde het al die nut van omgewingsbewaarders se insette uit die oogpunt van die beskerming van werkers erken - soos gesien is in die twis oor Thor Chemikalieë, en is dus gewillig om inligting te verskaf. Groenes lig werkers in oor die gevare van die chemikalieë wat hulle hanteer; vragmotorbestuurders sê groenes wat hulle gaan weggooi en waar.

Intussen word die reg om te weet beskou as een van die omgewingsregte wat in 'n nuwe Grondwet hoort. Omdat dit moeilik kan wees om "regte" af te dwing,

het die konferensie se regsverkwinkel veral gekyk na die staat se "pligte". Die volgende is voorgestel, hoewel geen formele stappe al daarvoor gedoen word nie:

- Die regering het die plig teenoor die huidige en toekomstige geslagte om die volhoubaarheid van die omgewing te verseker.
- Alle mense, ongeag hul ekonomiese status, ras, geslag of etniese herkoms, is ewe geregtig op 'n omgewing wat lewe onderhou.
- Die natuurlike skoonheid en verskeidenheid van die land is die eiendom van al Suid-Afrika se mense, en die staat het die plig om dit te beskerm.
- Dit is die regering se plig om aktief inligting te verskaf oor die beplanning van ontwikkeling en oor die misbruik van die omgewing.

DIE TEENWOORDIGHEID van vakbond-verteenwoordigers, gemeenskapsaktiviste en plattelandse ontwikkelingswerkers het 'n "reënboog-alliansie"-gevoel aan die konferensie gegee. Dit was waarskynlik 'n verligting vir Earthlife, wat (altans volgens die persepsie van sommige lede) gebuk gegaan het onder die "verleentheid" van 'n streng wit en middelklas lidmaatskap, ondanks die beweging se "massa"-sentimente en doelstellings.

Die afgevaardigdes was dit eens dat 'n Nasionale Bestuurskomitee nodig is om omgewingsake en ontwikkelingsake te koördineer. Dit sal 'n nie-outritiere netwerk van streeksameroepers wees wat inligting omgewingsake kan uitruil oor en toeganklik kan maak vir gemeenskap-organisasies. Dit moet ook 'n brug na oorsese groepe en fondse bied; help met die ontwikkeling van grassroots-vermoëns en voorbrand maak by die owerhede.

Lidgroepe moet 'n basiese doelstellingsbeleid onderskryf, wat opgestel sal word deur 'n interim-komitee waarvoor benoemings ingedien is net voor die konferensie se einde. Streekverkwinkels sal gehou word om die beleid en die koördinerende liggaam te bespreek en die plan is om die Bestuurskomitee binne 'n jaar op die been te bring.

'n Post-UNCED Forum is ook voorgestel wat UNCED se implikasies vir Suid-Afrika sal ontleed en die Pietermaritzburg-konferensie se aanbevelings sal opvolg. Van die aanbevelings is korttermynvoorstelle vir die bemagtiging van die armes deur die ontwikkeling van vaardighede en toegang tot krediet; en die hervorming en demokratisering van die staatsdiens om 'n vryer vloei van inligting te verseker. Die Forum sal kyk hoe ter sake Agenda 21 vir Suid-Afrika is en alternatiewe voorstel waar nodig. Dit sal ook konsultasie tussen sleutelpartye vergemaklik - NRO's, sakelui, werkers, vroue, die jeug en politieke partye inkluis.

'N BEGIN IS gemaak, hoewel ons nog nie so ver is soos sommige van ons bure nie. Namibia het die reg op 'n skoon omgewing verskans in die Grondwet van 1991 en by die spitsberaad opgedaag met 'n "Groen Plan" in die hand. Zimbabwe hou binnekort hul eerste nasionale konferensie oor volhoubare ontwikkeling.

Hoe vind 'n Engelssprekende vrou wie se pa parlamentslid vir die destydse Verenigde Party was, haar pad na die tradisioneel manlike en Afrikaanse NP politiek? Dit gebeur sonder dat jy dit beplan, sê **Sheila Camerer**, al vyf jaar lank NP-LP, aan **CHRISTELLE TERREBLANCHE**

Anders sou sy skilder

(Foto: SALLY SHORKEND)

SY is 'n liberale demokrat in die tradisionele sin van die woord, sê Camerer in haar smaakvolle huis in Westcliff naby die Johannesburgse middestad. Sy was tien toe haar pa, Robert Badenhorst-Durent (vroeër in die diplomatieke diens), parlamentslid vir Turffontein geword het.

Deel van dié ou setel is vandag ingeskakel by Rosettenville - die kiesafdeling wat Camerer sedert 1984 in die Provinsiale Raad en sedert 1987 in die parlement verteenwoordig.

Haar politieke loopbaan het "toevallig" begin, - al het sy as kind wel vakansies in die VP-verkiesingskantore gewerk en gestry met haar pa en sy vriend, Marais Steyn. "My pa was nie liberaal nie," sê sy. "Ons het baie politieke verskille gehad."

In stander ses is sy kosskool toe aan die Pretoria High School for Girls, waar sy gematrikuleer het. Haar skoolhoof, onthou sy, het hulle gevra om hul sakgeld aan die Treason Trial Lunch Fund te skenk. "So my

skoolopleiding was in die goeie ou liberale styl."

Camerer het in die regte studeer aan die Universiteit van Kaapstad en vakansies as joernalis by *The Argus* in die stad gewerk. In haar tweede jaar was sy joolkoningin, wat sy baie geniet het - al het sy toe as Kingsize bekend gestaan weens haar ses voet in die skoene.

In dié tyd, sê sy, was sy nog apolities. Maar in haar universiteitsjare het haar destydse kêrel die PFP-voorsitter op kampus geword. Sy het haar ook aangesluit en aan 'n optog deelgeneem. Maar nadat haar pa haar ernstig vermaan het, het sy haar lidmaatskap laat vaar.

Ná universiteit het sy eers 'n jaar lank aangekla, besef dis nie vir haar nie en toe jare lank as ondersoekende joernalis by die *Financial Mail* gewerk. "Met my regsagtergrond het ek byvoorbeeld destyds die Derdeparty-skandale ondersoek. Ek moes crooks opspoor en so aan. Dit was

groot pret," sê sy.

In dié jare is haar kinders gebore, 'n seun en tweeling-dogters, nou in hul twintigerjare. Camerer het in haar twintigerjare 'n jaar saam met haar Duitsgebore man, Alex, in Dusseldorf in Duitsland deurgebring. Daar het sy besef sy is Suid-Afrikane in murg en been: sy wil nêrens anders woon nie.

In die middel-sewentigerjare het sy haar regsberoep hervat en sy is dadelik ingegooi in sake spruitende uit die Soweto-onluste. Sy het met Helen Suzman saamgewerk in sake oor jeugdiges wat sonder verhoor aangehou is.

KORT VOOR DIÉ tydperk het haar man voorsitter geword van die Parktown NP-tak. "Dit was seker die kleinste NP-tak in die land," spot Camerer. Sy het hom gehelp met verkiesing-veldtogte en die destydse "verligtes" in die NP goed leer ken. Synoem die name van Dennis Worrall, Otto Krause en Wimpie De Klerk. Haar man het later self 'n setel bestry en sy moes maar as sy vrou lid van die party word. "Maar teen daardie tyd was ek oortuig dit is die party wat die beste kans staan om hervorming te begin," sê sy. "Wimpie De Klerk was in dié tyd 'n soort goeroe vir my."

Haar man het verloor - sy sê hy was 'n soort kamikazi-kandidaat. In die veldtog was hulle die eerstes om allerhande soorte promosies te doen, soos die druk van NP T-Hemde. "Ná die verkiesing het almal my geken. Ek het 'n soort dinner table politician geword," sê sy.

Dit was nie lank voor Worrall haar aangepor het om as NP-stadsraadslid te staan nie. Sy het 'n onseker setel in 1982 vir die NP gewen en twee jaar later provinsiale raadslid vir Rosettenville geword, 'n amp wat sy tot Mei 1987 beklee het.

Deurentyd het Camerer ook haar werk as prokureur voortgesit en kinders grootgemaak. In 1987 het sy as parlementêre kandidaat in Rosettenville gestaan en sy hou vandag nog die setel.

SY HET NOG NOOIT soos 'n token-vrou in die politiek gevoel nie, sê Camerer, maar haar Engelse agtergrond het waarskynlik 'n rol gespeel in haar benoeming. Intussen het sy ver gevorder in die parlementêre en party-politiek. Naas haar lidmaatskap van talle kookstudeiegroepe en van die Gesamentlike Komitee oor Justisie, en haar ondervoorsitterskap verlede jaar van die Vierde Huis komitee oor Eie Sake Wetgewing in die Volksraad, is sy nou al 18 maande lank die direkteur van mediaskakeling van die NP se Federale Inligtingsdiens.

"Ons is deel van die beweging om die party se onafhanklikheid van die regering te vestig. In 'n interim-regering gaan die regering nie meer die NP wees nie en ons is besig om daardie fyn lyn baie duideliker te trek."

Baie van haar tyd in dié pos word bestee aan skakeling met die diplomatieke korps, sowel amptelik as sosiaal, en Camerer is al dikwels bestempel as die diplomate se liefling in NP-geledere.

Maar die hoogtepunt van haar loopbaan tot dusver, meen sy, is haar rol as adviseur en as alternatiewe afgevaardigde by Kodesa, waar sy in Werkgroep Twee koppe

bymekaar kon sit met mense soos Cyril Ramaphosa, Mohammed Vali Moosa en Gerrit Viljoen. "Dit was 'n wonderlike ervaring om op die snypunt van besluite te wees," sê sy.

Wat haar eie rol en ideale binne die NP betref, beklemtoon Camerer dat sy 'n hervormer is. "Dit waarvoor ek gewerk het, word nou verwesenlik.

"En as 'n demokratiese parlement eendag sit, sal ek baie graag deel daarvan wil wees, want dit sal die volle realisering van my ideale wees."

Hoewel sy baie respek vir Helen Suzman opgebou het, sien sy haar nie as 'n politieke rolmodel nie. "Margaret Thatcher is tog maar almal van ons se rolmodel."

IN DIE JONGSTE tyd het sy byna onafwendbaar die NP se woordvoerder oor vroue-regte en -kwessies geword. "Ja, ek is nou betrokke omdat dit 'n belangrike kwessie van die dag geword het. Maar die hele vroue-debat het eers in die laat tagtigerjare na vore getree en dit is in groot mate 'n kwessie van minder-bevoorregte vroue.

"Wit vroue voel oor die algemeen nie onderdruk nie, maar swart vroue wel, al kom ons almal van baie patriargale gemeenskappe. Maar hulle [swart vroue] het nog al die apartheidprobleme gehad asook die gebrek aan basiese geriewe soos water en elektrisiteit. Ek het volle simpatie met hulle en ons sal die speelveld vir hulle gelyk moet maak."

As regsgeleerde glo sy in gelykheid, sê Camerer. Die toekomstige menseregte-akte is haar geliefkoosde politieke kwessie en sy verduidelik aan die hand van ondervindinge op 'n onlangse studie-toer na Duitsland wat sy graag daarin sal wil sien. Sy beklemtoon die belang van 'n volle, moderne hoofstuk oor vroue-regte, maar so ook oor die regte van kinders, van gestremdes en talle meer.

"'n Menseregte-akte hoef nie noodwendig 'n droë dokument te wees nie," sê Camerer geesdriftig. "In ons konteks gaan dit ook 'n simboliese en wetlike dokument wees en ek dink nogal emosioneel ook."

Nog 'n kwessie wat haar na aan die hart lê, is abortsie - wat volgens haar nog nie behoorlik ondersoek is binne Suid-Afrika se sosio-ekonomiese konteks nie.

Was sy nie regsgeleerde en politikus nie, sê Camerer, sou sy wou skilder. "Wanneer ek wil ontsnap, skilder en teken ek portrette en spotprente."

Andersins ontspan sy met brug en tennis - "wanneer ek tyd kry". Nog 'n liefing-onderwerp is Engelse literatuur. Sy lees graag "goeie moderne romans" en geskiedenis.

Camerer sê weens 'n vak-eksperiment op skool het sy nooit huishoudkunde gestudeer nie. Daarom is sy dankbaar dat haar man haar altyd aangemoedig het om iets te doen waarvan sy werklik hou en wat sy goed kan doen. Naweke kook sy graag "met baie wyn en room", maar asseblief net nie elke dag nie.

Oor die land se toekoms is sy positief, ondanks die talle struikelblokke waarmee sy goed bekend is. "Ons sal 'n oplossing vind, omdat ons móét - en hoe gouer 'n interim-regering ingestel word, hoe beter."

Aids is nie net in die lyf nie

As Suider-Afrika wil slaag in die stryd teen Aids, moet dit nie net as 'n liggaamlike siekte beskou word nie, skryf **WILLEM SAAYMAN**, teoloog aan Unisa. Versteurde verhoudings in die gemeenskap dra baie by tot die verspreiding van Aids - en op dié gebied moet 'n oplossing gevind word

'N **DOKTORALE** student in ons departement is pas terug van 'n besoek aan Uganda. So ver as wat sy gery het van die lughawe af na Kampala, vertel sy, sien sy ry op ry van die buitelig-werkwinkeltjies wat Afrika kenmerk.

Dit lyk toe vir haar of hulle almal dieselfde soort produk lewer. Toe die bus 'n slag stilhou en sy kans kry om te kyk wat in dié werkwinkeltjies vervaardig word, ontdek sy wat die produk is waarvoor daar klaarblyklik so 'n groot aanvraag is: doodskiste - een van die heel voorspelbare nuwe-effekte van die Aids-epidemie.

Die soort van 'n konsensus van die meeste Aidsnavorsers in Suider-Afrika is dat die eerste sigbare golf Aids-sterftes in dié gebied so vanaf 1995 verwag kan word. Die nagevolge van die huidige droogte kan dié golf vervoeg. Hoe goed is ons hierop voorberei?

Wat het ons nou weer hier? Nog 'n poging om met sensasionele getalle mense die skrik op die lyf te jaag? Glad nie, want ek dink nie dis onmoontlik om Aids te bekamp nie. Dit lyk vir my egter wel of 'n mens Suid-Afrikaners se aandag net op Aids kan vestig as jy met verstommende getalle begin goël.

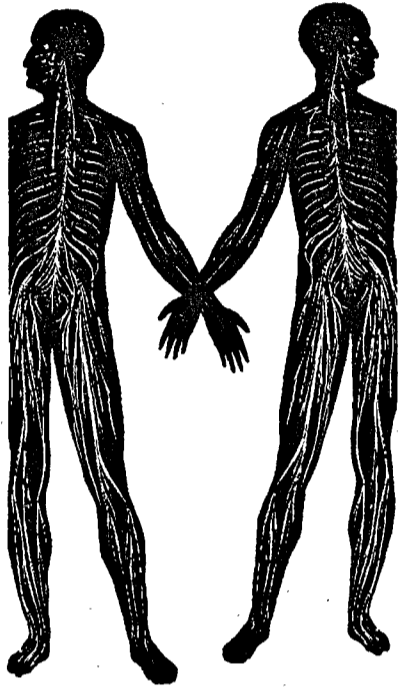
Dis nou behalwe vir sekere regse witmense wat heimlik hoop dat mense (lees swartmense) inderdaad soos vlieë sal sterf, sodat witmense binne die naaste toekoms 'n een-mens-een-stem verkiesing sal wen. (As julle my nie glo nie, lees van die HNP se inligtingspamflette, en lees ook die bumper stickers van plattelandse bakkies. Die jongste wat ek gesien het, sê: "Aids - the great white hope".)

Soos die ervaring van die student in Uganda bewys, is die moontlikheid dat ontsaglike getalle mense gaan sterf weens Aids (en veral Aids-verwante sindrome soos malaria, TB, ens) egter wel 'n werklikheid.

Wat ek in die laaste drie weke in *VWB* gelees het, stem my nie besonder hoopvol dat ons dié aaklige moontlikheid kan vryspring nie. Die soeke na groter kennis omtrent die HIV-virus, die nuwe inligting aangaande Aids sonder HIV, die stryd tussen Amerikaanse en Europese wetenskaplikes, ens, is interessant. Maar dit het met die werklikheid van Aids in Suider-Afrika myns insiens so min te doen as 'n bul met Minora-lemmetjies.

INDIEN ONS ÉRENS wil kom met die daadwerklike bekamping van Aids (wat voorligting omtrent Aids insluit), sal ons eers moet erken dat ons 'n groot probleem het met ons konsep van siekte.

Die huidige dominante konsep van siekte in ons deel van die wêreld, is die

(Westerse) biomediese konsep, wat gesamentlik deur kolonialiste en sendelinge hierheen gebring is.

Volgens dié opvatting is die liggaam (die psige inkluis) 'n komplekse masjien. Siekte beteken dat dié masjien iewers defek raak. Die defek kan dan deur chemiese of chirurgiese ingryping of deur psigoterapie herstel word.

Hierdie siening van siekte, en die mediese stelsel wat daarmee saamgaan, het enorme voordele vir Suider-Afrika ingehou. Veral aansteeklike siektes kon doeltreffend teengewerk word, en die lewensverwachting van mense in Afrika het dramaties verbeter.

Die een groot nadeel van dié konsep is egter dat dit inherent meganisties van aard is. Hierin is dit reëlreg in botsing met 'n Afrika-konsep van siekte wat wydverspreid in Suider-Afrika voorkom: dat siekte eintlik ontstaan vanweë versteurde verhoudings tussen mense, hul voorgeslagte en hul omgewing.

Die belangrikste vraag in terme van dié benadering (wat vandag ook in ander stelsels wêreldwyd aanvaar word) is daarom nie: Wat en waar is die virus wat hierdie siekte veroorsaak nie, maar: Wat is die grondliggende rede vir die versteurde verhouding?

Hierdie konsep van siekte is daarby nie "barbaars", "onwetenskaplik" en "primitief" nie; ons het hopelik darem al begin aanvaar dat kulture nie inherent beter of slegter as ander kulture is nie, maar anders.

Dit is ook nie 'n konsep wat iewers in die "donker" verlede van Afrika agtergelaat is nie; dit is "alive and well and living all around you", soos die bestaan van dubbele mediese stelsels (die biomediese en hierdie holistiese) bewys.

Enige poging om werklik 'n duik te maak in die verspreiding van Aids in Suider-Afrika deur mense te laat verstaan hoe die HIV-virus nou eintlik werk, is dus by voorbaat tot mislukking gedoem.

So 'n veldtog het gewerk in byvoorbeeld die homoseksuele gemeenskap in die VSA vanweë aanvaarbaarheid van die basiese konsep vir die duidelik omlynde en hoogs gemotiveerde teikengemeenskap. Die probleem in Suider-Afrika, waar verspreiding van die virus grotendeels heteroseksueel plaasvind, is gans anders.

EK SIEN EERS regtig hoop as ons kan begin kyk na versteurde verhoudings in die gemeenskap wat direk tot die verspreiding van die virus bydra en wat versoenbaar is met die onderliggende konsep van siekte en genesing. So 'n poging moet myns insiens veral op twee dimensies konsentreer.

In die eerste plek heers daar in postkoloniale Afrika sosiale, ekonomiese en politieke verwoesting ("devastation" is eintlik die woord). Dit gaan ons nie veel help om nou te redeneer oor presies wie vir dié verwoesting verantwoordelik is nie. Kom ons sê net dat koloniale uitbuiting ten voordele van die Westerse kapitalisme, en korrupsie en wanadministrasie in postkoloniale Afrika grootliks deel daaraan het.

Feit bly dat die meeste navorsers dit eens is dat armoede (en gevolglik prostitusie), gebrekkige behuising (en gevolglik die saambondel van groot getalle mans en vroue van verskillende ouderdomme in een vertrek) en trekarbeid (en gevolglike seksuele verhoudings met 'n groot getal seksvennote) van die belangrikste medewerkende faktore in die verspreiding van Aids is.

Maar is die verspreiding van kondome nie die antwoord hierop nie? Ongelukkig nie. Vir 'n baie lang tyd is ons gewaarsku dat kondome, vanweë hul inherente onbetroubaarheid, nie werklik goeie geboortebepelingsmiddels is nie. Hoe kan hulle nou skielik die HIV-virus so goed teenhou? Ja, kondome word van beter materiaal gemaak, maar lek en bars nog steeds.

Kondome is daarom nie die middel tot "veilige seks" nie - hoogstens tot veiliger seks. Die idee dat kondome so wyd versprei kán word, veral in informele nedersettings waar vroue nie die tyd of geld het om na klinieke te gaan nie, is daarby nie baie realisties nie.

En laastens: navorsing het al gewys dat dit juis die mense in die heteroseksuele hoërisiko-kategorie is (pienk, bruin, geel, swart, wit, maak nie saak nie) wat traag is

om kondome te gebruik.

IN DIE TWEDE plek moet ons dus eerder gaan kyk na die verandering van seksuele gedragpatrone.

Die HIV-virus versprei vinnig waar daar 'n patroon van oop seksuele verhoudings bestaan (met ander woorde waar mense losweg op 'n korttermynbasis met 'n aantal ander mense seksuele verhoudings het).

Die HIV-virus kan egter nie vinnig versprei nie waar 'n patroon van geslote seksuele verhoudings bestaan (met ander woorde waar mense vaste seksuele verhoudings slegs met sekere seksvennote aanknoop).

Dit maak nie saak of sodanige verhoudings homoseksueel of heteroseksueel is nie. Dit maak ook nie saak of die verhoudings monogaam of poligaam is nie; indien dit werklik geslote verhoudings is, en indien die vennote vry is van die virus aan die begin van die verhouding, kan die HIV-virus dergelike verhoudings nie binnedring nie.

Geslote seksuele verhoudings word nie tot stand gebring deur 'n moralistiese gepreek nie. Dit is byvoorbeeld totaal skynheilig om geslote seksuele verhoudings te verkondig terwyl niks gedoen word om die sosiale, ekonomiese en politieke verwoesting wat dié verhoudings veroorsaak of aanhelp, te bestry nie.

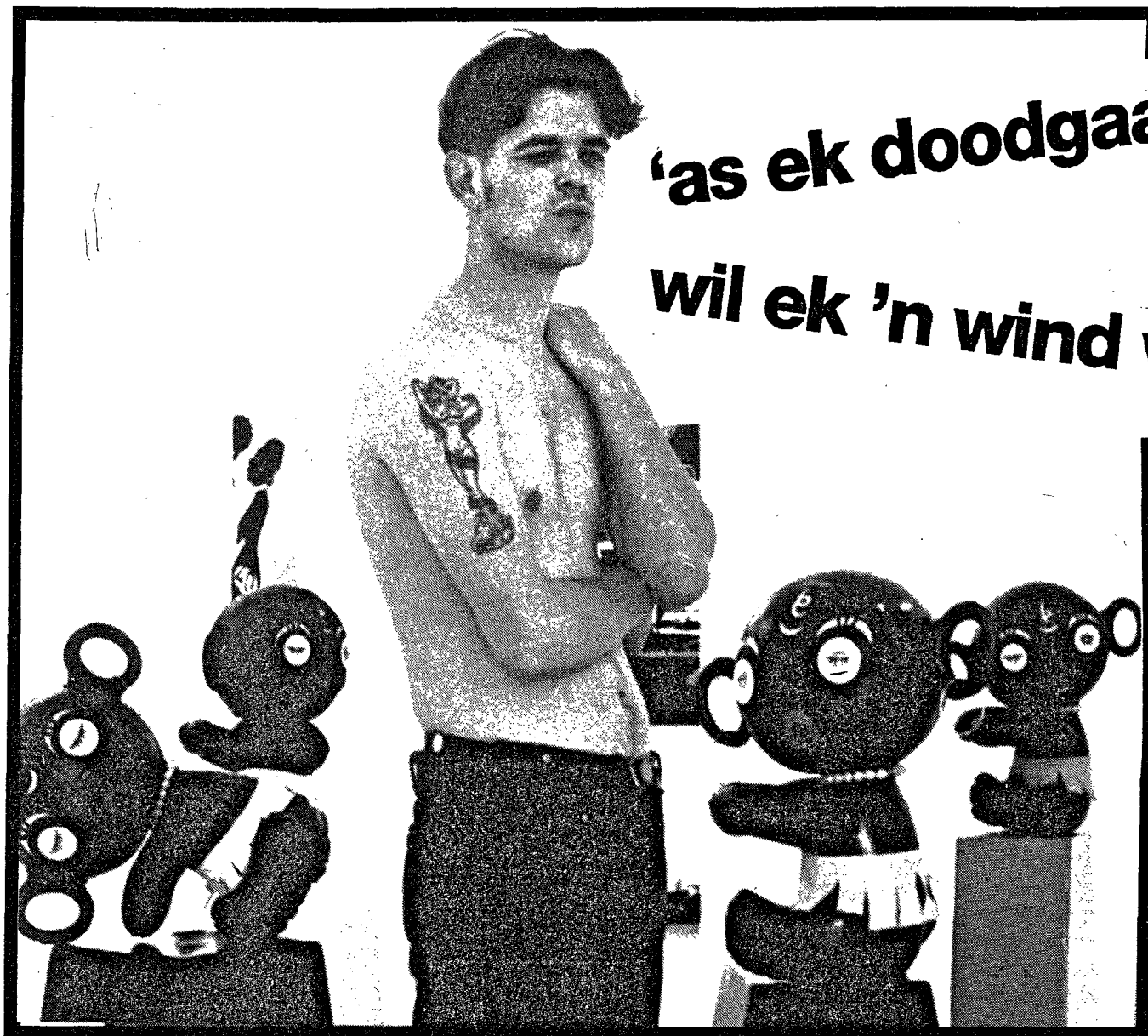
Aan die ander kant is dit ook tyd dat ons dit weer waag om te sê: Geslote seksuele verhoudings is verkieslik, in terme van die ideale van die meeste godsdienstige stelsels (ook die tradisionele godsdienste van Afrika), sowel as die natuur.

Solank as ons nie werk om die sosio-politieke-ekonomiese omstandighede te skep waarbinne sulke verhoudings realisties haalbaar is nie; solank ons weier om te erken dat groot getalle skoolkinders (swart, pienk, geel, bruin, noem maar) op 'n vroeë ouderdom seksueel aktief is; solank ons nie werk maak van behoorlike en eksplisiete seksopvoeding in die media, skole en kerke nie; en solank ons nie erken dat die biomediese konsep van siekte en genesing kultureel bepaald en totaal ontoereikend is nie, gaan programme om alleen kondome te versprei of om mense met 'n entstof te immuniseer wat hopelik gevind sal word, of om dié wat "besmet" is (soos melaatses) te isoleer, totaal ontoereikend wees om Aids in ons deel van die wêreld te bekamp.

Willem Saayman het saam met Jacques Kriel, medikus van Wits, die boekie *Aids: The Leprosy Of Our Time? Towards A Christian Response To Aids In South Africa* geskryf wat pas by Orion verskyn het.

Wayne Barker se stukkende swart jeans hang oor sy heupe en elke derde knoop van sy hemp is af. Op 29 jaar het dié kunstenaar al 'n kunsgalery begin, en sy tweede solo-tentoonstelling, **Three Bodies of Love** - vol swart winky dolls met ronde, swart boude en knippende oë, vriende wat met harde oë in die verfkwas instaar en 'n opblaas-pop - het pas in Trent Read se galery in Rosebank geopen. Barker vertel **PEARLIE JOUBERT** hoe Mona Lisa vir hom gesmile het en dat hy nie meer sy broek aftrek as hy dronk is nie. Maar hy dwaal steeds in hoerhuise rond, pie op sypaadjies en was al in elke kroeg en hotel in Johannesburg dronk

Foto's: Sally Shorkend

**'as ek doodgaan,
wil ek 'n wind word'**

besig wees. 'n Monster wat hou daarvan om besig te wees. Soms is ek besig en soms is ek nie besig nie - dis hoe ek is.

Hou jy van niksdoen?

Net vir so 'n week op 'n slag. Ek is ongelukkig as ek nie werk nie en dan jol ek, ervaar dinge, stap rond. Die ander dag toe waai ek sonder enige geld. Met niks. Toe stap ek in die dorp rond. Toe wil ek sokker toe gaan en vra vir iemand om vir my 'n kaartjie te koop en ek ontmoet dertig mense wat ek glad nie geken het nie. Sommer net so. Sommer mense van *Planact* - ek het nie eens geweet hulle bestaan nie. Net mense.

Wanneer hou jy nie van mense nie?

Wanneer hulle selfsugtig is. Ek hou nie van monster brats nie - arrogante spoiled brats. Mense met bad attitudes. Mense wat dink hulle het gearriveer - being there, done that - ek hou nie van sulke mense nie. Blasé mense en mense wat geslote is vir nuwe dinge.

Maak jy kompromieë vir mense?

Vir sommiges - vir dies wat ek laaik. *[Robert Weinek, ook 'n kunstenaar, stap in.]* Ek hou van Robert, vir hom sal ek kompromieë maak. Ek is al jare lank lief vir hom. Ons altwee hou daarvan om besig te wees.

Is jy ambisieus?

Wat? Hoe?

Iemand wat suksesvol wil wees, iemand wat vat en werk vir wat hy wil hê, iemand wat gedryf word.

Ja, ek is seker. Ek wil eendag dinge kan skilder wat ek nou nie kan skilder nie. Ek ontwikkel net natuurlik. Ek wil nie gatlek om érens te kom nie. Ek haát daai gatlek-ding. *[Hy lek met 'n lang tong oor sy arm.]* Ek wil net altyd kan bekostig om kuns te maak. En ek wil fun hê en die vreemde en nuwe dinge sien wat mense maak. Ek word nie soggens wakker en dink: Fuck ek moet dit doen om dát te kan kry nie. Idees kom in my kop en as ek met my gut dink dat dit sterk genoeg is, dan maak ek die idee.

Maak dit saak of jou kuns verkoop of nie?

Nee, my kuns is my idees. As mense nie

Hoekom het jy kuns begin maak?

Ek't die Mona Lisa gesien. En toe smile sy vir my. Dit was 'n Pretoria, waar ek grootgeword het. Toe was ek 'n anargis. Ek het goedsoostefoon-hokkies vernietig. Pretoria was aaklig vir my - ek het miskien goed gebreek om te sien of nuwe goed in hul plek sal kom. Ek is uit 'n klomp skole ook geskors. Jare later het ek kunstenaars aangeval op openingsaande omdat ek nie van hul skilderye gehou het nie. Dan skop hulle my uit die galery uit. Ek is gebore as 'n kunstenaar en toe word ek daaruit gespeen en toe gaan ek terug.

Hoe weet jy Mona Lisa het vir jou gesmile? Sy't nie vir my gesmile nie.

Ek weet dit net. Toe ek haar sien, toe sien ek hoe sy smile. Toe wil ek óók só iets skilder.

Het jy kuns studeer?

Vir 'n jaar of wat op UCT, maar toe sê my dosent ek moet weermag toe gaan om gedissiplineer te word. Ek was ook vir 'n jaar in die Pretoria Technikon.

Is jy toe weermag toe?

Ja, ek was daar vir twee weke en besluit toe om maar eerder 'n kunstenaar te word,

om eerder te verf.

Hoe het jy dit reggekry?

In die weermag was ek drie mense - Umberto Eco, Carl Jung en Joseph Heller. Toe sê hulle ek kan maar loop.

Het jy in daardie tyd ook geverf?

Ja, ek het heelyd geverf - meestal verskillende tegnieke. Ek't mense geverf. Ek wou verf vandat ek kan onthou. Ek het in die eerste tyd wat ek geskilder het, baie abstrakte goed gedoen. Sommer net omdat dit fun was.

En deesdae...

Deesdae skilder ek idees en gebruik kleure.

Wat inspireer jou?

Dinge wat my iriteer, absurde dinge of dinge wat iets reflekteer van die gemeenskap waarin ons leef.

En wat van skoonheid - iets wat mooi is?

Totdat ek vir Carin *[sy girlfriend]* ontmoet het, wou ek nooit gesigte skilder nie. Maar toe skilder ek haar en hou daarvan. Aan die begin was alles chaoties. Ek het donker metaal-skilderye gemaak. Dit was hoe my omgewing, hoe Johannesburg was. Ek het 'n angst gehad om nie helder kleure te

gebruik nie... dit was nie 'n doelbewuste besluit om alles só donker te skilder nie. Ek sou nooit tóé die kleure skilder soos waarin die Zulu Lulu's is nie.

Is jy die diep, donker, introspektiewe tipe?

Ek dink ek's 'n ekstrovert ook - iets van beide.

Toe ek jou vir die eerste maal ontmoet het, was jy obnoxious. Jy het baie dronk geword op parties en jou broek vir mense afgetrek...

Dit was lank gelede. Ek het seker maar niks geld gehad nie - ek het tien teen een toe nie geskilder nie... net bietjie geld vir bietjie lewe. As mens nie werk nie, as jy nie geld maak nie, dan gaan jy maar uit.

Waarnatoe gaan jy dan? Hoe het jy geleef?

Daar was 'n ou wat in daardie tyd van my skilderye gekoop het, of ek het uitstallings by die Junction *['n klub in die middestad]* gereël en toe het ons ook die Fig-galery begin - 'n plek waar jong kunstenaars kon uitstal sonder om baie geld aan die galery te betaal.

Hoe beskryf jy jouself?

Dié vraag is nogal bietjie rof, nê? ...Ek's baie besig. Ek's altyd besig. Ek hou van

daarvan hou nie en dit nie wil koop nie, is dit daarnatoe. Sekere idees hou ook op - die Pierneef-skilderye is nou klaar. [Wayne het 'n hele reeks Pierneef-skilderye gemaak... Pierneefs wat verster is met stlwer of goue grawe, soos waarmee mens in die tuim spit.] Dit is klaar en nou doen ek nuwe dinge. Nou het ek dié helderkleurige Lulu's en winky dolls gemaak en dit sal weer lei na ander dinge en ek sal óf baie gelukkig óf baie ongelukkig raak. Daar's nie 'n endgame nie. Wat beteken dit? Ek wil beautiful dinge maak.

Wat is beautiful?

To me that relates to the society we live in... and it never ages.

En as die gemeenskap unbeautiful is?

Dié Zulu Lulu's is beautiful - die kleure waarin hulle geskilder is.

Hoekom het jy die reeks geskilder van jou vrlende?

Ek weet nie. Dit is heeltemal nuut vir my, maar ek dink die painting van Barend [De Wet, die beeldhouer] is werklik lieflik. Dit lyk en voel soos Barend. Kyk sy kop! I'm fucking thrilled that I made that. Miskien gebeur dit met van die ander... soms gebeur dit net en dit werk en ek stap weg en that's it.

Gaan jou werk oor jouself?

Ja, alles. Ek moet baie dinge nog leer. Ek wil plekke gaan sien waar ek nog nie was nie, dit ervaar...

Soos wat?

Soos 'n vreemde sjebeen, 'n huis in die suburbs, dingy flats, Sandton... net om verskillende realiteite te sien. Ek raak verveeld met... net liefwees vir kuns en sulke soort mense. Daarom moet ek soms op die stasie gaan sit en net ander mense check. Ek is nét so werklik soos daardie mense. Ek soek nie my eie identiteit nie. Ek weet wie ek is... soms en soms nie... ek's net besig. Ek hou van nuwe mense, om te sien hoe ander mense leef en wat ander mense gelukkig maak. Party mense word gelukkig oor 'n mooi deuntjie - hulle sing dit vir hul girlfriends en dan huil hulle sommer.

Hoekom het jy meer mans as vroue geskilder? Is meestal mans jou vrlende?

Nee, die vrouens het nie hul foto's betyds vir my gegee nie.

Is jy 'n romantic?

Wat? Ja, ek raak meer en meer van 'n romantic. Ek voel asof ek genoeg donker dinge ervaar het. Nou wil ek beautiful goed skilder. Wat is 'n romantic - dat ek in die skemer op 'n wit perd weg galop?

Ja, so lets... lets van die father's glory against the setting of the sun.

Toe ek baie jonk was, wou ek saam met my girlfriend na die berge op 'n piekniek gaan. Ons moes met 'n perd ry. Met 'n tafeldoek en ons drink wyn. En toe ry ek 'n perd vir die eerste keer en die perd was só 'n monster, 'n arrogante stront. Ek besluit toe ek... toe wil ek nie meer daai romantic ding doen nie.

Man, soos handjies vashou en vroegoggend 'n kaal vrou op 'n balkon in die middestad sien wat rook en tee drink...

Natuurlik hou ek daarvan. Ek sou vir daai vrou gewaai het en Howzit! geskree het. Dis mos truly marvellous. Soos sônsondergange... die pienke en blou. Maar eers as ek baie ouer is, sal ek dalk indolge in dié dinge.

Hoekom noem jy dit Indulgence?

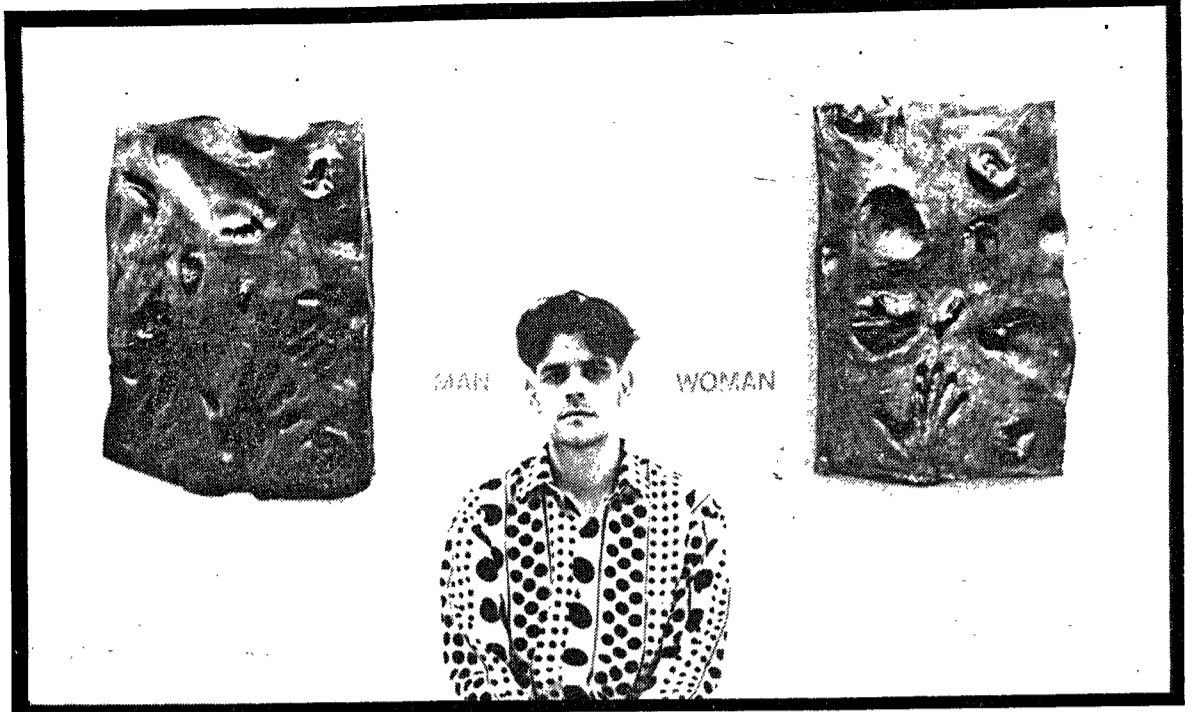
Ek hou daarvan om dinge te vernietig. Om mense se persepsies en sin vir realiteit te bevraagteken. Mense loop by dié uitstalling in en uit en party van hulle was net in die eerste kamer en hulle lyk heeltemal gespanne. Ek is verstom dat dié goed mense kan skok.

Het jy dit glad nie verwag nie?

Ek het gedink party mense sal nie daarvan hou nie of senuweeagtig begin lag... ek het nie verwag dat party net sal uitstap nie. Dié skilderye, die Lulu's en winky dolls is tragies. Dié land en wêreld is die mens se plek en skepping - ons sit vas hier. Ek wou nog nooit gevlieg het nie. Ek het 'n broer wat dink hy's 'n voël. Hier's al die doodslag en mens raak hard vir dié dinge en as jy dit aanvaar, dan stagneer jy. 'n Slob. Iemand wat nie dink nie.

Hoe beveg jy stagnasie?

Net om te lééf. Ek doen dit net. Miskien is daar mense wat van nege tot vyf werk en huis toe gaan en TV kyk. Ek kan nie. Gedurende die Golf-oorlog het ek probeer. En ek was

'n monster. Die hele TV-ding en drie maaltye het ek toe gedoen en dit was 'n nagmerrie omdat dit alles rubbish is. Mense moet eerder kwaad, pissed-off of gelukkig wees.

Wanneer is kuns goed of sleg?

Dit is sleg as daar 'n resep is, as mens kan sien dat dit uit die een of ander skool kom. Dit is sleg as mens kan sien dat iemand nie hul verbeelding gebruik het nie en net skilder volgens 'n patroon, volgens 'n formule. Ek bevraagteken daai Penny Stojis-kuns. Hulle het 'n formule en dit verkoop en dis al.

Die Man Women-beelde van jou is jou gunsteling. Is dit simbole van jou hunkering na onsterflikheid? Jou merk in brons - jou penis, jou elmoë, jou voet en hande?

Dit is man se hunkering nie net myne nie. Ek het die idee vir die brons-graffiti in Yeoville gekry in die Black Sun se toilet. Ek het daardie aand die hele Rockeystraat gehaat. Dieselfde ou gesigte en lewens en mense wat altyd oor dieselfde goed praat. Jy weet, dieselfde ou macho-rassistiese, dekadensie.

Ek is nie geïntereesd in "man" nie. Wat van jou?

OK, ek sal 'n vrou wees. Ja, dit is simbolies van man en vrou se hunkering na onsterflikheid. Maar dit is ook maar 'n manier van hoe ek myself uitdruk. Ek wil nie onsterflik wees nie. Dié onsterflikheid-ding is alles ego. Ego is 'n monster.

Jy hou nie van monsters nie. En jy het óók 'n ego - dalk 'n grote...

Wil jy nog 'n whisky hê? Hou op.

Hoekom noem jy die ego monsteragtig?

Nee, praat weer oor onsterflikheid. Man fucked up badly. Daar was 'n matriargie en tóe eers 'n patriargie en toe kom mans agter dat hulle eintlik die babas maak en toe is alles opgefok. Toe maak hulle metale waarmee hulle ander mense doodmaak. Voorheen het mense net groente geplant. Ek wil net 'n good time hê.

Wat is 'n good time?

Om lewendig te wees. Regop te loop, te dink. Om te toy.

Soos in toy-toy!

Nee, soos in speel. Ek't nog nooit getoy-toy nie. Dit lyk nie lekker nie. Dis lelik. Maar ek is mal oor dans... want dan kyk die girls vir jou. Ek is mal oor girls. Sommige girls. Ek hou van girls wanneer hulle daardie vergane matriargale girls verteenwoordig. Beauty en wysheid. Ja, ek hou van vroue. Van hul tieties. Ek kon nog nooit uitwerk hoekom ek nie tieties het nie.

Wil jy tieties hê?

Nee, nie nou meer nie. Toe ek jonger was, wou ek tieties hê. Ek het 'n girlfriend gehad en toe skielik begin sy tieties kry en dit was wonderlik. Hulle het onder my hande gegroei. Om te kyk hoe dit alles gebeur. Ek hou van die natuur ook. As die son opkom en dan dink mens, onsterflikheid kan gaan kak. Kyk hoe mooi kom die son op. Allerhande gode het dit gemaak. Nie net een god nie. Ek leer elke dag nuwe dinge.

Wat het jy vandag geleer?

Iets... o ja, dat ek dié figure op die grond wat met steenkool gevul is, swart moes verf en nie rooi nie. Ek het nou die dag geleer dat ek eendag, as ek dood is, 'n wind wil wees. Soms 'n sterk wind en soms 'n sagte wind. Net wind en lug... niks.

Ek glo in niks... wat iets is. Ek het eendag dooie voëls in die straat gesien. Toe wonder ek waar daai voël nou is. Daar was miere in sy binnegoed. Ek wou goed maak oor daai dooie voëls. Iets wat eers geleef het, en toe weer doodgaan. Ek het vir CBS-TV gewerk tydens Mandela se vrylating en toe word mense op die treine vermoor. En daar is al daardie joernaliste wat 'n moerse klomp geld kry en hulle het kar-telefone en kan die ambulans bel, maar hulle doen dit nie. Hulle neem net foto's. Ek het gedink dit is malheid en wreed. Mense gaan mos elke dag dood. Ons is mos maar goedkoop. Miskien is dit die natuur se manier om mense uit te dun... maar dit is nie 'n groovy idee nie.

[In Middeljarige vrou stap in: "Heeey, Waaayne, this place is suuuch fuuuu... Iloove it, Iloove yooouuuu." Wayne lag en verdutdelik die twee Spoomet-skilderye oor treinmoorde. "Ooooraaat... it's nitice." En die vrou loop uit.]

Sofie Matthysen, my ouma, het op 'n kamerpot gesit en toe val sy morsdood neer. Ek was baie jonk. Ek wou sien hoe dit lyk. Die dood, maar toe vat hulle my uit die kamer uit en al die mense kom na ons huis omdat ouma dood is. En ek wou net fun gehad het.

Wat wil jy nog met jou lewe doen?

Alles... geen getalle nie. Ek wil groot, enorme ikone in die see sit. Sodra ek my huurgeld kan betaal, wil ek 'n skool begin om mense te leer hoe om kuns te maak van die rubbish rondom hulle. Soos die blikke en hout en metaal wat in die townships op die vullishope lê. Ek wil 'n skool begin sodat mense goed kan maak en verkoop en geld kan maak. Ek hou van mense leer hoe om goed te maak. As mens iemand leer, dan bevraagteken jy ook heeltyd waar jy is, wat jy dink en hoekom jy só dink.

Wil jy hê mense moet van jou kuns hou? Moet van jou hou?

Hou jy van my?... Nee, ek gee nie werklik om nie. Ek wil hê my paar vriende moet van my hou. Maar ek dink ek is devious. Ek hou van mense. Mense wat 'n sin vir humor het, wat 'n bietjie van 'n edge het. Ek wil net hê, dié mense wat uit die galery loop, moet kyk. Hulle moet nie met soveel vooropgestelde idees na alles kyk nie. My een neef het net een arm. Eers was dit snaaks vir my en later het ek gedink dit is fantasies dat ons verskillend kan wees en terselfdertyd só dieselfde. Dit is sulke klein verassinkies wat maak dat mens jouself moet oopstel vir nuwe dinge.

Staan jy soggens op en dink j'applel vandag gaan ek skilder?

Soms. Met die Zulu Lulu's het ek só gevoel. Ek rook soggens as ek my oë oopmaak. 'n Camel. Vroeër het ek Black Labels gedrink, maar nou laat dit my kots. Ek het gekots toe ek gebore is. Ek en my ma was eendag in OK's in Pretoria. Toe sê 'n vrou: "Ooo, kyk die mooi ou seuntjie met die bubblegum op sy ou truitjie." Dit was pienk kots.

Die Read-galery in Rosebank is 'n lang pad van die downtown-Fig-galery...

Dié plek is baie meer professioneel en baie meer toeganklik as die Fig. Ek dink dit is wonderlik dat my werk hier uitgestal kan word.

So jy gee nie om dat jou kuns hier, in die hartland van die pelsjas-draers, waar gefiltreerde waterdrinkers kuns as "nice" beskryf en R7 000 uit hul agtersakke haal, uitgestal en verkoop word nie?

Nee, dit is wonderlik. Is dit nie al genoeg nie?

KHAN KRAAI KONING

Dis net jammer sy ou vyand kon hom nie takel nie, skryf **TIM SANDHAM** in dié week se **Sportrubriek**

BY die eindstryd om die Wêreld-ope Muurbal-titel tussen Jansher Khan en Chris Ditmar het een Khan-ondersteuner 'n plakkaat rondgeswaai wat die betekenis van sekere Pakistani-woorde uitgelê het. Onder meer het hy beweer dat Khan koning beteken. Of dit waar is of nie, kan ek nie met absolute sekerheid bevestig nie. Wat wel waar is, is dat Khan se heerskappy oor die Australiër koninklik was.

Ek het stilweg gehoop dat Jahangir Khan die onmoontlike sou vermag om deur te dring na 'n eindstryd teen sy landgenoot en ou vyand op die baan, Jansher Khan. Dié plesier en voorreg is Suid-Afrikaanse muurbal-ondersteuners ontnem toe Jahangir hom in die vroeër rondes moes onttrek weens 'n besering. Dit is jammer dat die speler - tot dusver die beste ooit - sy loopbaan op so 'n teleurstellende wyse moes beëindig. Het hy deurgedring, sou hy waarskynlik ook deur Jansher opgefroemel word.

DITMAR, DIE wêreld se nommer twee speler, wat in die vroeë rondes sy teenstanders amper minagend voor hom weggevee het, het met tye so mak soos 'n lammetjie gelyk en met tye so gefrustreerd soos 'n oujongnooi. Hy het nie swak gespeel nie, Jansher het bloot sy spelpeil aanhoudend opgeskuif om alles wat Ditmar probeer het die hoof te bied. Hy het Ditmar se houe geantisipeer en hom uitoorlê deur die mees onverwagte opsie te neem en dit te laat werk. Sy posisionele spel was so goed dat dit vir die res van ons, wat muurbal speel bloot om saam met die manne te kan wees, nie net gelyk het of die bal in stadige aksie beweeg nie, maar ook of Khan met 'n tennisraket op 'n kleiner baan speel.

VERANDERINGS VAN REËLS het die laaste jaar 'n groot rol gespeel in sport. Sowel rugby as sokker het reëls gewysig in 'n poging om die sportsoorte vinniger en meer aanskoulik te maak. Muurbal het om dieselfde redes oorgeskakel na die Amerikaanse puntstelsel. Volgens dié stelsel word punte baie vinniger aangeteken en word die druk verhoog op spelers om

deurlopend te konsentreer. Dit is egter die nuwe glasbaan en wit bal wat muurbal baie meer gewild gaan maak in die toekoms. Nie net is daar nou meer ruimte vir toeskouers by die baan nie, maar die sport het ook makliker geword om op TV te volg. As mense vasgenaël sit voor muurbaluitsendings, is groot borgskappe nie ver agter nie. Die sport gaan beslis 'n bloeityd beleef.

DIE FANATIEKE ondersteuning wat Khan geniet het van die Indiër- en Pakistaanse gemeenskap in Johannesburg was iets om te aanskou. Daar is nie veel Suid-Afrikaanse sportmanne van Indiese afkoms wat werklik uitstekende prestasies behaal nie. Basil D'Oliveira het ons weens apartheid verloor Ramsamy is 'n faktor in SA sport maar nie op die veld nie. Hoewel Amichand Rajbansi gereeld sports maak in die parlement, sal hy nie maklik enige Springbokspan haal nie. Dan is, of was, daar natuurlik Abdul Bhamjee ... maar waar is die ander? Geen wonder die publiek hang die Khans (Imran was ook vanjaar hier) so aan nie.

Die Springbok-krieketspan moet voorbereid wees daarop dat 'n groot deel van die skare die Indiese toerspan gaan ondersteun, en hulle gaan dit nie stilletjies doen nie.

JIMMY CONNORS SE oorwinning oor Martina Navratilova verlede week het eindelijk bevestig wat ons nog altyd geweet het: die beste mans speel beter as die beste vroue. Dit is as mens aanneem dat Navratilova werklik 'n vrou is. Die vertoonwedstryd (die sewe-syfer prysgeld is nie vertoon nie) is gespeel met sekere wysigings wat Navratilova bevoordeel het. Albei spelers het die wedstryd met mening aangepak. Dit was beslis nie 'n sirkus soos wat die Bobby Riggs vs Billie-Jean King wedstryde destyds was nie. Met slegs een afslaan per punt en 'n kleiner baanoppervlak tot sy beskikking het Connors, wat lankal uit die top-twintig verdwyn het, nogtans vir Navratilova goed afgeransel. Mens sidder om te dink wat sou gebeur het as Navratilova geen voorgewe geniet het nie en as hulle vyf stelle sou gespeel het.

DIE LAAGTEPUNT OP TV sport die afgelope week was TV1 Topsport se geredigeerde dekking van die Olimpiese Spele vir paraplê in Barcelona. Dit was 'n kans om te leer en te bewonder, maar die SAUK het dit verspil. Mens kyk met mengsel van verstomming en afsku na atlete wat verskriklik vermink is, maar steeds hul liggame na nuwe perke van uithouvermoë dryf.

Die program is versnipperd aangebied. Daar is gesprong van een sport na die ander en daar is nooit meer as 'n paar sekondes aan enige bepaalde wedstryd gewy nie. Hulle kon net so wel 'n klomp skyfies vertoon het.

Die ergste was die paternalistiese en neerbuigende stemtoon van die programaanbieders. In die naam van Zeus, hierdie mense is Olimpiese atlete, hulle het nie ons medelye nodig nie.

STOOM EN STYL

HANNES MOL skryf in dié week se **Geselsrubriek** oor die Gilde, die Stigting en Naspers

DIE Afrikaanse Skrywergilde se Wes-Kaapse beraad twee Saterdag gelede is gereël as 'n gemoedelike geleentheid op die Belcher-plaas in die Paarl, maar tussen die vriendelikhede deur het die hare soms gewaai.

Die volgende week verskyn die kwaai woorde uit die gilde se vergadering egter toe nie in *Die Burger* nie, al het die boekeredakteur, Wilhelm Grütter, heeldag gesit en kennis neem. Die mosies wat laatmiddag aanvaar is, word genoem, asook Klaas Steytler se klagtes oor taal, sonder 'n weerspieëling van die stoom wat uit die kwaaieste referate opgestyg het. Daar is wel plek vir lang stukke propaganda vir die Stigting vir Afrikaans. Dinsdag dié week verskyn daar 'n rubriek op die boekeblad, vol kwetsende persoonlike verwysings.

Braam de Vries het met die eerste referaat, "Do you sell Afrikaans books?", oor die feit dat mens in die Kaap nou net in Engelse boekwinkels Afrikaanse boeke kan koop, dadelik die strekking van die dag se debat aangedui. Die Afrikaanse skrywer is duidelik diep besorg oor beleid in die organisasie wat die meeste Afrikaanse boekwinkels, koerante en uitgewers beheer.

Die groot vrot het begin met die sluiting van Kaapstad se enigste Afrikaanse boekwinkel, Van Schaiks (deel van Naspers), met plaaslik oorlewende takke in Bellville. In Bellville is 'n klant op 'n keer verwys na die tuinafdeling in sy soeke na Piet Cillié, voormalige redakteur van *Die Burger* en voorsitter van Naspers, se filosofiese essays onder die titel *Eet eers jou rape*.

De Vries kon nie begryp hoe min Van Schaik vir beeldbou omgee nie. Die Kaapse Afrikaner glo die gebrek aan 'n sentraal geleë Afrikaanse boekwinkel in die moederstad is 'n groot knou vir die kultuurlewe, al is die heengegane winkel vir Naspers teen 'n verliesbedryf. Hoekom 'n verlies? Is die verkopers nie dalk swak opgelei en die winkel swak bestuur nie? Is die Afrikaner se mening vir Van Schaik belangrik?

Die boekwinkelman, Hannes van Zyl, het kennis geneem, opgestaan en gepraat, maar geen antwoorde gegee en die sake nie gesalf nie.

Phil du Plessis het in 'n "Manifes vir die vrye boek" soos hy dikwels doen links en regs klappe uitgedeel. Daar is geduldig geluister, maar baie het gedink hy praat twak. Hy dink Naspers het die Afrikaanse skrywer aan die kort hare beet en trek op sadistiese wyse. Maar waar sou Naspers sonder sy skrywers wees en omgekeerd? Afrikaans gaan onder die kommuniste moontlik nog swaarder kry as nou.

Watter alternatiewe is daar as jy met die groot uitgewers en koerantestry het? Ampie Coetzee het in 'n nugtere nabetraging oor Taurus Uitgewers besin dat jy sonder die hegemoniese uitgewers vryheid het, maar finansiële suksel.

DAAR WAS OOK ander sake onder die teenwoordige skrywers. Pieter Conradie het die probleme van koerantensensieskryf bespreek. Wanneer lok die akademiese resensent die leser na die boek en wanneer skrik hy hom af? Klaas Steytler se kommer is skimmel-Afrikaans, die laerklas-mengelmoes van Engels en Afrikaans wat nou van TV tot in literêre werke die hoogty vier. Vir hom is dit 'n stomp instrument wat nie die skeppende gees se vermoëns slyp nie.

Stoom het veral begin opstyg ná Gunther Pakendorf se referaat oor die Stigting vir Afrikaans. Hy was duidelik krities oor die doelstellings en werkwyse van die Stigting. Wat het geword van al die geld wat die Afrikaanse Taalfonds gehad het? Peter Horn van Cosaw het uitgewys dat as die breë Afrikaanssprekende publiek nie verteenwoordigend in die Stigting is nie, dit nooit veel steun sal kry nie. Elsa Joubert meen Afrikaans as alomteenwoordigende tweede amptelike taal sal net weer in swart burgers se kele afgedruk word.

Andrew Marais, direkteur van die Stigting, was daar en het van alles kennis geneem, maar eintlik niks gesê nie.

'N AANTAL MOSIES is sonder veel debat aanvaar: vir 'n Wes-Kaapse streekomitee, oor 'n tydskrif vir skeppende werk, versoeke aan tydskrifte vir boekbekendstellings en oor samewerking met Cosaw en verdere gesprek met die Stigting. In dié deel van die beraad was die kwessie van die boekwinkel weer oorheersend. As aan al dié mosies uitvoering gegee kon word, sal die gilde heelwat hoër geag word.

Toe is verkas na die pas gerestoureerde Onderdalskool (1855) in Daljosaat, waar lede van die Genootskap van Regte Afrikaners toentertyd op die bankies gesit het. Daar is die oggend in *Die Burger* se Woongids voorbrand gemaak. Frans Odendaal, wat al die restourasiewerk gedoen het, het die gildelede ontvang met 'n warm skottel kole in die vuurherd en Kaapse vonkel vir 'n heildronk op vroeër strydery. Daarna is teruggekeer na die Belcher-plaas vir 'n rojale vleisfees en meer van Ronnie Belcher se voorste wyn. Van die vonke en stoom van die debat was daar geen teken nie, net rook oor die vure.

Julle Kapenaars het darem styl, sê die Gilde-voorsitter Alexander Strachan.

'die niceste boude in die industry'

Nataniël is skrikwekkend as hy in 'n slegte bui is, meen **CHARL BLIGNAUT**, wat die kunstenaar, ná 'n opvoering van *Naked*, in sy kleedkamer besoek het.

CB: Hello, kan ek jou interview?
Interviews is deesdae so boring.

N: Wie's jy?

CB: Charl Blignaut. Ek werk vir *Vrye Weekblad*.

N: Jissis fok, jou fokken koerant gaan ek sink voor die maand op is...

CB: Wag, ek wil dit neerskryf. OK, hoe was die show vir jou?

N: Lekker, heerlijk. Dis net bleddie warm en die audience het gevrek.

CB: Dis 'n vreemde audience, so half plattelands.

N: My audiences is altyd weird. Ek hou van hulle. Enigiemand wat 'n kaartjie koop, hou ek van.

CB: Ek't nie een gekoop nie want ek's van die evil, exploitative press.

N: Hmm.

CB: So, bly jy nou in Pretoria?

N: Ek bly net buitekant Pretoria.

CB: Wat's jou probleem met *Vrye Weekblad*?

N: Daai critic, wat's haar naam, wat my show gecrit het? Sy weet niks. Sê vir daai meisie ek gaan haar... Sê vir daai brainless wonder wat kak praat dat sy nie veilig op straat is nie...

CB: Wat's jou probleem met critics?

N: Ek sal jou sê. Ek't ses crits gekry, né. Ek't hulle in so 'n ry gesit langs mekaar. En dit lyk asof dit crits is van ses verskillende produksies in ses verskillende lande. Iemand hier is 'n doos en dis nie ek nie.

(*Laurika Rauch kom binne.*)

LR: I'm in the presence of greatness. Jy's 'n genius, hoor. Ek't net daar aan die kant gesit...

N: Ja, ek't jou gehoor. Jy lag kommen.

CB: So, jy's kwaad vir die press.

N: Man, hulle moan net. Jy kan mal gaan en arty word en copulate met 'n donkie op die verhoog en hulle noem dit teater, maar dra 'n expensive costume dan freak hulle. Hulle noem dit kru. You're not allowed to be well dressed, you have to look like you've suffered. Well fuck that, I wanna be rich.

CB: Do you make enough money from this?

N: Of course, else I'd change my job. But in this country you have to be a politician or a social worker to be allowed to make money.

CB: And the press?

N: They just prescribe what they think. And we performers don't live off a salary or have offices to work at. Nee, fok hulle, vir twee jaar was ek hulle golden boy en nou's hulle moeg vir my. Ek het shows gedoen vir die mense, vir 'n audience en toe ontdek die critics my, en hulle't tekere gegaan, maar nou drop hulle my...

CB: Is daar enige critics waarvan jy hou?

N: Ja, daar's drie.

CB: Wie's hulle?

N: Dis Diane de Beer, ek't respek vir Adrienne Sichel en André le Roux, maar hy skryf nie op die oomblik crits nie.

CB: Hoekom hou jy van hulle, omdat hulle nice goed sê?

N: Nee, omdat hulle ook kak goed sê, maar ek kan dit gebruik...

CB: So, is daar iets nice wat jy wil se?

N: Nie op die oomblik nie, ek's die moer in vanaand.

CB: Oh well, dan gaan ons maar. Bye.

N: Bye. Het jy ten minste van die show gehou?

CB: Ja, ek't dit baie gelaik.

N: Dis 'n nice ou showtjie, né?

CB: Ja, dit is.

N: Jy moet daar skryf dat ek steeds die niceste boude het in die industry.

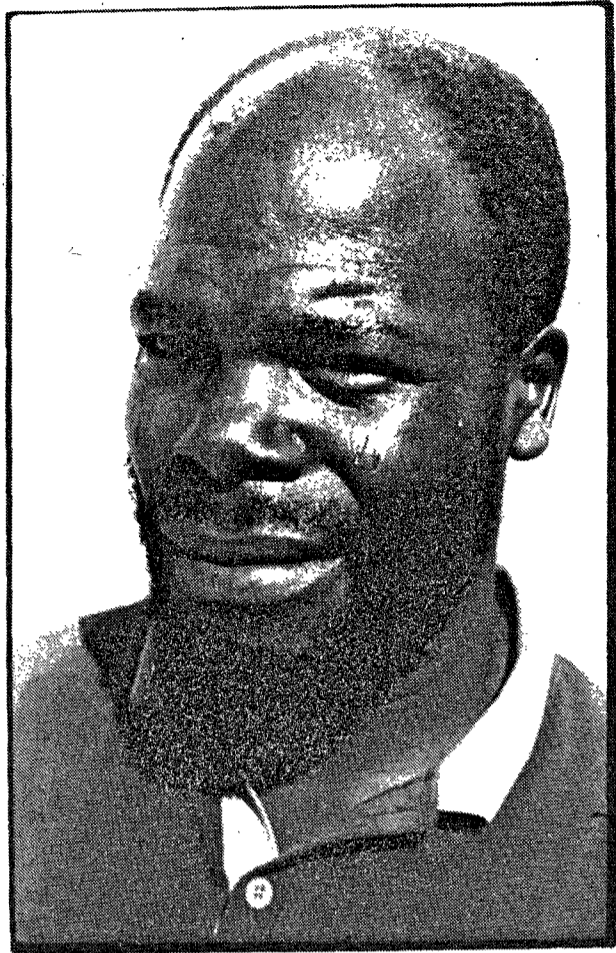

Foto:
Mothalefi
Mahlabe

In gesprek met **Monet en Wenning**

Met die afsterwe van **Thomas Rulani Nkuna** het Suid-Afrika 'n sensitiewe skilderverloor. Nkuna is op 17 September by 'n hostel in Dube vermoore en môre word hy in Venda begrawe. **ELZA MILES** bring hulde

THOMAS NKUNA is 26 September 1959 op Njerere in Venda gebore. Van jongs af het hy daarvan gehou om saam met sy maats kleibeelede te maak. Aanvanklik was dit 'n spelery, maar dit was nie lank nie of almal kon sien dat klein Nkuna hierin uitblink.

In 'n onderhoud wat *Fuba Newsletter* (1991) met hom gevoer het, vertel hy dat dit eers op skool was dat hy besef het sy tydverdryf is "kuns". Op skool het sy tekeninge aandag getrek en in 1982 kry hy 'n beurs om aan die kunssentrum by Rorke's Drift te gaan studeer. Ongelukkig is dit juis in dié tyd dat die Beeldende Kunste-afdeling sluit.

Nkuna besluit toe om - al het hy geen vriende daar nie - in Johannesburg te gaan werk soek. 'n Moeilike tyd breek nou vir hom aan. Snags oornag hy in trokke op Braamfonteinastie. Dalk is dít die rede waarom hy, met sy fyn homorsin, in 1991 een van sy spoorwegpastele *The Trucks I Always Trust* noem.

Daarna word hy 'n wag by 'n magasyn van die OK waar sy tekeninge byval vind by sy medewerkers. Die takbestuurder belowe om Nkuna na die Ndoleni Kollege in Natal te stuur en vir sy studies te betaal. Hy het egter sy aanbod teruggetrek toe hy verneem dat Nkuna sketse van die kopers maak en nie hul kardoese deursoek nie.

In 1984 is hy terug Venda toe om hom verder op skool te bekwaam. Hy was toe in standerd nege. Op 'n dag lees hy in *City Press* van die Fuba-kunsskool in Johannesburg en hy besluit dat dit die plek is waar

hy graag wil leer. Dit sou egter nog 'n jaar duur voordat hy genoeg geld sou hê om dié droom te bewaarheid.

MET DIE intrapslag by Fuba het Nkuna almal beïndruk met sy toewyding en werkywer. In sy finale jaar het hy verras met sy durf om te eksperimenteer in plaas van veilige en geïkte werk vir die eindeksamen in te gee.

Dit was in hierdie tyd dat hy onbevange na die skilderwerk van Pieter Wenning gekyk het. Langsamerhand het hy Wenning se lesse verwerk en begin toepas in sy vertolkings van die plekke wat hy goed ken: hostelle en stasies.

Nkuna het die drif van groei en ondergang in sy pasteltekeninge en waterverwe vasgelê. Sy sieninge van die tuin by Kaserne of die Boksburgse mynhoop tree in gesprek met Claude Monet se tuine.

Kort voor sy dood het hy met sy kenmerkende werklus, tydens die jaarlikse slypskool van Thupelo, die landskap en sy mede-kunstenaars by Broederstroom vertolk. Hy het 18 stukke voltooi. 'n Intensiteit kenmerk omtrent elkeen van hierdie landskappe. Onder hulle is daar twee stukke wat 'n mens terugskouend as sy afskeid kan vertolk want hulle gee 'n blik op plekke van die "anderkant".

Vir Nkuna was sy kuns hoofsaak. Vandaar dat hy kon sê: "So lank as wat ek kan, sal ek kuns maak. Ek en kuns is onskeibaar".

plant 'n boom

Die tambotie (*Spirostachys africana*). Uit: Keith Coates Palgrave se *Trees of Southern Africa* (Struik)

Al ooit in die veld gesit en 'n boontjieagtige saad verby jou sien spring? Dan is die kans goed dat jy naby 'n tambotie gesit het, want dié bome is een van die springboontjiebome: die saad word deur die larwe van 'n sekere grys motjie geannekseer wat deur middel van spasmodiese bewegings die saadjie 'n paar sentimeter die lug in kan skiet.

Die tambotie (*Spirostachys africana*) is 'n boom van by die 10 meter hoog met 'n geronde kroon. Die bas is donkergrys tot amper swart, skurf met reghoekige stukke wat afskilfer. Tamboties het baie klein blommetjies wat in lang katjies van tot 3 cm in die oksels van die kenmerkende rooierige skutblare gedra word. Elke blomaar bestaan gewoonlik uit talle manlike blommetjies, maar daar kan 'n paar vroulike blommetjies aan die basis daarvan wees. Die liggroen ovaalvormige blare verkleur van heldergeel tot bloedrooi in die herfs, waarna hulle vinnig afval. Die tambotie se vrug is 'n kapsule wat uit drie lobbe bestaan wat in die somer oopbars en sy sade die wêreld vol laat spring.

Dit klink nog alles baie mooi en onskuldig, maar pasop vir die tambotie. Dié is nie 'n boom waarvan jy aftreksels maak vir dié of daai kwaal nie; dis nie eens 'n boom waarvan jy aan 'n blaartjie suig as jy dors is, of dalk 'n vuurtjie maak om vleis op te braai nie. Tambotiemelk (die boom is lid van die *Euphorbiaceae*) is uiters toksies en 'n oeroue gif wat aan pylpunte gesmeer is.

Die hout - dig, hard, swaar en duursaam - word nié deur termiete of houtboorders aangeval nie en wanneer jy daarmee werk, moet jy versigtig wees om nie van die saagsels in jou oë te kry nie. Die hout is nie geskik as brandstof nie. Aanvanklik gee dit 'n verleidelik soeterige reuk af, maar later lei dit tot naarheid en hoofpyne. Ek het al stories gehoor van 'n geselskap jagters wat nikswetend 'n tambotiepapspaan gemaak het en ongelukkig nie lank genoeg geleef het om te vertel hoe die pap gesmaak het nie. Die hout is so toksies dat jukke daarvan sere aan die osse se nekke veroorsaak. Plaas 'n stukkie tambotiehout in jou klerekas en geen insek sal naby jou kispak kom nie.

Palgrave sê dié bome maak pragtige meubels hoewel groot stukke hout nie maklik bekombaar is nie omdat die stamme dikwels hol is. Die hout is so te sê onvernietigbaar - houtmonsters, nog in 'n goeie toestand, wat by die Zimbabwe-ruïnes opgetel is, se ouderdom is deur middel van koolstof-datering bepaal: tussen 1 240 en 1 530 jaar oud. - RYK HATTINGH

harridans restaurant

at the market, bree street, newtown

SAFE PARKING AVAILABLE

FYNPROE

NETTIE PIKEUR

Viskos vir die somer en galjoen vir die skilpad

OP pad na Montagu bloei die besembos, ek verduidelik vir die Ingelsman dat die Watsonias selde soveel verskillende kleure saam maak, en ons praat oor viskos.

Hy het in die oorlog grootgeword, en snoek was rantsoenkos. Dit was 'n ander soort snoek as die soort wat ons ken, ek meen nader aan makriel, en hulle het dit gehaát. Die vis is gemash en toe in sulke hompe met aartappel opgedis, en vrind Anthony gril nou nog as hy daaraan dink, 40 jaar later.

Hy het erg skuins gekyk na die lang, plat bevrore snoek wat ons in die lekker viswinkel by die Waterfront gesien het, en was glad nie oortuig dat dit die beste manier is om seker te maak die snoek wat jy koop is vars en nie pap nie.

En dit verg 'n hele verduideliking oor wat vars of pap snoek is, en toe praat ons liever oor galjoen, want arme Anthony begin groen om sy kiewe word. Ek vertel van galjoen wat die lekkerste vis is wat jy NIE kan koop nie (nee, dier, jy kan dit nie koop nie, iemand moet dit by 'n galjoengat vir jou gaan uithaal). En sowaar, op Montagu van alle plekke, reg waar die Kleinkaroo begin, haal vriendin Nita nie een nie, maar twee galjoene te voorskyn. Hulle het sy die vorige aand gebak, net so in foelie toegedraai, met 'n bossie vinkel-en-pietersielie in elkeen, en wat oorgebly het, het sy in die yskas weggepak. Toe ons daar aankom, net betyds vir 'n piekniek in die kloof agter die Ou Dam, was daardie galjoen se jellie mooi styf en helder deurskynend, die ryk, olierige vleis met sy swart marmerdraadjies ferm en nog sag, en dit was heerlik met 'n mayonnaise-sousie en brood.

Op pad terug van die piekniek het ons 'n vreeslike groot skilpad teëgekomp, so 'n kniehoogte-knewel. Mies Pikeur, wat teoreties gek is na wildlife, skrik ietwat en vra een van die kleingoed of dit nou 'n wilde skilpad is of wat. Ja, sê die klein paman, hy is BAIE wild, moenie hom vis voer nie. 'n Skilpad wat galjoen eet, was vir ons te veel en ons moes botstilstaan van die lag. Salige somerpiekniek.

Terloops, by die vis het ons leftover lemoenslaai geëet met feta-kaas, olyfolie en gekapte ui. Probeer dit gerus, dit is 'n heerlike ongewone kombinasie, veral die tweede dag, en ruik hemels. Die res van die vis - en teen daardie tyd was dit sowaar net bek en grate, want mies Pikeur eet mos viskoppe, oge en al - het Nita in die pot gedruk met water, krui, sout en peper om 'n lieflike visafreksel te maak - waste not, want not.

DIE DING VAN galjoen is, dis skaars en duur, en jy kan maande daarna verlang voordat jou geliefde sy visstok uithaal en Struisbaai toe ry. Intussen eet ons maar stokvis, niks daarmee verkeerd nie, en dis elke dag by die supermark of by jou viswinkel beskikbaar. 'n Bevrore pak vis is handig in die yskas, en dan maak jy 'n klassieke vispastei.

Ons het na die kuier op Montagu ook 'n draai op Barrydale gaan maak, en daar het vrind Raymund my weer 'n bos pietersielie in die hand gestop wat so geurig was dat ek die hele pad terug Kaap toe met die venster oop moes ry. Die pietersielie was wonderlik in die pastei.

VISPASTEI

Kook 500 g skoon stokvis saggies in melk en 'n knippie sout en 'n klont botter by. Giet die sous af en hou. Vlok die vis terwyl jy seker maak dat elke stukkie vel en graat verwyder is.

Maak 'n witsous van botter, meel en die visstock, en voeg melk by om dit mooi glad maar dikkerig te kry. As ek room het, gooi ek 'n skoot by, somer vir die ryk. Proe vir sout en peper, en haal van die hitte af. Kook intussen 3 eiers tot hard.

Rasper minstens 1 koppie sterk cheddarkaas, voeg 1 teelepel mosterd by en roer by die witsous tot die kaas smelt. Nou voeg jy die gevlokte vis en sowat 3 eetlepels fyngekapte pietersielie by en roer liggies deur.

Skep die vis en lae hardgekookte eierskywe in 'n gesmeerde oondskottel, en strooi broodkrummels bo-oor, wat mooi bruin sal word in die oond. Bak die vispastei vir sowat 25 minute tot dit borrel.

Sit voor met mash, natuurlik, en tamatieslaai.

Party mense noem die gereg visbobotie en gooi die tradisionele melk-en-eiermengsel bo-oor. Ander voeg rou eierdooiers by die vismengsel om 'n gereg meer soos 'n soufflé te skep. Daar is baie weergawes, maar dit is altyd vir kinders lekker en is gesond saam met die slaai. Laasgenoemde oorwegings tel baie wanneer dit somer word - het ons so baie geëet toe ons sewe jaar oud was?

ONS MAAK NIE dikwels brejani nie, ek is nie gek na die mengsel van rys en vleis en speserye so deurmekaar nie. Maar nou die dag kom ek die resepte vir visbrejani teë en dit was heerlik, gemaak met 'n stuk geelstert wat ek goedkoop by die viswinkel gekry het.

VISBREJANI

Braai 3 fyngekapte uie en knoffel na smaak in olie. Roer by 'n halwe teelepel borrie, fyn rooirissies na smaak, 1 teelepel masala, 3 geskilde gekapte tamaties, sout, 1 koppie rou rys en 2 koppies water. Roer af en toe tot die water byna weggekook is en jy 'n heerlike geurige mush in die pot het en die rys gaar en nog korrelig is.

Sny vis in blokkies en voeg by die mush om gou gaar te stoom. Moenie te veel roer nie. Skep 'n groot klont botter by die brejani, en bedek die pot met 'n vadoek en 'n deksel sodat die rys heeltemal gaar stoom en die vis sag word. As jy amandels of ander neutte het, braai in 'n bietjie botter en strooi oor die brejani. Maak 'n paar sambals of slaai van dinge soos piesangs met gewone joghurt, komkommers met asyn, tamatie en 'n fyngesnipperde ui of 'n blaarslaai.

Groentamatieblatjang sal jy self moet maak, maar dis nog steeds die lekkerste blatjang hierby. Anders sit jy Mrs Balls voor, net so in die bottel.

Goeie partytjiekos as jy self wil saamgesels en skilpadstories vertel wat niemand glo nie.

Politiek **sonder** gobbledygook

'N INTELLIGENTE program vir die ingeligte kyker - 'n seldsaamheid op TV. Dit is wat met TSS se nuwe tweeweklikse reeks *Let's Talk Politics* beoog is en waarin die program, dankie tog, met vlieënde vaandels slaag.

Dit is een ding om te sê jy beplan 'n program wat in gemaklike, verstaanbare taalbegrippe - in dié geval politieke begrippe - gaan verduidelik en 'n gans ander om op dié manier nie die kyker se intelligensie te onderskat óf aartsdroog en vervelig te wees nie. *Let's Talk Politics* het met sy eerste aflewering Dinsdagaand in nie een van dié twee slaggate getrap nie; trouens, aanbieder Robert Shire van die Universiteit van Kaapstad het dit sommer vroeg al duidelik gemaak dat hy en sy twee gaste, Marinus Wieggers van Unisa en David Welsh, hulle bes gaan probeer om sogenaamde dubbelpatery en "gobbledygook" te vermy.

Die onderwerp van die eerste program was wat onder die begrip "federasie" verstaan word. Ná 'n aanvanklik erg sensuweë inleiding het die gesprek algaande al beter gevlot en het heelparty ongewone punte ter sprake gekom. Só is daar die ironie dat Suid-Afrika in 1910 voor die keuse van 'n federasie gestaan het, maar daarvan weggedraai het - 'n pad wat uiteindelik tot apartheid en ons ampse ondergang gelei het. Vergelykings is getref tussen ons situasie en dié in ander federale state, terwyl die deelnemers ook gaan kyk het na die redes vir organisasies soos die ANC en PAC se besware teen 'n federasie.

Enige kyker wat 'n klein bietjie belangstelling het in wat in die wêreld om hom aangaan, sal die program nie net geniet nie, maar dit ook prikkelend en boweal insiggewend vind.

Top Billing met top-aanbieders

Met Arnold Vosloo wat uit Hollywood bydraes gaan stuur, Neil McCarthy en Michelle Garforth as anker-aanbieders, en Joanna Weinberg as "veld"-verslaggewer het TV1 se nuwe *Top Billing*, wat vanaand om 6.15nm begin, een van die beste aanbiederspanne wat ons in jare op TV gehad het.

Boonop doen gerugte reeds die rondte dat kostes nie eintlik 'n faktor was toe 'n begroting opgestel is vir dié vermaaklikheidsjoernalprogram, wat gesamentlik deur sy regisseur Patience Stevens (voorheen van *Graffiti*) en die SAUK se interne vervaardigingsmaatskappy, Safitel, gemaak word. (Daar word selfs gepraat van iets soos R2 000 per minuut, maar amptelik is dit as "onwaar" verklaar.)

Danny Fourie van TV1, *Top Billing* se toesighoudende vervaardiger, het in die week gesê met dié program wil nie op die tone van 'n kunstprogram soos *Kuns op Een* of ander vermaaklikheidsprogramme getrap word nie. *Kuns op Een* is vir die reeds bekeerdes, sê hy. Met *Top Billing* gaan eerder gefokusseer word op die meer algemeen gewilde vermaak wat in die naweek beskikbaar is - hetsy dit flieke, teater, of ongewone tentoonstellings is. Dié program wil probeer om die man wat reeds 'n liefde vir teater het, maar minder dikwels daar uitkom, te prikkel om meer dikwels te gaan.

Die groot verskil tussen dié program en 'n program soos *Sundowner*, wat voorheen in dié spitskyktyd uitgesaai is, is dat *Top Billing* nie ateljee-gebonde gaan wees nie. Daar is geen stoele, koffietafels, blommerangskikkings of waterkraffies nie - aldus Danny. Die fokus sal eerder wees op die insetsels, wat deur al drie aanbieders aangebied sal word en uit plaaslike en aangekoopte internasionale bydraes sal bestaan. Buiten Arnold, wat gereeld uit Hollywood brokkies en nuus sal aanstuur, onderhandel *Top Billing* nou ook met iemand in Frankryk met die oog op 'n gereelde "buitelandse" aanbieder.

Onderhoude met bekendes in die vermaaklikheidswêreld sal buite of in die betrokkenes se werkplek gevoer word.

Flieks, musiek en teater is nie al waaroor *Top Billing* kykers sal inlig nie. Daar sal ook restaurantresensies wees, met gereelde bydraes vanuit al die groot stede, 'n boekeoorsig met die klem op gewilde, of ongewone boeke, en musiekvideos.

Kyk 'n mens na dié inhoud is dit onvermydelik dat daar

iewers tussen *Top Billing*, *Ses op Een*, *GMSA* en *Kuns op Een* (veral nou dat so hard probeer word om met die eerste helfte van dié program en 'n hele rits nuwe, jong gesiggies die kunste meer toeganklik te maak vir Jan Alleman) oorvleueling gaan wees. Maar, aan die ander kant, lank leef gesonde mededinging. Dis immers die kyker wat op die ou end baat.

Akteurs: pennie 'n dosyn?

Verfilming aan *Sonkring II* het pas begin, maar skrywer Jan Scholtz het 'n probleem gehad: twee van die hoofspelers van die eerste reeks is in *Egoli*. Wat gemaak? Geen probleem nie... Een neem 'n detour en vir die ander word 'n

plaasvervanger gekies. En sommerso, toe skrywer Jan Scholtz een oggend brekfis-TV kyk.

So twee weke gelede het Nan Hamilton deelgeneem aan die Israelse regisseur Shalom Kenan se klein improvisasietheater op *GMSA*, waarin kykers self 'n soap moes skryf en telkens die volgende stukkie intrige moes inbel. Wat die program egter uitgesonder het, was nie die ongewone idee nie - maar dat twee van die vyf deelnemers verslaap het.

Dit het Jan Scholtz se aandag getrek en toe hy Nan sien, het hy dadelik vir Bob Riley, die nuwe regisseur vir *Sonkring II* gebel en gesê hy het sy nuwe Dina. Nan neem nou die rol oor by Chantelle Stander.

AS U WIL UITVIND HOE ARBEID
REGTIG WERK, REGISTREER VIR
UNISA SE ONTWIKKELINGSPROGRAM
IN ARBEIDSBETREKKINGE (OPAB)
REGISTRASIE SLUIT 27 NOVEMBER.

Een van die mees produktiewe bydraes wat u tot die veranderende saketoneel in Suid-Afrika én u eie onderneming kan maak, is om die dinamika van arbeidsbetrekkinge te begryp. En die beste manier om dit te doen, is deur Unisa se OPAB.

Die OPAB word deur Unisa se Nagraadse Skool vir Bedryfsleiding (SBL) aangebied en is in 1978 aan die sakegemeenskap bekendgestel as die eerste arbeidsbetrekkinge ontwikkelingsprogram van sy soort.

Sedertdien voorsien dit doeltreffend in die behoeftes van lynbestuurders, personeelbestuurders, bestuurders in nywerheidsbetrekkinge, konsultante, vakbondlede en entrepreneurs deur 'n teoretiese benadering met praktiese kennis oor dag-tot-dag situasies te kombineer. Deeltydse studieskole, 'n kenmerk van SBL se afstandonderrigmetodes, bied lesings aan deur akademiese leiers en gassprekers uit die vernaamste vakbondgroeperings, die Nywerheidshof, werkgewers en werkgewergroepe.

Die program duur 9 maande en begin op 1 Februarie.

Neem die voortou met Unisa se OPAB. In die nuwe Suid-Afrika is dit 'n vereiste.

Om u arbeidsbetrekkinge vir u te laat werk, skryf asseblief aan: Mededirekteur: OPAB

SBL Unisa

Postbus 392

Pretoria 0001

Of skakel Deanna Voget by (012) 322-6777 (Faks 012-320-0421)

LEIERSKAP IN DIE PRAKTYK

Soos 'n gangster met 'n tommygun

MORSDOOD VAN DIE HONGER

Deur Kerneels Breytenbach
Human & Rousseau, 1992

CHARLES MALAN

AS jy satire wil skryf, het die grootmeester van die satire, Etienne Leroux, koelbloedig gesê, moet jy bedoel om dood te maak. Morsdood. En as jy Kerneels Breytenbach 'n pen in die hand gee, het jy 'n Chicago gangster met 'n tommygun toegerus, glo my vry.

Hierdie woestaard pot alles wat beweeg in sy debuutbundel kortverhale, maar álles, soos 'n knaap wat 'n rollie vir krismis gekry het. ET, natuurlik, PW en sy nagtegaal Rozanne, natuurlik, ministers wat ontug en tee geniet, gays wat allerlei speletjies met honde reël, die lunatic fringe, evangeliste, telepatiste, luisterliedjiekramers, lyke en "Goeiste aarde... 'n gay buikspreekende konstabel" (p 72). Natuurlik.

En net sodra die leser begin voel dat ons darem eens te veel met sitting ducks in dié shooting gallery te make het, word sy/hy skokkend verras deur die terroris Breytenbach (Breytenbach die tweede; dié een het met perfekte tydsberekening gewag totdat 'n algemene amnestie hom kon vrywaar teen gevangenisstraf, Aksie Morele Standaardisering en moordbendes).

Weet u op wie trek hy met sy bloedigste sarsie los, liewe niksvemoedende leser? Op Christus. As u my nie glo nie, lees self "Die manne wat tel". Christus jaag kersiesnaps met bier af saam met sy dissipels in die kroeg, "neuk altyd met die apostels se vroue" (p 91) hoewel hy getroud is, bedryf selfs orgieë, vloek soos 'n visserman en word deur Judas met die dood gedreig omdat hy met sy vrou gelol het! Troes bob. Professor Morkel, slaap jou wagter op Sionsmure?

GOED, DIE SINIESE, slinkse, sluwe, slymerige satirikus speel wel met 'n stuk skelm skadeloosstelling in sy skerpsinnige slotsin, literêr uitgeslape kritikus wat hy is. Maar dan is die skandelige skade klaar aangerig. Ek meen, 'n mens se willing suspension of disbelief mag jou darem ook nie hel toe voer nie. Selfs satiriese stories is subliem serieus. Hierdie ou sou nie die eerste Rapportprys by kragdadige Koos Prinsloo kon afneem nie, glo my. En as hy nie die baasuitgewer van sy eie slapbandboek was nie, het ons met die soveelste skandalige hekwagterskandaal gesit.

Ernstiger, nou. 'n Mens lag jou in 'n kokon in oor die noukeurige gedokumenteerde verslag van die alternatiewe groep Jan van Riebeeck and the

1820 Setlaars se gesing in die Dal van Doodskaduwee, veral oor die subteks van die voetnote, oor die singende lyk, die wolfhond wat op die bebloede gay pis, die plaasvervanger vir die verkrampte PW wat ná sy skokkende hervormings uitgevang word omdat hy een dubbelken te min het, die pompemde minister, die kwylende evangelis.

En sodra jy gemaklik begin lag, stuur Godfather Kerneels sy goons in. 'n Konferensie van telepatiste se telepatiese lyne kruis met die evangelistiese orgie van broer Shawn wat Die Seun aan die woord stel om in omgekeerde tale te spreek en krankes te bedonner. (André le Roux het blykbaar na dieselfde evangelis geluister.) Hier is geen voetnoot om die arme leser te help om die agterstevoor Engelse lirieke van Die Seun te ontsyfer nie; selfs nie 'n spieël help nie, maar die leser sit maar elke sin soos 'n aap en rekonstrueer omdat jy te bang is jy mis iets.

So is dit seker bedoel, om die aandag as 'n amulet of besweringsmiddel van die satiriese Godslastering af te lei. Miskien is jy buitendien nie veronderstel om te lag wanneer die telepaties befonkfaaide ketelmaker te midde van die historiese Satansbeswering die gees gee (no pun intended). Satire wil bekeer en hervorm, eintlik dodelik ernstig.

HIER IS SNAAKSE goed (ook), hoor, ná die aanvanklik sombere heldeverering van oom Paul wie se mag en wysheid in sy stiksienigheid verskuil was. Kekkelsnaakse jukstaposisies, hygsnaakse taligheid. Maar waar daar aan die begin van die bundel (veral in die uitstekende titelverhaal) nog heelwat van 'n ironiese afstand is, raak die stories in toenemende mate bloot - wel, snaaks.

Die Satirikus gaan soos die Wit Wolf glimlaggend ongesteurd voort om diegene van wie hy nie hou nie, af te maai: gays, politici, teatrale vermaaklikheidssterre, evangeliste, dwepers, Boere, dekadentes... Die probleem is dat satire altyd 'n morele onderrok laat uithang omdat dit normatief en implisiet regstellend van aard is. Terwyl sommige lesers dus gaan juig oor die gewaagde massamoord, gaan ander - veral diegene wat nie mal is oor stereotipes nie - begin wonder oor die knusse middelklas moraliteit van Die Satirikus. Ouma, hoekom is jou tande so lank?

Ten spyte van die skote op die wrede werklikheid en goormense, keer fiktiewe tipes in verskillende verhale terug. Juis daarmee word die selfgenoegsame afgeslotenheid van die moordtoneel beklemtoon. Die ontugtige minister se: "ons is eintlik almal goeie mense" (p 20).

Maar heiden, hartjie, laat niemand tog begin dink ons toegekoekte samelewing het nie so 'n boek nodig nie. Koop dadelik, verslind, herken almal wat jy so lief is om te haat, skinder by cocktails. Hy kan inderdaad skryf, hoor, Kerneels die Kat. Tog jammer dat hy (effens katvoets) in die spore van Hennie Aucamp, Koos Prinsloo en André le Roux moes naloop. Nog erger, in die spore van die grootmeesters, André Letoit, Johannes Kerkorrel en RR Ryger.

- Dr Charles Malan is aan die RGN verbonde

2 lives

THE ANDY WARHOL DIARIES

Ed Pat Hackett
Warner Books, 1989

THE ORTON DIARIES

Ed John Lahr
Minerva, 1986

CHARL BLIGNAUT

BY November 1976, Andy Warhol and Pat Hackett began the daily ritual of recording the events of Andy's previous day over the phone. The resultant diary proves more a record of social engagements and petty spending than it is a revelation of the workings of the artist's mentality. The Warhol myth is given a new edge, but the enigma that feeds it remains solidly intact - a man who claimed to shy away from public attention while drawing every essence of his existence from it.

The diaries end abruptly on Tuesday February 17, 1987. That Friday Warhol was admitted to hospital complaining of pain and on Saturday his gallbladder was removed. He was convinced that he'd die, but seemed to be recovering well by that evening. He died early the following morning.

The Andy Warhol Diaries span some 800 pages and, although hardly intellectually taxing, are a mammoth read. The years that they record paint some of the lesser scenarios of the Warhol story. The two factories they play off in are no longer the amphetamine and Pop Art arenas of the Sixties. He was now the pale man in black polar neck sweaters, sneakers and large white wigs.

Andy had stopped making his films and was no longer surrounded by his superstars. Gerard Malanga, his most noted art assistant, had moved away from the clan. Brigid Berlin was still hanging around though, doing clerical work, knitting and breaking her diet. (And if you ever want to know what's wrong with you, don't look in a mirror, just give Brigid a glass of wine and she'll tell you: "Your wig's on crooked.") The kids at the factory were now working on his *Interview* magazine and, with Fred Hughes, the art side of things had become a massive commercial project. Warhol was constantly assessing the market and auction value of his work, distraught that he wasn't selling at the highest international standard and threatened by the new kids doing better than him.

Early in 1968, Warhol had survived an attempt on his life, but it proved a turning point for him. He was shot by a militant feminist called Valerie Solanis. He was seriously wounded in the stomach, the headlines read: Pop Goes Pop Artist! He was patched together, but he never got over it. The Andy in his diaries is a man terrified of being attacked by some or other sicko celebrity hunter or groupie. Like any good superstar, he needed a body guard wherever he went. He was scared of hospitals, of cancer, of going bankrupt, of contracting AIDS (in the early days of the diary it's still referred to as "gay cancer" and was believed to be caused by poppers). So, on one hand the diaries sketch a portrait of a largely neurotic social entity. The scared star frowning in mild confusion and perpetually harassed. A hero that can prove to be quite irritating.

ON THE OTHER HAND, the Warhol philosophy (Popism) was essentially American hype. And it had balls, it had the vision to consume the imagination of its public, to use American capitalism to its finest advantage, to eradicate the strong intellectual high ground between the artist and his public. Warhol was a character, reported on in gossip columns, endlessly interviewed and filmed. He seemed never to run out of ideas because he appreciated that the market for fine art was miniscule in comparison to the sales pitch of cult actors, TV programmes, film, magazines, superstars and icons. He is arguably the artist who rode most successfully on the image of the artist as personality and vice versa. And in this regard the diaries offer a

The ENGLISH LITERACY PROJECT (ELP) is a non-profit educational organisation in the field of adult basic education (ABE). ELP is currently producing an English Literacy and Numeracy Course for Adults. We have a vacancy for a:

DESIGN AND PRODUCTION MANAGER

The successful applicant will have:

- A formal graphic design qualification;
- Several years of experience in production of magazines and/or educational publications;
- Knowledge of the production process and how to manage it.

The work involves:

- working with writers on the visual conceptualisation of workbooks;
- designing page spreads in the workbooks;
- creating a streamlined work process;
- managing the work of two production people;
- conceptualising and commissioning visuals;
- ensuring that the production process keeps to tight deadlines and stays within its budget.

Annual salary R50 000, plus medical aid and provident fund.

Apply with CV before 15 October to: The Managing Editor, Basic Course, ELP, 314 Dunwell House, 35 Jorissen Street, Braamfontein, 3001, Johannesburg.

after death

comprehensive, if inadvertent insight into the workings of Warhol as a social gamer. They also

provide that Warhol kick: celebrity gossip. And so much of it that the diaries spent four months on the *New York Times* bestseller list. Although he dreamed of Hollywood, Warhol knew that New York was where it was at. His circle of friends were the trendiest celebs in the trendiest city in the world. And they were all potential portrait material.

The diaries buzz with social anecdotes and observations.

There's the fashion world, mega-designers Stephen Sprouse, Halston and Calvin Klein and the competition between them. And the models - "They just talk that baby talk; you always know you're talking to a model" - and the endless openings and cocktail parties - "I always carry two drinks at a party, that way if I want to avoid someone I can just say I'm looking for someone else". There were the singers and their groupies, Mick Jagger, a young Madonna - "She was drawing cocks on Futura's pants" - Tina Turner, Boy George, intimacy with Liza Minelli, Debbie Harry, Grace Jones. Writers Tama Janowitz, Truman Capote and Tennessee Williams - "How could Tennessee choke on a bottlecap, do you think?". Fellow artists Keith Haring, Jean Michel Basquiat, Rauschenberg, Julian Schnabel... - "And I walked about saying, 'Great. Great.' wishing it was my work". Sportsmen, socialites, politicians, presidents, editors, producers, pretty kids. And every film star in town.

The place where it was all happening was wherever the hippest club in Manhattan was at the time, Studio 54 or Xenon or the latest restaurant. There's also a record of Warhol's travels and photo shoots and his weekends at his beach house in Montauk.

What there isn't is an intimate emotional portrait. There's not even much suggestion of his love life, just brief allusions to a painful separation from Jed Johnson and an infatuation with film producer Jon Gould, but that's about it. And there's very little that points to an understanding of how the man's mind worked.

The reaction to *The Warhol Diaries* was mixed. The press raved about its sensationalism and its decadent portrait of the glitterati. Art critics found it largely ineffectual, yet appreciated its endorsement of the Warhol aesthetic. Close friends got hurt, Lou Reed stated that it was "not a worthy epitaph". Ultimately, however, it's another successful commercial sale dredged up from a lifetime of watching and operating the Warhol way - life, art, who knows.

Riding the wave

PLAYWRIGHT Joe Orton kept a diary from January until August 1967. Having won the Evening Standard Award for Best Play of 1966, his career was finally taking off and the West End greeted him with open arms. He was at his peak, considered himself the sexiest playwright alive and continued to stir shit wherever possible. He lived with his lover Ken Halliwell in a small bedsitter in

London and typed his diary up religiously, leaving it open on his desk for Halliwell to

read. The contents are hardly shy.

In the diary Orton gives a useful account of the struggle to make the most of the theatre scene, of his method of writing and his inspirations. There are people and places of interest: attempting to work with The Beatles, with temperamental actors, to deal with his working class family

and Britain's moral rigour. Then there's what sells books - the accounts of sexual encounters in just about every urinal in greater London. Sex, fondling and blow jobs with workmen, professionals, dwarves, pretty boys in Tangier (where he and Halliwell spent a holiday). The Tangier journals form the central section of the work and also the most tedious. There's only so much you can take of sunshine, sex and hash.

Back in London, the relationship wasn't going well. They were fighting and Halliwell's dreams of success had been all but devoured by Orton.

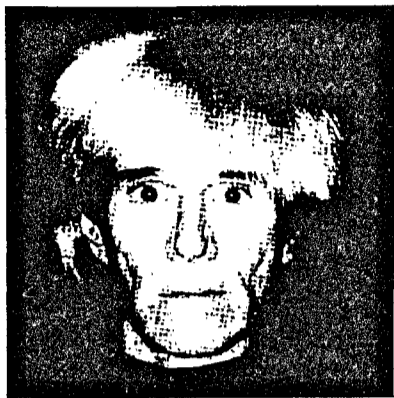
On August 9, 1967 Halliwell smashed the right side of Orton's skull in with a hammer and then took pills, committing suicide. A note said that the diaries would explain all, ensuring their immortality in telling the heart-wrenching tale of talent cut down in its prime. The diaries

themselves thus offer a suitably dramatic portrait of a highly talented writer. That's fine.

A PROBLEM with the work is not the diarist but rather the editor. Official Orton biographer, John Lahr, has ridden a useful wave on Orton's death. His biography of Orton, *Prick Up Your Ears* (ears - get it?), the film of

the book, the play of the book, the play of the diary (*Diary of a Somebody*), editing the complete works and the diary have ensured a solitary approach to interpreting Orton's life.

Simon Shepherd presents the problem most clearly in *Because We're Queer*. It goes like this: Lahr offers Orton from a distinct white heterosexual perspective. His references and approach suggest a more than subtle intolerance of gays, particularly Halliwell, who develops the proportions of a monster and whose side of the story is ignored. It's OK about Orton, though, he's an artist, but not the others. At the same time, however, Lahr rides the gay wave as well, knowing who his largest readership is. Lahr becomes reminiscent of that school of English biographers who wouldn't even initially discuss the homosexuality of, say, Walt Whitman. It seems that even a diary can't be trusted to portray the objective facts of the matter of life and, in relation, art.

Was dit nie vir ou Murray nie...

Só word die leser 'n slagoffer sowel as 'n geweldenaar, skryf **LIBERTYN**

SOOS wat *Huisgenoot* die wellewende liefdes-wel-en-wee van Braam Kruger en Grethe Fox of die prinses van Wallis se misstappe in 'n perdestal as episodes uit 'n kasteelromannetje aan die leser voorhou, só organiseer die tydskrif sy verhaale oor dood, blindheid en kanker op die prinsiep van die populêre *penny horrible*.

Meer as 'n kwart miljoen mense skaf weekliks dié soort leesstof ter konsumpsie aan, en vir elke koper is daar nog drie nie-kopende lesers. Dis nou afgesien van die 232 000 mense wat *You* in huis haal. (Gerugte dat daar ook 'n weergawe vir die Kleurlingmark genaamd *Djulle* die lig gaan sien, skyn ongegrond te wees.)

Die "ware lewensdrama" oor "die verskriklike wraak van twee mishandelde susters" in die uitgawe van 10 September, een week later insgelyks die "ware lewensdrama" oor die waansin van Nicola Owen - "heeltemal onregeerbaar" was dié arme meisie, ook vol "broeiende onheil" - sou deur twee miljoen mense gelees kon gewees het.

Dis met die besef van 'n menigte mee-lesers dat 'n mens dus begin lees aan die drama van vroue- en kindermishandeling en die daaropvolgende wraak in die uitgawe van 10 September. Só begin dit:

"Die gille is lank en bloedstollend, oorverdowende pynkrete wat die nag deurklief. Dan is dit stil, 'n paar minute genadiglik doodstil. Nou nog 'n gil. Dié keer nog afskuweliker as tevore."

Dis amper die begin van 'n roman wat in die genre Goeie Gewilde Afrikaanse Prosa, ofte wel GGAP, nie heeltemal die paal gehaal het nie. Die leser word onmiddellik in medias res geplaas, ingesleep in die volgehoue, morsige geweld wat hierdie "ware lewensdrama" kenmerk.

DIE EEN WAT hier vertel, ken die elementêre truuks van die populêre gru-roman, soos die kort sinnetjie wat die spanning verhoog, die hardhandige werkwoord, die lugubere adjektief. "Maar dan hoor hulle swaar voetstappe op die trap. Met *betraande* gesiggies lê hulle in die bed en luister. (...) Die deur bars oop. (...) Sy sien die haat in sy bloedbelope oë."

Die arme, weerlose kinders tog! As jy nooit self iemand slaan nie, nooit self geslaan word nie, kan jy deelnemer en mee-genieter word van hierdie drama wat êrens in Engeland sou plaasgevind het. Ek haal vir u nog twee tipiese voorbeelde aan:

"Hy gryp sy vrou stewig aan die hare vas en stamp haar kop teen die wasbakrand. Haar tande kraak wanneer hulle die metaal tref." Of: "Maw mik sy eerste vuishou reg na Beryl se gesig. Die bloed bars uit haar neus. Dan reën die houe op haar lyf".

In die loop van hierdie sweterige, opgejaagde vertelling word geweldenaar Thomas Maw vir die leser iets wat tot elke prys uitgeroei moet word. Ek stel my dus ten minste 'n miljoen "Goed sol"s of 'n landwyse sug van verligting voor by die lees van die laaste paragraaf:

"Anette vat die wapen en kap die 15 cm lange lem in haar pa se nek. Dit sny die hoofslagaar af en die bloed spuit oor sy vrou en dogter. Anette steek hom nog 'n paar keer met al haar mag. Binne 'n paar sekondes syg die monster op die vloer neer."

Sinsgeweld nié as sorgwekkende maatskaplike verskynsel nie, maar as onmiddellike realiteit. Nié as resultaat van sielkundige ontwrigting of sosiale probleme nie, maar as sinlose, redelose uitbarsting. Dis 'n pornografiese teks waardeur 'n mens self 'n slagoffer én 'n geweldenaar word.

IN DIE lewensdramatiese geval van Nicola Owen, wat haar dag ná dag verskriklik ooreet en dan die gordyne aan die brand steek, kookolie oor haar bed uitgooi, 'n lemnetjie gryp en haar eie gesig opkerf, is daar mettertyd tog 'n verklaring vir die irrasionaliteit: premenstruële spanning.

Nicola, só lees ons, gebruik nog haar medikasie van Duphaston. Sy is gelukkiger as Thomas Maw, wat deur 'n mes in die nek genees is. Om dié rede lê die "ware lewensdrama" van Maw en sy gesinsleden nader aan die herkenbare genres van die gruffilm en die riller. Hoe interessant is geweld nog as 'n inspuiting sal help?

As marskramer in leed hou *Huisgenoot* sy lesers op 'n dieet van sterk gekruide verhaale oor ongelukke, siektes, orkane en moorde. Teenoor die pastelleurige, deur goud omraamde portrette van koerende minnaars staan die donker uitbeeldings van Cora Mariëse kanker, die dood van Derek van Zyl onder 'n garagedeur, of die sielsvemietigende twis tussen Woody Allen en Mia Farrow.

Twee miljoen lesers word een keer per week blootgestel aan die ideaal van liefde en geluk, in kortasem-sinnetjies saamgehyg tot liefdesgeluk. Sou dit vir hulle onbereikbaar lyk, kan hulle troos put uit die gedagte dat daar nie in hulle huis 'n kwylende Thomas Maw voor die TV sit nie, of dat hulle jongste kind nie gebore is met moesies waaruit perdehare groei nie.

En sou die ellende wat in *Huisgenoot* beskryf word, ook eendag jou eie ellende word, weet jy by voorbaat dat siekte en verlies die weg oopmaak na die kerk en die Here. Of anders kan jy jou vir sieletroos wend tot Murray Janson en sy geestelike kalmeerpilletjies.

Huisgenoot is 'n tydskrif waarin ons 'n hoë omset van kragtige emosies aantref. Maar dié emosies is netjies verpak in die retoriese strategieë van die spanningsverhaal. Die "waarheid" word hier altyd 'n "drama"; die tande kraak teen die wasbak terwyl iemand in die kombuis die vleismes slyp.

Hoeveel van hierdie twee miljoen lesers dink dalk dat dié onwelriekende stukkie prosa die wêreld voorstel? 'n Mens word daar skoon neerslagtig van.

MARKET THEATRE

832-1641

"UNFORGETTABLE FUGARD...SUPERB PIECE OF THEATRE...SUPERB ACTING"
Sun Star

PLAYLAND

Mon-Fri 8.00pm
Sat 6.00pm & 9.00pm

LAAGER THEATRE

832 1641

Paul Slabolepszy's
THE RETURN OF ELVIS DU PISANIE
LAST 3 SHOWS

CHAMELEON

Written by MICHAEL ELLIS
Directed by JERRY MOFOKENG
With PATRICK SHAI & MOTSHABI TYELELE
From 7 October

UPSTAIRS THEATRE

832-1641

WOYZECK ON THE HIGHVELD
"MOMENTS OF CHILLING GENIUS" Sun Times

Mon-Fri 8.15pm
Sat 6.15pm & 9.15pm

KIPPIES

832 1641

CACTUS

Tues, Wed & Thur
(Weekdays) - R10.00

THANDI KLAASEN

Fri, Sat, Sun
(Weekends) - R12.00

MARKET GALLERIES

6 September - 10 October
JACKIE COCKERELL -
"PROPHET" Charcoal & acrylic on vilene
BARBARA PRICE - "NICHE 11" Oil on canvas
PAMELA FRIEDMAN -
"MOTHER & CHILD" Oil on canvas

FLEA MARKET

3 October
Don't miss out on loads of fun and entertainment at the Flea Market EGOLI BONANZA DAY FOR THE WHOLE FAMILY - BE THERE!!!

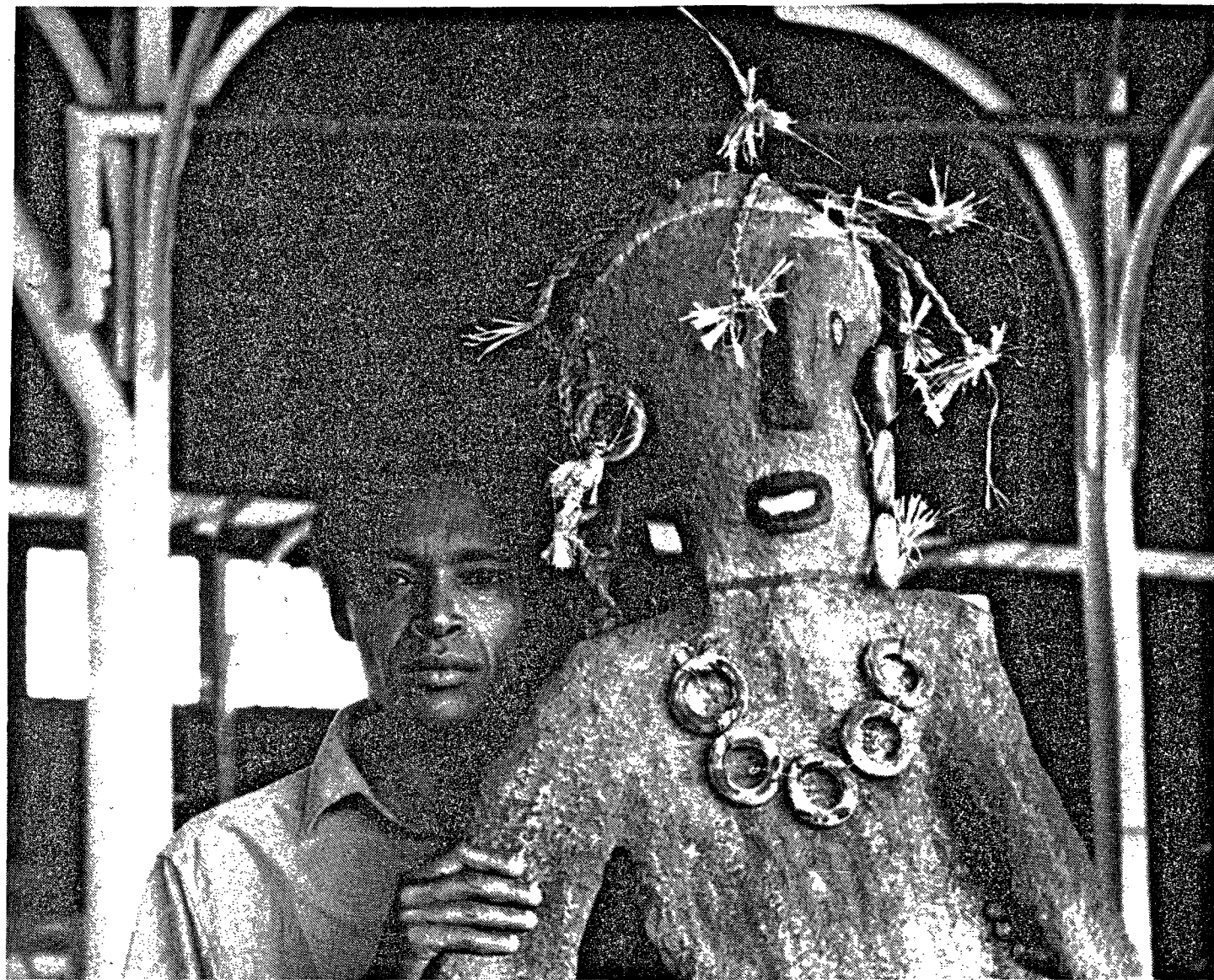

Foto: Sally Shorkend

Die genooide kunstenaar by die nuwe Afrika Cultural Centre (50-60 Gochstraat, Newtown, agter die Mark-Teater) is Micaël Bethe-Sélassié, 'n beeldhouer van Ethiopië wat nou in Parys woon. Hy gebruik papier maché om totemiese beelde te maak wat hy in helder kleure skilder. Kritici sê sy werk herinner aan die monumentale kuns van die Aksum, maar is nader aan Konso-begrafnis-beelde. Bethe-Sélassié sê oor homself: "Some people think I'm a Rasta; other people think of the ex-emperor of Ethiopia when they hear my last name. I'm not a Rasta, and my family are traditionally commoners. Micaël is the Archangel, and Sélassié means 'Trinity' in my language. The Trinity is the divinity revered since time immemorial, by Christians, Celts, ancient Egyptians, Native Americans. In Brazil black people believe in orixa, a kind of guardian angel or divine spirit linked to each individual. In Zen, as in many religious traditions, each disciple is assigned a name by the masters. My orixa are the Archangel and the Trinity. It was they who enabled me to hear my calling and become an artist. My works are not religious in the strict sense of the term, though I like to believe they bring good luck. The act of creation is like harvesting and reusing old newspapers is ecological." Sy werke is tot 17 Oktober te sien.

Net wor king

THE BASE IS DEAD. Long live The Base. The venue in Cape Town's Shortmarket Street which has served as a home for sundry reggae bashes, lentil manias and chemically induced fads has undergone yet another metamorphosis. Flash of the Spirit is a two week event to launch a new arts organisation called the Network, based at the Base. The event winds down this weekend with a music and cabaret concert tomorrow (Saturday, October 3) which features a poetry recital (God forbid) by Koos Kombuis. He will be followed by Ilanga le Afrika, a 7-piece band made up of residents of Langa and Guguletu led by ethnomusicologist Gavin Coppenshall. They play a variety of traditional African music from the Ugandan amadinda xylophone to the Nyanga pan pipes of Mozambique. They will be joined by the Vuka dancers. Antoinette Butler's Asazi and the African Messages, the Valiant Swart Band

and the Streaks are also scheduled. This 7-piece group is the hot act of the moment - they mix soul and ska and, according to the press release are guaranteed "to bring the house down".

An art exhibition comprising work by Hardy Botha, Jeanette Unite, Jonathan Camerford and Beezy Bailey is on at the Baxter Gallery.

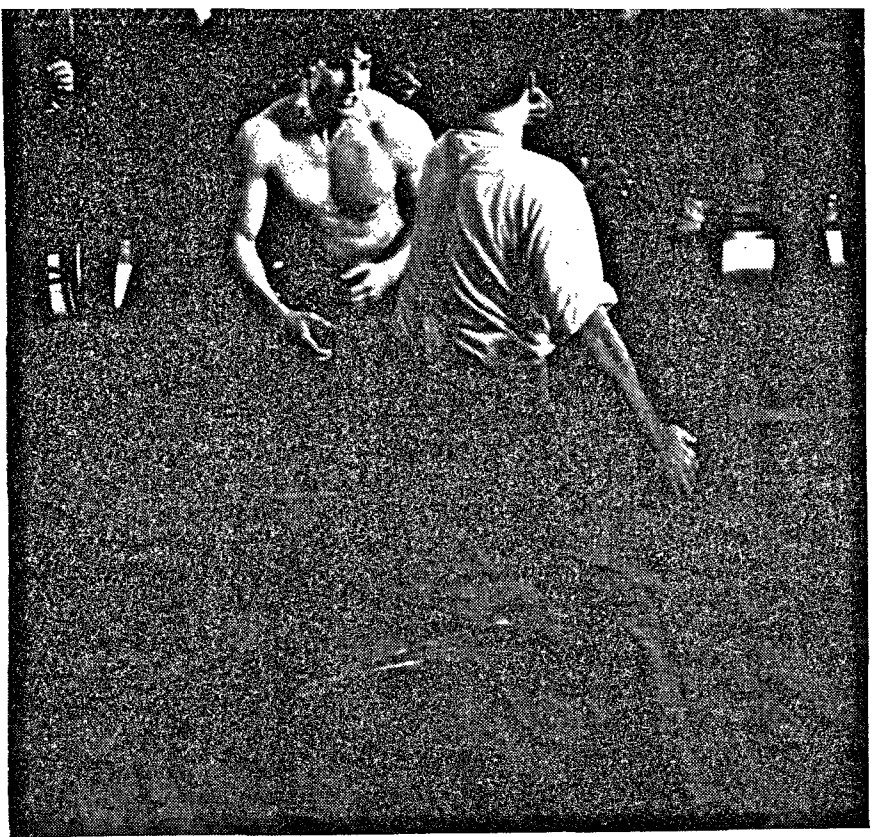
The Network's aims are to establish an arts infrastructure in Cape Town which includes developing a comprehensive database on performance and visual artists, facilitating funding for productions, offering legal and financial services, offering job creation opportunities for service orientated arts related organisations, offering use of resources such as fax machines, photocopiers, computers, laser printers and conference facilities.

The Network is an organisation which will survive on paid membership to help artists, well, to network. - AV

Far and Away is a film to make real Irishmen cringe. **ANDREA VINASSA** groans on...

pure period pulp

Tom Cruise... social climbing in America

IF *Far and Away* were not so funny, it would be offensive. This is the history of the colonisation of North America couched in the terminology of pulp romance. It's a sort of mawkish Potato Western full of the triumph of the human spirit and the triumph of sheer avariciousness.

Director and story originator Ron Howard must have ingested one too many Barbara Cartland novels. What he's cooked up here is pure period pulp, the kind of trash I thought only existed in tacky paperback chummed out by men under women's pseudonyms.

The film opens in the old country - Howard and his cinematographer conjure up the musty smell of the bogs, the turgid sky, the rolling green hills, the bustling skirts and the moggy pubs. They create an ambience of forboding only to charge headlong into a film which must make all real Irishmen cringe, so quintessentially American is its stupid optimism. For a film devised to pay tribute to the Irish spirit, it contains none of the dark irony and delight in gloom of the Irish. The Irish make great losers and bland winners. That's probably why they became Americans.

Through a series of old fashioned movie devices, Joseph (Tom Cruise) and Shannon (Nicole Kidman), end up sharing a dingy bedsit in Chicago. Joseph is of hardy peasant stock and she the feisty daughter of a landowner. In Ireland both of them are shackled by their class and position in society - he is a downtrodden peasant with only back-breaking labour to look forward to, she a woman whose life as a polite wife has been mapped out. But they share a dream. To possess their own land. They are kept apart by the class system, but in America only luck and hard work counts.

HE EARNS A living in illegal bare-knuckled fights for gambling while she swallows her pride to pluck chickens. But together they can't but be bound for glory.

It's not so much the perpetuation of the myth of America as the great equaliser which is irritating, but the corniness of the character and plot development. According to the laws of pulp, the hero and the heroine hate each other. Naturally, they harbour as yet unrealised love and desire.

She peers at his naked buttocks through a curtain, he notices the shiny golden bits

in her hair. And so on.

It's hard to believe that while other directors were feverishly preparing their cautiously revisionist epics of the colonisation of the Americas, dancing no doubt on the hot coals of burgeoning Native American consciousness, Howard was fiddling about with the ridiculous notion that no one lived there before the land rush.

He squirms out of dealing with the issue of who lived in the Wild West before the rag-tag bunch of Irish thugs and peasants drove their stakes into it, by making his characters victims of oppression in their own country.

Why didn't Ron Howard stick to flimsy comedies, TV formula fare and silly fantasies which he wasn't bad at directing - like *Cocoon*, *Parenthood*, *Splash*, *Willow* and *Night Shift*?

AT THE RISK of sounding like a liberal, I could say that *Far and Away* is a contemptible reactionary fairytale. But it is such an insignificant film, that it does not even warrant such moral outrage. If the nostalgic flourishes, the mumbo jumbo about America as the spiritual homeland of the brave and the free and idealisation of the period were in any way competently

handled, we might have had something to worry about. Or to analyse.

Instead, one is free to guffaw at the moment when, starving and cold, the couple break into a house full of food and proceed to stare into each other's radiant eyes and embrace for the first time. One can gape at the depiction of wanton greed which is the film's climax and hoot at the lone Native American who played a lead in *Dances with Wolves* in the land rush crowd. In these times we must be thankful for small mercies. At least he wasn't played by Sam Waterston in a bad wig.

lets tussen karikature en karakters

A League of their Own haal as komedie nie heeltemal die paal nie, meen **ANDREA VINASSA**

DIE ware verhaal van die ontstaan van die Amerikaanse vroue-voetbal-liga tydens die Tweede Wêreldoorlog het na skitterende vermaak geklink voor ek die prent gesien het. Ongelukkig het die eerste twintig minute my só vervreem dat dit moeilik was om te herstel.

Miskien het ek te veel verwag van iets wat veronderstel is om bloot verstrooiing te wees. Dalk steek daar een of ander feministiese teorie agter die feit dat dit 'n ensemble-prent is en daarom chaoties, onsamehangend en oppervlakkig aandoen.

Die vreemde aanslag van die regisseur, Penny Marshall, het my nie net verveel nie, maar somer aanstoot gegee ook. Daar is min regisseurs wat so deurmekaar is soos sy: soms is haar oordeel onberispelik en soms laat dit haar lelik in die steek. Met 'n prent soos *Awakenings* het die goeie die slegte oorheers, maar in *A League of Their Own* is daar net te veel kinderagtige humor en simpel visual gags.

Sy begin die prent met 'n reünie van die voetbalspan waaroor die prent handel. Die klankbaan is soetsappig en die ou tannies effens verdwaas. Marshall slaan 'n ander regie-koers in wanneer sy ons terugvat die verlede in. 'n Kêrel van Chicago wat in slegte rampokker-cliché's praat, kom spelers werf in dorpie en op plase. Hier loop hy Geena Davis raak - sy gedra haar met 'n mate van waardigheid ondanks die draaiboek se oppervlakkigheid.

DIT IS DUIDELIK dat Marshall 'n eksperiment aangepak het wat nie heeltemal geslaag het nie: sy wou 'n periode-komedie maak wat die macho-movies oor rampokkers van daai tydperk parodieer. Sy wou 'n feministiese statement maak en ook die draak steek met feminisme. Sy het die stereotipes - hullende vroue, slette wat lelik rook en lelik sit, butch chicks, ice maidens, biddende madonnas - probeer gebruik as kritiese werktuig. Die probleem is dat haar aktrises te make gehad het met iets tussen karikatuur en karakter.

Sy wou die prent as slapstick-komedie begin en dit omsit in 'n gevoelvolle huldeblyk aan die vroue wat tydens die Tweede Wêreldoorlog vir die eerste keer vry was. Nouja, dit het net deels geslaag. Marshall blyk nie 'n briljante regisseur van komedie te wees nie. Toegegee, sy het met 'n handicap gewerk: die draaiboekskrywer kon net aan drie of vier goeie lyne dink.

Dis nie alles negatief nie. Ná die vervreemding van die eerste twintig minute, wat Marshall skynbaar as een of ander strategie aangewend het, bedaar *A League of Their Own* en is dit uiteindeelik heel genotvol.

Verras u vriende
met iets nuuts!
L'ORMARINS
Pinot Gris

'n Wyn heel besonders in smaak -
in 1985 die Kaap se
eerste Pinot Gris
uit die kelder van L'Ormarins.

'n Beperkte hoeveelheid nou te kry
by gekeurde wynhandelaars.
Verseker u kwota - bestel vandag nog!

L'Ormarins

Gevestig 1694 deur
die Franse Hugenoot Jean Roi

Besook L'Ormarins en kom proe sy wyn.
Vir navrae, skakel (02211) 4-1026.

LOR 192/19A

onafhanklike teaters

Rolprentfees

VANJAAR se *Weekly Mail/Guardian Rolprentfees* bied onder meer Woody Allen se *Shadows and Fog* (met Jodie Foster, Mia Farrow, Madonna, Kathy Bates, John Cusack, John Malkovich, Lily Tomlin en Allen self), drie Spike Lee-prente (*Jungle Fever*, *Mo' Better Blues* en *Do the Right Thing*) en die première van Paul Schrader se *Light Sleeper*. Die fees begin op 25 Oktober (en duur tot 7 November) met Michael Hammon se *Wheels and Deals*, 'n Suid-Afrikaanse en Duitse ko-produksie. Naas die hoofprogram is daar ook 'n gay-tees met Isaac Julien se *Young Soul Rebels*, Marlon T Riggs se *Tongues Untied*, Todd Haynes se *Poison* en die BBC se *Oranges Are Not the Only Fruit*.

Daar is ook 'n gemeenskapsfees met *Blue Notes and Exiled Voices*, *Rage in Harlem*, *Sarafina*, *Let's Jive Like This*, *Daughters of the Dust*, *7 Up*, *Neria*, *Killer of Sheep* en *The Long Journey of Clement Zulu*.

Die rolprente word in die Markteteater vertoon.

Die UTA Franse Rolprentfees draai in Johannesburg en Kaapstad - programme is by die Seven Arts in Norwood en die Baxter in Rondebosch verkrygbaar. As rolprentliefhebbers net een prent sien, moet dit Jean-Jacques Beuix se *IP5* wees. Die regisseur van *Diva*, *Betty Blue* en *Moon in the Gutter* het homself weer eens oortref met 'n emosioneel aangrypende verhaal oor vriendskap. Beuix was nog altyd 'n tegniese genie en nooit bang vir risiko's nie. Dit is Yves Montand se laaste prent. Skitterend.

JOHANNESBURG
Seven Arts - Grantlaan, Norwood. (011) 483-1680
die UTA se Franse Rolprentfees.
Tye: 12, 2, 6, 8; Vr-Sa: 12, 2, 6, 8, 10

Corlett Cinema - Bramley. (011) 786-0324.

KAAPSTAD
Noudat Johannesburg se Mini Cine toegemaak het, is die enigste onafhanklike rolprenteteater waarop 'n mens kan staatmaak die Labia - Oranjestraat 68, Kaapstad. (021) 24-5927. Hulpe vertoon elke dag twaalf rolprente - gaan haal gerus hul weeklikse program.

ster - kinekor / kaapstad

NU METRO 1-10	NU METRO 1-6
VILLAGE WALK 883-9558	BEDFORDVIEW 616-6828
HOUSESISSITER Steve Martin, Goldie Hawn (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	HOUSESISSITER Steve Martin, Goldie Hawn (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
CASABLANCA Humphrey Bogart, Ingrid Bergman (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	PATRIOT GAMES Harrison Ford, Anne Archer (2-13) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
TWENTY-ONE Patsy Kensit, Jack Shepherd (2-19) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	BEETHOVEN Charles Grodin, Bonnie Hunt (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
WHITE SANDS Willem Dafoe, Mickey Rourke (2-16) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	THE CUTTING EDGE D.B. Sweeney, Moira Kelly (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
THE CUTTING EDGE D.B. Sweeney, Moira Kelly (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	WHITE SANDS Willem Dafoe, Mickey Rourke (2-16) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
PATRIOT GAMES Harrison Ford, Anne Archer (2-13) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-16) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
BEETHOVEN Charles Grodin, Bonnie Hunt (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	WEST
LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-16) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	NU METRO 1-10
ALMOST PREGNANT Tanya Roberts, Dom De Luise (2-18) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	HORIZON VIEW 766-3028
STRAIGHT TALK Dolly Parton, James Woods (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	WHITE SANDS Willem Dafoe, Mickey Rourke (2-16) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
NU METRO 1-6	TOUGH LUCK Tolla van der Merwe, Frank Opperman (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
HYDE PARK 447-3091	THE CUTTING EDGE D.B. Sweeney, Moira Kelly (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
WAYNE'S WORLD Mike Meyers, Dana Carney (PG2-10) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	BEETHOVEN Charles Grodin, Bonnie Hunt (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
HOUSESISSITER Steve Martin, Goldie Hawn (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	WATERSHIP DOWN Richard Adams' Classic Story (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
WHITE MEN CAN'T JUMP Woody Harrelson, Wesley Snipes (2-16) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	MARTIAL LAW 2 Jeff Westcott, Cynthia Rothrock (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
PATRIOT GAMES Harrison Ford, Anne Archer (2-13) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	ALMOST PREGNANT Tanya Roberts, Dom De Luise (2-18) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
WATERSHIP DOWN Richard Adams' Classic Story (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	UNDER SUSPICION Liam Neeson, Laura San Giacomo (2-18) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
WHITE SANDS Willem Dafoe, Mickey Rourke (2-16) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	COMPANY BUSINESS Gene Hackman, Mikhail Baryshnikov (2-13) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
THE CUTTING EDGE D.B. Sweeney, Moira Kelly (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	DUCK TALES: THE MOVIE MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
NU METRO	LEBA KLERSKORP (018) 462-4564
RANDBURG 787-0340	TOUGH LUCK Tolla van der Merwe, Frank Opperman (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
WAYNE'S WORLD Mike Meyers, Dana Carney (PG2-10) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	STRAIGHT TALK Dolly Parton, James Woods (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
NU METRO 1-2	CITY
BALFOUR PARK 887-8548	NU METRO 1-7
FAR AND AWAY Tom Cruise, Nicole Kidman (A) MON-SAT: 9.15, 12.15, 2.45, 5.45, 8.45 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.15	HILLBROW 725-1095
WAYNE'S WORLD Mike Meyers, Dana Carney (PG2-10) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	WAYNE'S WORLD Mike Meyers, Dana Carney (PG2-10) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
MIDRAND CONSTANTIA (011) 805-4266	HOUSESISSITER Steve Martin, Goldie Hawn (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
400	WHITE SANDS Willem Dafoe, Mickey Rourke (2-16) MON-FRI: 7.00, 9.00 SAT: 5.00, 7.00, 9.00
150	UTAH FRENCH FILM FESTIVAL SEE "WHAT'S ON" TONIGHT FOR SCREENING DETAILS
7 ARTS NORWOOD 483-1680/1	NU METRO SOUTH
ALBERTON 907-2362	NU METRO 1-2
WAYNE'S WORLD Mike Meyers, Dana Carney (PG2-10) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	ALBERTON 907-2362
HOUSESISSITER Steve Martin, Goldie Hawn (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	WAYNE'S WORLD Mike Meyers, Dana Carney (PG2-10) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
VAAL VEREENIGING (016) 21-1339	WHITE SANDS Willem Dafoe, Mickey Rourke (2-16) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
PATRIOT GAMES Harrison Ford, Anne Archer (2-13) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	PATRIOT GAMES Harrison Ford, Anne Archer (2-13) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
WAYNE'S WORLD Mike Meyers, Dana Carney (PG2-10) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	ACTION CINEMA ADMISSIONS R2,20 Cnr. CLAIM/PLEIN ST. 337-3033
MEGACITY NU METRO	DESCENDANT OF WING CHIN PLUS PURGATORY MON-SAT: 10.00, 2.00, 7.00 SUN: 12.00, 4.00, 8.00
MMABATHO (0140) 2-3553	BATMAN RETURNS PLUS THE LAST BOY SCOUT MON-SAT: 10.00, 2.00, 7.00 SUN: 12.00, 4.00, 8.00
HOUSESISSITER Steve Martin, Goldie Hawn (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	MUTINY PLUS EDGE OF FURY MON-SAT: 10.00, 2.00, 7.00 SUN: 12.00, 4.00, 8.00
PATRIOT GAMES Harrison Ford, Anne Archer (2-13)	FINAL ANALYSIS PLUS LETHAL WEAPON 3 MON-SAT: 10.00, 2.00, 7.00 SUN: 12.00, 4.00, 8.00
WHITE SANDS Willem Dafoe, Mickey Rourke (2-16)	
LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-16)	
LUCKY SEVEN 2	

nu metro - kaapstad

SK GOLDEN ACRE 25-2120	SK CAVENDISH SQUARE 683-4043	SK BLUE ROUTE 125-3000
A LEAGUE OF THEIR OWN NUMBER ONE COMEDY HIT (2-10) MON-SAT: 9.45am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	FAR AND AWAY AN EXCITING ADVENTURE (AII) MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	FAR AND AWAY AN EXCITING ADVENTURE (AII) MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
MONTE CARLO 25-3052	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
TIGER VALLEY 943-6710	AT PLAY IN THE FIELDS OF THE LORD (2-15) MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm Liam Neeson • Laura San Giacomo	AT PLAY IN THE FIELDS OF THE LORD (2-15) MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm Liam Neeson • Laura San Giacomo
★ COMING SOON ★	FRIED GREEN TOMATOES AT THE WHISTLE STOP CAFE (AII) MON-SAT: 9.45am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15pm SUN: 2.00, 4.45, 7.30pm TOM CRUISE • NICOLE KIDMAN	FRIED GREEN TOMATOES AT THE WHISTLE STOP CAFE (AII) MON-SAT: 9.45am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM CRUISE • NICOLE KIDMAN
STELLENBOSCH (022) 8401	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
★ SPECIAL NEW BUDGET RATES ★	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
★ ALL SEATS R15 ALL PERFORMANCES ★	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
★ SEAN YOUNG • PATRICK BERGIN ★	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
★ LOVE CRIMES ★	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
★ SEXY ADULT THRILLER (2-19) ★	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
★ MICHAEL DOUGLAS • SHARON STONE ★	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
★ BASIC INSTINCT ★	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
★ Adult Viewing - Strictly no persons under 21 ★	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
★ MON-SAT 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm ★	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
★ SUN 2.00, 4.30, 7.00pm ★	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
★ THE UNBEARABLE LIGHTNESS OF BEING (2-21) ★	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
★ MON-SAT 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm ★	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
★ SUN 2.00, 4.30, 7.00pm ★	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
★ JEAN YVES ESCOFFIER'S WEDDING ★	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT: 9.45am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00pm TOM HANKS • GEENA DAVIS • MADONNA
★ UNIVERSAL SOLDIER (2-18) ★	WATERSHIP DOWN ANIMATED CLASSIC MON-SAT:	

nu metro -
pretoria

ster - kinekor johannesburg en pretoria

NU METRO THEATRES

2 - 8 October (BOOK AT COMPUTICKET)

ALL SHOWS R8,00 EXCEPT MAIN EVENING PERFORMANCE R11,50 (Between 7.30 and 8.30 p.m.)

NU METRO OSCAR
Jeppe Street, Sunnyside 341-7882

WAYNE'S WORLD
Mike Meyers, Dona Carney (PG2-10)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO SUNNYSIDE
Esselen Street 44-9867

HOUSESITTER
Steve Martin, Goldie Hawn (A)
MON-THURS: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45
FRI/SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO VILLAGE 1-2
Sunnyside 44-6096

THE CUTTING EDGE
D.B. Sweeney, Moira Kelly (A)
MON-THURS: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45
FRI/SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

WHITE SANDS
Willem Dafoe, Mickey Rourke (2-16)
MON-THURS: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45
FRI/SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO 1-7
Menlyn Park 348-3611

FAR AND AWAY
Tom Cruise, Nicole Kidman (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.15

HOUSESITTER
Steve Martin, Goldie Hawn (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00

WHITE SANDS
Willem Dafoe, Mickey Rourke (2-16)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00

PATRIOT GAMES
Harrison Ford, Anne Archer (2-13)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00

WATERSHIP DOWN
Richard Adams' Classic Story (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00

THE CUTTING EDGE
D.B. Sweeney, Moira Kelly (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00

TOUGH LUCK
Tolla van der Merwe, Frank Opperman (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00

WAYNE'S WORLD
Mike Meyers, Dona Carney (PG2-10)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00

NU METRO 1-6
Hatfield Plaza 342-2932

WATERSHIP DOWN
Richard Adams' Classic Story (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00

PATRIOT GAMES
Harrison Ford, Anne Archer (2-13)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00

THE CUTTING EDGE
D.B. Sweeney, Moira Kelly (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00

HOUSESITTER
Steve Martin, Goldie Hawn (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00

WHITE SANDS
Willem Dafoe, Mickey Rourke (2-16)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00

NU METRO NELSPOORT 1-3
The Promenade (01311) 25767

STOP OR MY MOM WILL SHOOT
Sylvester Stallone, Estelle Getty (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

TOUGH LUCK
Tolla van der Merwe, Frank Opperman (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

BATMAN RETURNS
Michael Keaton, Michelle Pfeiffer (PG2-8)
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

STER-KINEKOR BIG SCREEN MOVIE GUIDE

2 OCTOBER - 8 OCTOBER
ADMISSION PRICES R7,50 ALL SHOWS EXCEPT R11,00 FOR MAIN EVENING SHOW (BETWEEN 19H30 & 21H00)
R7,50 FOR PENSIONERS (4 DAY SHOWS MON-THURS)

PLEASE NOTE: FILMS CHANGE ON A FRIDAY
CONTACT INFO. FOR DETAILS OF WHAT'S ON THE BIG SCREEN

CENTRAL
KINE ENT CENTRE 1-10 331-3841/2/3
Tickets: R7,50 ALL SHOWS EXCEPT R9,00 FOR MAIN EVENING SHOW (COMMENCING BETWEEN 19H30 & 21H00)

NORTH
SANDTON CITY 1-9 783-4430/1

NORTH
CRESTA CENTRE 1-3 476-3802

EAST
EASTGATE 1-9 622-3617/8

WESTGATE
1-6 764-2530

FLORA
1-2 472-1658

HIGHGATE
1-5 474-2013

BROOKLYN
1-5 346-3435

NU METRO 1-3
The Promenade (01311) 25767

STOP OR MY MOM WILL SHOOT
Sylvester Stallone, Estelle Getty (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

TOUGH LUCK
Tolla van der Merwe, Frank Opperman (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

BATMAN RETURNS
Michael Keaton, Michelle Pfeiffer (PG2-8)
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

**ADVANCE BOOKINGS AT COMPUTICKET - ENQUIRIES JHB (011) 331-9991
PTB(012) 322-7460**

Always better on the big screen!

STER-KINEKOR

PRETORIA
STERLAND 1-13 341-7568/9

NU METRO 1-3
The Promenade (01311) 25767

STOP OR MY MOM WILL SHOOT
Sylvester Stallone, Estelle Getty (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

TOUGH LUCK
Tolla van der Merwe, Frank Opperman (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

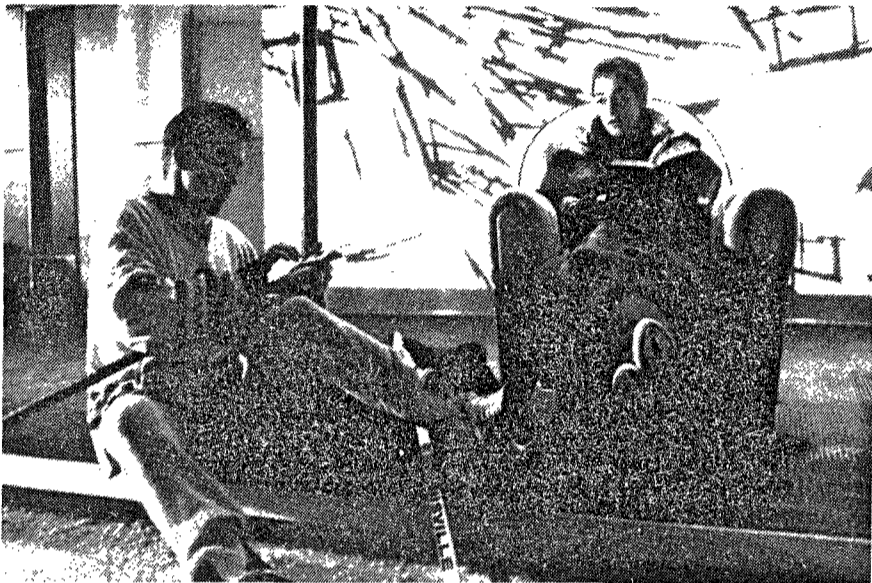
BATMAN RETURNS
Michael Keaton, Michelle Pfeiffer (PG2-8)
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

**ADVANCE BOOKINGS AT COMPUTICKET - ENQUIRIES JHB (011) 331-9991
PTB(012) 322-7460**

Always better on the big screen!

film vryekeuse films

ROLPRENTE SONDER STERRE IS NOG NIE BEOORDEEL NIE; HIERDIE IS NIE 'N VERGELYKENDE SKAAL NIE; DIT IS ONMOONTLIK OM ROLPRENTE IN VERSKILLENDE GENRES MET MEKAAR TE VERGELYK

DB Sweeney en Moira Kelly in die ysskaatsprent, The Cutting Edge.

***** VOORTREFLIK
**** STERK AANBEVEEL
*** SIEN GERUS
** SO-SO
* VERMY AS JY NUGTER IS

HIERDIE IS NIE 'N VERGELYKENDE SKAAL NIE; DIT IS ONMOONTLIK OM ROLPRENTE IN VERSKILLENDE GENRES MET MEKAAR TE VERGELYK

** FAR AND AWAY
See review on page 37.
** A LEAGUE OF THEIR OWN
Sien resensie op bladsy 37.
*** DADDY'S DYIN' WHO'S GOT THE WILL

Ondanks die nie-belowende titel is hierdie 'n skitterende satire. Dis niks soos Honey, I Shrank the Kids nie. R le R.

THE CUTTING EDGE
Nog 'n sportfiek. Dié keer gaan dit oor ysskaats.

TOUGH LUCK
Tolla van der Merwe, Frank Opperman, Nicky Rebelo, Johan Heynis, David Lister, Sean Taylor, Zack du Plessis, Helene Truter en baie ander bekendes span saam in nog 'n eg Suid-Afrikaanse loketrefteer. Dit handel oor 'n grootse Afrikaanse tema: die mitiese stryd tussen die platteland en die stad.

** ALAN AND NAOMI
Brooklyn, New York 1944. Alan is 'n 14-jarige Jood wat net-net begin bewus word van die anti-semitisme om hom en van die oorlog in Europa. Naomi se pa is voor haar oë deur die Nazis vermoor. Alan word aangesê om haar te bevriend. Sy sit katonies op haar bed, maar mettertyd dring Alan tot haar deur. Ongeluklik kan hy haar nie heeltemal tot geneëing bring nie. Die Holocaust het nou soos 'n fabriek geword en die saak word met sulke flou prente net ondermyn.
RANDY LE ROUX

WATERSHIP DOWN
Martin Rosen se animasie-prent oor die lot van die vlei-hase van Watership Down sal baie mense nog tot tranedryf. Volgens resensies is dit briljant,

aangrypend, beeldskoon - een van die beste animasie-prente wat nog gemaak is.

** WAYNE'S WORLD
Die ervarings van twee Noord Amerikaanse stadstieners. Met Mike Myers en Dana Carvey van Saturday Night Live-faam. Simpel en kinderagtig as jy nie 'n tiener is nie. Is egter vanuit 'n antropologiese oogpunt interessant.
R le R

**** WHITE MEN CAN'T JUMP
Dié sportfiek was 'n groot verrassing. Die regisseur en skrywer Ron Shelton was 'n professionele bofbalspeler. Dis die choreografie en die kamerawerk briljant, en die jargon heeltemal eg. Die 'n kombinasie van Boyz 'n the Hood en enige sport-prent wat jy kan opnoem. Daar is egter 'n groot verskil - die meeste sport-prente dien as grootse metafoor en as verheerliking van manlikheid, maar Shelton is krities. (Hy het ook daardie skitterende bofbalprent, Bull Durham, gemaak.) White Men Can't Jump is ook 'n aanklag teen rassisme en vooroordeel op straatvlak en bevorder 'n soort multi-kulturalisme wat nie idealisties is nie. AV

*** AT PLAY IN THE FIELDS OF THE LORD

Iewers binne in die langdradige sage oor hoe die wit sendelinge die mense van die Amasone uitgewis het, is 'n goeie prent. Die regisseur, Hector Babenco, probeer terselfertyd te veel stories vertel en te veel punte maak dat hy sy draad verloor. Die grootste probleem is dat hy homself nie kan weerhou om gekke te maak van die sendelinge nie. Die resensie dra drie sien gerus-sterre omdat dit 'n voorbeeld is van hoe om nie 'n worthy prent te maak nie. AV

*** MARTHA AND I
Marianne Sägebrect is the world's only fat sex symbol and casts her magic in this Czech film by Jiri Weiss. It distinguishes itself from other Holocaust films by concentrating on the oppression of a working class German woman who is unable to cast off her conditioning when she marries a

Jewish doctor. AV
* WHITE SANDS
Too dreadful to contemplate spending money on. Not even Dafoe can rescue it from obscurity. AV

**** THE ROCKY HORROR PICTURE SHOW

This film is so tacky that it will never date. It's a time warp, you know. The censors are finally making sense and letting us see this nasty piece of work which gave us Susan Sarandon and Tim Curry in drag. Sci-fi, Marvel Comics, rock 'n roll and sexual confusion all did their bit to make this tasteless confection. See Universal Soldier, then see the Rocky Horror and weep for what went wrong. AV

**** MY OWN PRIVATE IDAHO

The matter-of-factness and humour with which Van Sant presents the brutal lives (plight would imply pity and that's not what he wants) of the band of idiosyncratic drifters is his chief virtue as a writer and director. He turns Shakespeare's Henry IV Parts I and II - this is the dicey part - into a contemporary road movie: Mike, River Phoenix goes in search of a mother he never knew and Scott, Keanu Reeves is running from a father he knows all too well. Despite its disjointedness and its seeming superficiality, Van Sant manages to fill the screen with a rare emotional resonance. Van Sant's visual style combines dirty urban realism with ravishing colour stills from a mythical America. It's bleak and beautiful and relentless. Like life. AV

** LOVE CRIMES

Die regisseur van dié "romantiese riller", Lizzie Borden, is dié soort post-feminis wat net gevaarlik kan wees. Die onderwerp wat sy hier aanpak, is 'n fassinerende een - die grys gebied tussen seksuele fantasie en verkragting. Die prent handel oor 'n gigolo wat vroue se seksuele fantasieë uitbuit - sy verskoning is dat hulle dit geniet en dat hy hulle seksueel en psigologies bevry. Kon briljant gewees het, maar is net middelmatig. AV

**** TIME OF THE GYPSIES

This masterpiece is all the more poignant for the war raging in what was Yugoslavia when Time of the Gypsies was made: Director Emir Kusturica was born in Sarajevo. Magical, though undeniably kitech, epics of this kind only come along once in a lifetime. (Thankfully, some would say.) It chronicles the problems faced by tradition-bound gypsies and focuses particularly on the plight of the children and features astonishing performances by real gypsies who have never acted before. AV

ALMOST PREGNANT

Ek het altyd gewonder oor Dom de Luise.

*** EUROPA, EUROPA

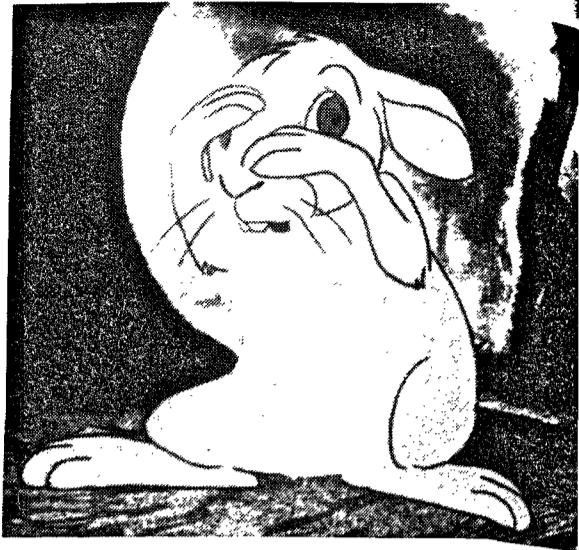
Tot op 'n punt is Europa, Europa 'n aangrypende prent wat baie meer is as net nog 'n Holocaust movie. Dis gegrond op die ware verhaal van 'n 13-jarige Joodse seun se oorlewingstrategieë tydens die Tweede Wêreldoorlog. As rolprentkarakter is Solomon Perel sjarmant, uitgeslepe en as verteller van 'n verhaal is hy ironies, snaaks en menslik. Sonder die gebruiklike propagandistiese onderpans, sou ek dit sonder voorbehoud kon aanbeveel. AV

** UNIVERSAL SOLDIER

A fundamentalist orgy. The makers of films like Terminator, Robocop, Alien 3 and Universal Soldier are adept at diagnosing the ills of postmodern society, but while the first three are subversive, this one feeds straight into neo-conservative fantasies of destruction. AV

AMERICAN ME

In die ou dae was dit Italiaanse rampokkers wat die Amerikaanse

Watership Down

samelewing omgekrap het, vandag is dit Spaans-Amerikaanse (Hispanic) bendes. Die akteur Edward James Olmos (die onderwyser in Stand and Deliver) maak sy regie-debuut met dié drama oor geweld in Los Angeles. Dit het mense by die Cannes-fees geïmponeer.

**** CASABLANCA

Wie't gesê politieke idealisme en romantiese liefde is onversoenbaar? Die kulturele kommissaris en deske van weleer kan gerus gaan inloer by Humphrey Bogart se kafee in Casablanca waar niemand 'n politieke preek oor 'n bier durf afsteek nie. AV

*** ALIEN 3

Dié prent lyk maar net soos 'n wetenskapfiksie-prent. Eintlik is dit 'n ernstige meditasie oor die einde van die wêreld. Nie al die karakters is ewe afgerond nie, maar Sigourney Weaver en veral Charles Dance het genoeg diepte vir almal. AV

**** FRIED GREEN TOMATOES

...At the Whistle Stop Café. America's Deep South has become a sort of bastion of women's rights in the eyes of Hollywood. Just think of The Color Purple, Ballad of the Sad Café and Rambling Rose, even Mississippi Burning. There's a lot of hanky panky among the girls - which makes Hollywood's macho men extremely coy, but gives the players a lot of scope for solid, rewarding performances. AV

**** FRITZ THE CAT

Skitterende klassieke animasie-prent wat die draak steek met die tydsges van die Sixties. AV

*** THE INNER CIRCLE

Almal weet teen dié tyd dis die eerste prent wat in die Kremlin verfilm is. Die uitgeweke Russiese regisseur, Andrei Konchalovsky, het teruggekeer huis toe om dié verhaal te verfilm van die KGB se bioskoopmasjins, 'n gewone Rus met 'n vroujie wat die eer aangedoen word om in die Kremlin te gaan werk en Stalin te ontmoet. Dis die verhaal van miljoene Russe se verafgoding van Stalin en die pyn en ontgogeling wat daarop gevolg het. 'n Mens het plek-plek ooreenkomste met Hendrik Verwoerd gesien. Die pas is somtyds net te stadig. MAX DU PREEZ

*** BASIC INSTINCT

It doesn't have much soul, but it gives great head. MOR POWELL

SISTER ACT

You haven't made it in comedy until you've donned a nun's habit... illicity. She's a wannabe singer who witnesses a murder and goes underground as a sister from another planet. Directed by Emile Ardolino who did Dirty Dancing and Three Men and a Little Lady. There is some hope, however: he won an Oscar and two Emmies for his documentary on New York dancer-choreographer Jacques d'Amboise, He Makes Me Feel Like Dancing.